

מסכת כתובות

פרק ראשון בתולה נישאת

דף ב'

זמן ישיבת בתי דינים

אחת מעשר תקנות שתיקן עזרא הסופר, שיהיו בתי דינים יושבים בעיירות, ביום השני וביום החמישי.

בתולה נישאת ליום הרביעי

נתבאר, שמתחילה היה האיש מקדש את אשתו, ורק לאחר זמן מסוים היה כונס אותה לנישואין. והנה אם בשעה שהיה כונס אותה, היה מוצא שאינה בתולה, יש לחוש, שמא אחר הקידושין נבעלה לאיש אחר, ומאחר שכשנבעלה לאיש אחר כבר היתה מקודשת לזה, נאסרה לו, כדין אשת איש הנבעלת לאחרים.

ומחמת החשש הזה, שמא תימצא האשה בעולה², והיא אסורה לבעלה, התקינו חכמים, שכל בתולה תהא נישאת ליום הרביעי¹, שבכך יבעול בעלה בעילת מצווה בליל חמישי³, ואם ימצאנה בעולה, בעוד כעסו עליו ישכים לבי"ד הקבועים לשבת ביום זה בדין, ולא יקיים אשה שהיא אסורה לו, אבל אם תינשא ביום אחר, יש לחוש, שמא תתקדר דעתו עד יום ישיבת בתי הדין, ולא ילך לבי"ד.

אכן ברוב הנשים, אפילו ימצאו בעולות, אין כאן אלא ספק ספיקא אם נאסרו לבעליהן, שהרי יש להסתפק אם נבעלו אחר קידושין, שכבר היו נחשבת אשת איש, והבעילה אוסרת אותן לבעל, או נבעלו קודם לכן. ועוד יש להסתפק, אם נבעלו ברצון, שבכך הן נאסרות לבעל, או שנבעלו באונס, שאינן נאסרות.

ומתוך פירוש רש"י משמע, שאף שאין זה אלא ספק ספיקא לאיסור, [ואין אוסרים את האשה מחמת ספק ספיקא], מכל מקום אמרו חכמים שתהא הבתולה נישאת ליום הרביעי, כי אם תימצא בעולה, מתוך שיבא לבית דין, יתפרסם הדבר, ואפשר שיבואו עדים, ויתברר הספק, ובמקום שניתן לברר הדבר חוששים אף לספק ספיקא.

¹ ותימה, דהכא משמע דמשום חששא דזנות תקנו שתהא ניסת ברביעי, ובפרק שני דגטין איכא מאן דאמר, דתקנו זמן בגטין משום פירי, אבל משום שמא יחפה על בת אחותו לא חיישינן, משום דזנות לא שכיח. (א) ויש לומר דהתם קאמר זנות דאתי לידי מיתה, דהיינו בהתראה ובעדים לא שכיח. (ב) אי נמי הכא שלא תשב עמו באיסור כל ימיו, חשו אפילו לזנות, אף על גב דלא שכיח. [תוס']

² הא דלא קתני נושאין את הבתולה, כמו "האיש מקדש", (א) לפי שעתה מקצר יותר. (ב) ועוד דאי תנא הכי, הוא אמינא אפילו בעל כרחא, כדמשני גבי הא דפריך וליתני האיש קונה. (ג) ועוד דהתם אקרא קאי, "כי יקח איש אשה". [תוס']

³ ולא בליל חמישי, כדאמר בפרק בתרא דנדה, דליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא, כל שכן אם יעשה נשואין בליל חמישי, דאיכא למיחש שיטרד בנשואין וכתובה, ולא יבעול. [תוס']

⁴ בדף ה' נסתפקו אם יכול לבעול גם ביום רביעי, או דווקא בליל חמישי.

⁵ וקשה לפירוש, דאמרינן בגמרא, אמר אביי, אף אן נמי תנינא, דהאומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו בתולה נשאת ... מאי לאו דקטעין פתח פתוח. והשתא היכי מייתי ראייה לפירוש

יש השנויות בה"א ויש שאינן שנויות בה"א

מסכת זו, פותחת בביאור תקנת חכמים, שיש לבתולה להינשא ביום הרביעי, ומתחילה במילים, "בתולה נישאת ליום הרביעי" ולא "הבתולה נישאת" בה"א. ויש משניות, בהן הזכירו חכמים את האשה המדוברת בהן בה"א, כגון בתחילת מסכת קידושין, "האשה נקנית ... היבמה נקנית".

וביארנו התוס' סיבת החילוק הזה, שבמשנה בתחילת מסכת קידושין, המשנה מבארת דינים הכתובים בתורה, כגון קידושין שעיקרן אמור בתורה, "כי יקח איש אשה", וכן ייבום שעיקרו בתורה, "לא תהיך אשת המת החייה לאיש זר וְבָמָה יָבֵא עֲלֶיךָ וְלָקַחְתָּ לָּאִשָּׁה וְיָבְמָהּ", ולכן כשבאה לפרש כיצד נעשים הקידושין והייבום, מזכירה את האשה בה"א, לומר האשה והיבמה האמורות בתורה, כך הן נקנות, אבל משנתנו מדברת בזמן נישואי הבתולות, שאינו דין תורה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, אלא תקנת חכמים, ולכן הזכיר התנא את האשה בלא ה"א.

ועוד כתבו התוס', שלשון "איש" או "אשה" רגיל התנא להזכירו בה"א אף כשלא בא לבאר דין שכבר נאמר בתורה, כמו "האשה שהלכה", "האשה שנתארמלה", "האיש מדיר את בנו".

זמן שנותנים לאשה בין אירוסין לנישואין

האירוסין [=הקידושין] הם מעשה הקניין, שהאיש קונה את האשה [בכסף או שטר או ביאה] להיות אשתו. ומאחר שקדשה להיות אשתו, היא אסורה לכל אדם באיסור אשת איש, אך עדיין אין ביניהם התחייבויות ממוניות זה לזה, והאשה בבית אביה, ואינה בבית בעלה, [אלא שמדין תורה אם הבעל כהן האשה אוכלת בתרומה]. והנישואין הם כניסת האשה לחופה לבית הבעל, ומשעת נישואין הם מתחייבים זה לזה דברים רבים, האיש מחויב לאשה שאר כסות ועונה, ושאר דברים שתקנו לה חכמים בכתובתה, ויבוארו בעזה"י במסכת זו, וכנגד הדברים הללו תקנו לאיש שיזכה זכויות ממוניות בנכסיה, כגון לאכול פירות נכסי מלוג שלה ועוד דברים, כפי שיתבאר בעזה"י במסכת זו.

והנה בזמננו רגילים לעשות את הקידושין והנישואין באותו מעמד. אולם בזמנם לא היה הדבר כן, אלא מתחילה היו עושים את הקידושין לבדם, ולאחר זמן היה האיש כונס את אשתו לחופה, ומכניסה לביתו לנישואין.

ובפרק חמישי יתבאר בעזה"י, שכשהאיש תובע מהאשה להיכנס לנישואין,

⁶ והא דלא תנן בפרק קמא דקידושין, "העבד עברי" אף על פי דכתיב בקרא "כי תקנה עבד עברי", משום דאם כן הוילייה למתני, "העבד העברי", שאינו דבוק, ואין דרך השי"ס לדבר כן. [תוס']

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

לנישואין. ומבואר בדף מ"ו, שאם הגיע הזמן הזה, והבעל אינו רוצה לכנוס, אף על פי שלא כנס, הוא מתחייב במזונותיה, וכמו כן, אם הוא כהן, מאחר שהגיע הזמן הזה היא אוכלת בתרומה.

ואמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, שאם נשלמו שנים עשר חודש באחד בשבת, ואינו רוצה לכנוס, לא יתחייב לה מזונות מאחד בשבת, אלא מרביעי בשבת בלבד, שהרי תקנת חכמים היא שלא יכנוס עד רביעי בשבת, ומאחר שמחמת התקנה הוא מעוכב מלכנוס עד יום רביעי, [אף על פי שהוא אינו רוצה לכנוס גם ברביעי], אינו מתחייב במזונות עד יום רביעי.

ומתחילה היה רב יוסף סבור, שלדברי שמואל, הסיבה לכך ששינוי שבתולה נישאת ליום הרביעי, כדי ללמד, שאם הגיע זמן באחד בשבת, אין הבעל מתחייב במזונות עד יום רביעי.

והיה רב יוסף תמה על כך היאך יתכן שכך אמר, הלא במשנתנו אמרו טעם אחר, מדוע בתולה נישאת ליום הרביעי, והוא, שאם היתה לו טענת בתולים היה משכים לבי"ד.

ולפיכך אמר, שבדואר הסיבה לתקנת יום רביעי היא משום טענת בתולים והכנת סעודת הנישואין כמבואר לעיל, ומכל מקום, מאחר שתקנו שתינשא ליום הרביעי, ממילא למדנו שאם הגיע זמן הנישואין ביום ראשון, אינו מתחייב לה מזונות עד יום רביעי.

חיוב מזונות כשאנו יכול לכנוס מחמת אונס אחר

נתבאר, שאף אם נשלמו שנים עשר חודש שנותנים לבתולה בין אירוסין לנישואין, נשלם הזמן הזה באחד בשבת, מאחר שהבעל מעוכב מלכנוס מסיבה שאינה תלויה בו, שכן חכמים תקנו לכנוס את הבתולות ברביעי בשבת, הרי זה פטור מתשלום מזונותיה, עד שיגיע הזמן שיהא יכול לכנוס.

ולדעת רב יוסף, כן הדין כשהוא מעוכב מלכנוס מחמת שאר דברים שאינם תלויים בו, כגון (א) חלה הוא^א, (ב) או חלתה היא, (ג) או פירסה נידה, מאחר שבכל האופנים הללו הוא מעוכב מלכנוס מחמת דבר שאינו תלוי בו, אונס הוא בכך, ואינו מחויב לתת לה מזונות.

ויש אומרים שרב יוסף נסתפק, אם הבעל פטור מלתת לה מזונות, כשהוא מעוכב מלכנוס מחמת אחד מהדברים הללו.

- שכן מצד אחד אפשר, שזה שחלה, שווה לזה שהגיע זמנו לכנוס באחד בשבת, ששניהם אינם יכולים לכנוס מחמת דבר שאינו תלוי בהם, ולכן הוא פטור מלתת לה מזונות. ומצד שני אפשר, שדווקא המעוכב מחמת תקנת חכמים, שלא לכנוס באחד בשבת, פטור ממזונות, אבל המעוכב מחמת מחלתו שלו, אינו נפטור מחובתו לכנוס, ולפיכך מעלה לה מזונות.

^א קשה לר"י, דאמר בהחולץ, עמד בדין וברח, נזונת משל יבם, ומפרש בירושלמי, ברח, הוא הדין חלה, והכא אמרינן דחלה אין מעלה לה מזונות. (א) ואומר ר"י, דהתם חלה או ברח לאחר שעמד בדין, שכבר נתחייב לה במזונות, אבל הכא בחלה קודם הגעת זמן. (ב) ובקונטרס פירש שם, דוקא ברח, אבל חלה לא, [ומשמע אפילו חלה אחר הגעת זמן]. ואין נראה, כדמשמע בירושלמי. ולפירושו אין להקשות מאיכא דבעו לה מיבעיא, אמאי לא פשיט לה מהתם, דיש לומר דארוסתו אגידיא ביה טפי מיבמתו, כדאמרינן ביבמות בכמה דוכתי. [תוס'].]

ורבינו תם מפרש, שמחמת ספק ספיקא לאיסור, לא היו מתקנים חכמים שתינשא האשה ביום הרביעי. אלא שיש נשים, שאם ימצאו בעולות, יש בהם ספק אחד לאיסור. והן, (א) אשת כהן. (ב) קטנה שנתקדשה פחותה משלוש שנים, ונישאת אחר שהיתה בת שנים עשרה שנה.

שכן אשת כהן נאסרת לבעלה, אף באונס, ואם כן, אין להסתפק בה אלא אם נבעלה קודם קידושין, או אחר קידושין, אבל אם נבעלה אחר קידושין, אסורה בוודאי.

וקטנה שנתקדשה פחותה משלוש שנים, ונישאת אחר שנים עשרה שנה, אין להסתפק בה אם נבעלה קודם קידושין או אחריהם, שהרי פחותה מבת שלוש שנים אינה בת ביאה, ולפיכך אם נמצאת בעולה, בוודאי נבעלה אחר קידושין, והספק הוא אם היה הדבר באונס, ולא נאסרה לבעלה, או ברצון אחר היותה בת שנים עשרה שנה, ונאסרה לבעלה.

ומאחר שבשביל נישואי נשים אלו ראוי לתקן שיהיו הבתולות נשאות ליום הרביעי, לא חלקו חכמים בין הנשים [=לא פלוג רבנן], ואמרו, שכולן נישאות ביום הרביעי.

הזמן שיש לטרוח בהכנת סעודת נישואין

נתבאר, שהסיבה לכך שהבתולה נישאת ליום הרביעי, כדי שאם ימצאנה בעולה, יהיו בתי דינים מזומנים לו למחרת ביום חמישי, לתבוע אותה, קודם שיתקרב כעסו.

אמנם מחמת הטעם הזה בלבד, הבתולה היתה נישאת גם ביום ראשון, שהרי גם למחרתו, ביום שני, בתי דינים קבועים לשבת בדין, כפי שנתבאר לעיל.

והסיבה לכך שהבתולה נישאת ביום רביעי דווקא, ולא ביום ראשון, כי שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל, שיהא האיש טורח בסעודה שלשה ימים, אחד בשבת, ושני בשבת, ושלישי בשבת, וברביעי כונסה.

כן אמר רב יוסף בדף זה, וכן מבואר בבבביתא בדף ג'.

ופירש ר"י בתוס', שלא אמרו, שהסיבה לכך שנישאת ברביעי ולא בראשון, כדי שתיבעל בליל חמישי, שהוא יום שטאמרה ברכה לדגים 'וַיִּבְרַךְ אֹתָם אֱלֹקִים לְאִמְרַי פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הַמַּיִם בְּיָמֵיךָ וְהַעֲרֵב יָרֵב בְּאַרְצְךָ' (בראשית א' כ"ב), שכן מחמת הטעם הזה, אין לנו אלא לומר לו עצה טובה, שיבעל בחמישי, אבל אם יעבור, לא יחשב עבריו, אבל מחמת הטעם ששקדו חכמים על תקנת סעודת נישואין, אם לא יעשה כן, יחשב עבריו. ואם כן חובה גמורה שיהיו הנישואין ביום רביעי, אבל הבעילה אינה חובה גמורה שתהא בליל חמישי.

הגיע זמן הנישואין באחד בשבת

נתבאר, שחכמים קבעו לבתולה זמן של שנים עשר חודש בין אירוסין

הקונטרס, הא אף על גב דאינו נאמן, מכל מקום ישכים לבית דין, שמתוך כך יצא הקול, ויבואו עדים ויתברר הדבר. (א) ויש לומר דלא מיייתי אביי רביה אלעזר, אלא שהוא בקי ומכיר אם הוא פתח פתוח, דאם אינו בקי, לא יצא הקול, ולא יבא לידי בירור, כי יאמרו שהוא טעה, וסבור שמצא פתח פתוח, ואינו כן, ולא יחוש לדבריו. (ב) ועוד יש לומר, דגם לפירוש הקונטרס, לא היו מתקנים שתהא ניסת ליום רביעי משום שמא יתברר על ידי עדים, אבל כיון דבאשת כהן ובפחותה מבת שלש דנאמן לאוסרה עליו, תקנו שתהא ניסת ברביעי, גם בשאר נשים תקנו, משום שמתוך כך יצא הקול, ויתברר הדבר על ידי עדים. והשתא מיייתי אביי שפיר ממתניתין דבאשת כהן ובפחותה מבת שלש נאמן לאוסרה עליו. [תוס'].]

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

רוצה לכוונס אותה, כל זה כשהוא מעכב מלכוונס מחמת עצמו, אבל אם הוא מעוכב מחמת דבר שאינו תלוי בו, מאחר שהוא אנוס במה שאינו כונס, הרי הוא נידון כמי שלא הגיע זמן הכניסה, ופטור מלתת לה מזונות.

ונחלקו חכמים בדין מי שנתן גט לאשתו, ותלה הגט בתנאי, כגון הרי זה גיטך אם לא אבוא עד זמן פלוני, שאי ביאתו עד אותו זמן, היא קיום התנאי המביא לקיום הגט. ולבסוף נתקיים התנאי, ולא בא בתוך אותו הזמן, אבל לא היה הדבר מרצונו, אלא שנאנס וארע לו עיכוב בדרך שלא מרצונו.

ללשון ראשון אמר רבא, שלענין גיטין טענת האונס אינה מועילה לבטל את התנאי, כאילו לא נתקיים [=אין אונס בגיטין], **וכל שנתקיים התנאי, בין לרצונו ובין לאונסו, התנאי מקיים, והגט גט.**

וללשון שני אמר רבא, שגם לענין גיטין טענת האונס מועילה לבטל את התנאי כאילו לא נתקיים [=יש אונס בגיטין], **וכל שנתקיים התנאי לאונסו, הרי זה כאילו לא נתקיים, ואין כאן גט.**

הרי זה גיטך אם לא באתי ומת ולא בא

במסכת גיטין מבואר, שהנותן גט לאשתו, ואומר לה, "הרי זה גיטך אם לא באתי בתוך שנים עשר חודש", ומת בתוך שנים עשר חודש, **אף על פי שנתקיים התנאי שהרי לא בא, אין זה גט**, [והאשה היא אלמנה ולא גרושה ולפיכך אם לא היו לבעלה בנים היא זקוקה ליבום].

ללשון ראשון, דווקא כשמת בתוך שנים עשר חודש אין זה גט, כי לא היה לגט לחול אלא בסוף שנים עשר חודש, ומאחר שבאותה שעה כבר מת, אין הגט מועיל, שאין גט ניתן אחר מיתת הבעל. **אבל אם היה הבעל חולה, ומחמת חוליו לא בא בתוך שנים עשר חודש**, מאחר שנתקיים התנאי, שלא בא, **אף על פי שנתקיים התנאי לאונסו, הגט גט.**

וללשון שני לא רק כשמת בתוך שנים עשר חודש הגט בטל, אלא **אף כשחלה, ומחמת חוליו לא בא, אין כאן גט**, כי נתקיים התנאי לאונסו, ואין זה נחשב קיום התנאי. והסיבה שהמשנה הזו נקטה דין מת בתוך שנים עשר חודש, ולא דין חולה, כי באה ללמד שאין גט לאחר מיתה, ואפילו בלא תנאי, כגון האומר לאשתו הרי זה גיטך לאחר מותי, אינו גט לפטורה מן היבם.

ואף שכבר נשנה בתחילת אותה משנה, שהאומר לאשתו "הרי זה גיטך אם אמותי" או "הרי זה גטך כשיפסוק ממני חולי זה" או "הרי זה גיטך לאחר מיתה" לא אמר כלום, כי בכל האופנים הללו, אומר שיחול הגט אחר מיתה, ואין הגט מועיל אחר מיתה, **מכל מקום הוצרך התנא ללמד שגם באופן הנזכר לעיל שאמר "הרי זה גיטך אם לא אבוא מכאן ועד שנים עשר חודש", ומת בתוך שנים עשר חודש, נחשב הגט כגט אחר מיתה**, שאינו מועיל, כי היה מקום לומר, שאם יתקיים התנאי, יחול הגט כבר מעכשיו, ומאחר שעכשיו הוא חי, אין זה גט לאחר מיתה, ולפיכך שנה שגם באופן הזה הגט הזה הוא גט אחר מיתה.

¹ נפקא מינה זו כתב רש"י. ויל"ע למה לא פירש שיש נפקא מינה נוספת לענין להשיאה לכהונה, שאם היא גרושה, היא אסורה לכהן, ואם היא אלמנה, היא מותרת לכהן.

- ואף אם נאמר, שכשחלה הוא מחויב לתת לה מזונות אף על פי שלא כנס בפועל, אפשר שכן הדין דווקא כשחלה הוא, כי אין לה להפסיד מחמת מחלתו שלו, אבל יש להסתפק, מה הדין כשאינו יכול לכוונס מחמת מחלתה שלה, האם אומר לה, אני מוכן לכוונס, ואת אינך יכולה, ולכן לא אזור אותך. או שאינו יכול להיפטר בטענה זו, כי מאחר שהגיע הזמן, עליו לזון אותה, וכשם שאינו נפטר מכך אם תהא חולה לאחר כניסה, כך אינו נפטר מכך כשחלתה קודם כניסה, שמשעת כניסה ואילך היא מוטלת עליו, וכל מחלה שלה, הפסד שלו הוא, ולא הפסד שלה [=נסתחפה שדהו"].

- ואף אם נאמר שכשחלתה היא, הוא מחויב לתת לה מזונות, שמאחר שהגיע הזמן עליו לכוונס ולזון אותה, ומחלה שחלתה הפסד שלו היא, דווקא כשחלתה יש לה מזונות, כי היא ראויה לחופה, אבל פירסה נידה בשעת וסתה [=בשעת קביעותה לראות], שאינה ראויה לחופה, לא יתחייב לה מזונות. אבל יש להסתפק, מה הדין אם פירסה נדה שלא בשעת וסתה, האם מאחר שאינה רגילה לראות בזמן זה, מן הדין היה לו לכוונסה, והפסד שלו הוא כשפירסה נדה, או מאחר שהרבה נשים משנות קביעותן, כל שעה שתראה הרי היא כראיה של שעת הוסת, ואינו מעלה לה מזונות עד שיוכל לכוונסה.

ופשט רב אחאי² ספק זה מלשון המשנה, "הגיע הזמן ולא נישאו, אוכלות משלו ואוכלות בתרומה", שלא אמרו "הגיע זמן ולא נישאו", שמשמע שעכבה מחמת האיש, אלא "הגיע זמן ולא נישאו", שמשמע שהעכבה מצד האשה. וכשהיא מעכבת בלא אונס, ודאי לא תהא ניוזנית ממנו, אלא כשהיא מעוכבת באונס, ומכאן שכל שהיא מעוכבת באונס, כגון חלתה או פירסה נידה, יש לה מזונות, [וכל שכן כשחלה הוא].

ואמר רב אשי, שאין ראה מלשון המשנה, כי אפשר שלא דברה המשנה אלא באופן שהאיש אינו רוצה לכוונס בלא אונס, ולכן הוא מחויב במזונות, ומה ששנה התנא ענין זה בלשון "ולא נישאו", לא נתכוון לומר שהעיקוב מחמת האשה, אלא נמשך אחר תחילת דבריו, שתלה אותם באשה, "נותנים לבתולה שנים עשר חודש ולא למנה שלושים יום", ולכן סיים דבריו באשה, "הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו", ומכל מקום כל זה בלא אונס, אבל אם היה אונס, אין אוכלות.

דפים ב'-ג'

תנאי גט שנתקיים באונס

נתבאר שאף שבהגיע זמן הנישואין, הבעל מתחייב במזונות אשתו, גם אם אינו

² לשון "מִטָּר סַחֲף" (משלי כ"ח ג') נשטפה שדך, כלומר מזלך גרם, כי מהיום אני מוטלת עליך לזון. [רש"י]. ואינו יכול לטעון דאדרבה מזלה גרם, דכיון דלא מיפקדא אפריה ורביה, לא מייענשא, כדאמרינן בהבא על יבמתו. ועוד, דהאשה היא שדה של הבעל, ואין הבעל שדה שלה. [תוס'].

³ לא כמו שפירש רשב"ם, דהיינו רב אחאי גאון, שעשה שאלות, והיה בסוף כל האמוראים, ולכך משנה לשונו בכל השי"ס, "פרך רב אחאי" "פשיט רב אחאי". שהרי כאן רב אשי עונה על דבריו. אלא **אומר רבינו תם, שהוא אמורא**, וכל אמורא היה תופס לשונו, כמו "מגדף בה רבי אבהו" "תהי בה רבי יוחנן" "לייט עלה אביי". [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 20ח
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

ובאמת לא הכל מודים בזה לתנא של המשנה, שכן רבי יהודה נשיאה ובית דינו, [שהם בית הדין שהתיר שמן של נכרים, ועל שום כך נקרא בי דינא דשרו משחא, הם] חולקים על משנתנו, ואומרים, שבאופן הזה, שאמר, "הרי זה גיטך אם לא אבוא מכאן ועד שנים עשר חודש", הזמן הכתוב בגט מוכיח שכונתו שיחול הגט למפרע משעת נתינתו, אם יתקיים התנאי אחרי כן, [כדעת רבי יוסי במסכת בבא בתרא], וזהו שאמר רב יהודה אמר שמואל על רבי יהודה נשיאה ובית דינו, ורבותינו התיירו להינשא בלא חליצה, כי נחשבת גרושה.

הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי ומת ולא בא

במסכת גיטין מבואר, שהנותן גט לאשתו, ואומר לה, "הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי בתוך שנים עשר חודש", ומת בתוך שנים עשר חודש, הרי זה גט, [והאשה גרושה ולפיכך אף אם לא היו לבעלה בנים אינה זקוקה ליבום].

ללשון ראשון, הסיבה לכך שהגט קיים, אף על פי שנתקיים התנאי באונס, כי גם **קיום התנאי באונס נחשב קיום תנאי**, ולכן אף על פי שמת, ואין לך אונס גדול מזה במה שלא בא, אין בכך כלום, ומאחר שלמעשה לא בא, קיים תנאו, והגט גט. **וכל שכן כשהיה הדבר מחמת אונס קל יותר, כגון חלה, ומחמת חוליו לא בא, אף על פי שהיה הדבר באונס, יש כאן קיום תנאו, והגט גט.**

וללשון שני, קיום התנאי באונס אינו נחשב קיום תנאי, ולכן אם חלה, ומחמת חוליו לא בא, אין זה גט, **יוצא מכלל זה כשלא בא כי מת, שאז הגט קיים**, והסיבה לכך היא, **כי מתחילה, זו היתה כוונתו, שאם לא יבוא מרצונו, או לא יבוא כי ימות, יהא גט מעכשיו, כדי שלא תהא זקוקה לייבום**^א, אבל אם לא יבוא מחמת אונס אחר, לא נתכוון שיהא גט, ואין התנאי נחשב כמקום.

אונס שכיח

מעשה באחד שנתן גט לאשתו, ואמר לה, אם לא אחזור בתוך שלושים יום, יהא זה גט. ובא בסוף שלושים יום, והפסיקו הנהר, על ידי שהיתה המעבורת בצדו השני של הנהר, ולא היה יכול לעבור. ועמד במקומו, וקרא לעברם, ראו שבאתי, ראו שבאתי. וביקש שיהא הגט בטל. ואמר על כך שמואל, אינו נחשב כמי שבא, והגט גט, ואשתו מגורשת, [ולפיכך אם תרצה מותרת לאחרים ואם היה כהן נאסרת לו].

ומתחילה אמרו, שמדברי שמואל אלו יש ללמוד, שאין טענת אונס בגיטין, [כלשון ראשון של רבא], כלומר כל שנתקיים התנאי, אף על פי שהיה באונס, נתקיים התנאי, והגט גט.

ודחו זאת ואמרו, שאפשר שכשנתקיים התנאי מחמת אונס שאינו שכיח, ולא היה לו להעלותו על דעתו, יש טענת אונס [כלשון שני של רבא], ואף על פי שנתקיים התנאי, הרי הוא כמי שלא נתקיים, ואין כאן גט.

ורק כשנתקיים התנאי על ידי אונס שכיח, כגון זה, שפעמים הרבה המעבורת

^א ואם תאמר, בפרק מי שאחזו, דאמרין, אכלו ארי אין לנו, פירוש אין לנו שיהא גט, ואמאי לא הוי גט, הא לא ניחא ליה דתפול קמי יבם. ויש לומר דבאונס דלא שכיח כלל, לא אסיק אדעתיה שירצה שיהא גט. [תוס'].
^ב ומן הדין לית לן למיחש דלמא אניס הוא, דרובן לא אניסי, ולהכי קרי להו צנועות, שמחמירים על עצמן, אף על גב דמצוי לאינסובי. [תוס'].
^ג פירוש, אפילו כשיצא הקול דאניס, אמרה דלא אניס, או אפילו כשתדע היא עצמה דאניס, ואחרים לא ידעו. [] ואם תאמר מת תוך שנים עשר חודש נמי יהא גט מהאי טעמא, דזימנין דלא מת, וסברה דמת, ומיעגנא ויתבה. ויש לומר דמיתה קלא אית לה. [תוס'].
^ד ופסקו ר"ח ור"י כלישנא קמא, שבאופן הזה אין אונס בגיטין.

סיכום דין נותן גט בתנאי שלא יחזור בתוך זמן מסוים

א. נתקיים תנאי הגט באונס שכיח, לדברי הכל נחשב כמקום, והגט גט, כי אם לא היתה כוונתו שיחשב כמקום היה לו לפרש.

ב. נתקיים תנאי הגט באונס שאינו שכיח כלל, לדברי הכל אינו נחשב כמקום, והגט בטל, כי ודאי לא העלה על דעתו אונס כזה, ואם כן לא נתכוון שגם באונס כזה יהא גט.

ג. נתקיים תנאי הגט באונס מיתה, לדברי הכל נחשב כמקום, והגט גט, כי כן דעתו, שאם לא יחזור מחמת מיתה, יהא גט, כדי שלא תזקק לייבום.

ד. נתקיים תנאי הגט באונס השכיח קצת, בזה נחלקו שתי לשונות של רבא, אם הוא נחשב מקום או לא. ופסקו ר"ח ור"י כלישנא קמא, שבאופן הזה אין אונס בגיטין.

סברת האומרים אין אונס בגיטין

נתבאר, שמעיקר הדין, כשנתקיים תנאי הגט באונס [שאינו שכיח], אין להחשיבו כמקום, ואין לגט להיות גט. וזהו טעם הלשון השני של רבא, שיש טענת אונס לבטל את הגט.

וטעם הלשון הראשון של רבא, שאין טענת אונס לבטל את הגט, ובכל אופן שנתקיים התנאי, הגט גט, תקנת חכמים היא, משום צנועות ומשום בנים של פרוצות.

יש נשים צנועות, שחוששות הרבה לאיסורים, ואם הדין, שכשנתקיים התנאי באונס, אין כאן גט, פעמים גם כשלא יהיה אונס, והגט גט, הן לא יסמכו על כך, ויאמרו, **אולי נאנס**, ולכן לא בא, **ועל ידי כן ישבו עגונות**^א, ומשום כך תקנו להן, שאף אם מחמת האונס לא בא, הגט גט, ולא ישבו עגונות.

ויש נשים פרוצות, שאינן חוששות לאיסורים, ואם הדין, שכשנתקיים התנאי באונס, אין כאן גט, פעמים גם כשהיה אונס, והגט גט, הן יאמרו, **לא היה הדבר באונס**^ב, והגט גט, **ותלך ותינשא לאחר, וכשיבוא הבעל ויאמר, נאנסתי, נמצא גט בטל, ובניה ממזרים**.

הפקעת הקידושין על ידי חכמים

נתבאר, שלפי הלשון ראשון של רבא, אף שמעיקר הדין יש טענת אונס בגיטין, [וכמו שמצינו בתורה, שמתחשבים באונס, כמו שנאמר, "וְלִפְעָמָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר" (דברים כ"ב כ"ו)], ואם כן, מאחר שנתקיים התנאי באונס, אינו נחשב מקום,

^א ומן הדין לית לן למיחש דלמא אניס הוא, דרובן לא אניסי, ולהכי קרי להו צנועות, שמחמירים על עצמן, אף על גב דמצוי לאינסובי. [תוס'].
^ב פירוש, אפילו כשיצא הקול דאניס, אמרה דלא אניס, או אפילו כשתדע היא עצמה דאניס, ואחרים לא ידעו. [] ואם תאמר מת תוך שנים עשר חודש נמי יהא גט מהאי טעמא, דזימנין דלא מת, וסברה דמת, ומיעגנא ויתבה. ויש לומר דמיתה קלא אית לה. [תוס'].
^ג ופסקו ר"ח ור"י כלישנא קמא, שבאופן הזה אין אונס בגיטין.

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

והגט בטל, חכמים אמרו, שהגט גט, והאשה מגורשת.

וביאר, שאף שמדין תורה אין כאן גט, יש כח ביד חכמים לתקן שיהא גט, על ידי הפקעת הקידושין, שכל המקדש, תולה הקידושין בדעת חכמים, שאומר, "כדת משה וישראל" וחכמים אמרו, שכל קידושין שבסופם יתן הבעל גט לאשתו בתנאי, ויתקיים התנאי באונס, לא יהיו קידושין כלל.

- כשקידש בכסף, הקידושין מופקעים, אף אם לא תלה בדעת חכמים, שהרי הפקר ביד הפקר, והם אומרים שכל קידושין שבסופם הבעל יתן לאשתו גט בתנאי, ויתקיים התנאי באונס, המעות שנותן בשעת קידושין אינן מעות קידושין אלא מעות מתנה, ואם כן אין כאן כסף קידושין.^א

- וכשקידש בביאה, הקידושין מופקעים משום שתולה דעתו בחכמים, וחכמים אומרים, שכל קידושין שבסופם הבעל יתן לאשתו גט בתנאי, ויתקיים התנאי באונס, הביאה שבעל בהם לשם קידושין היא ביאת זנות, ולא ביאת קידושין.^ב

דף ג'

זמן הנישואין במקום שבתי דינים קבועים בכל יום

נתבאר, שהסיבה לכך שבתולה נישאת ליום הרביעי, כי ביום חמישי בתי דינים קבועים, ואם תהא לו טענת בתולים, יוכל להשכים לבי"ד למחרת, בעוד כעסו עליו.

ואמר רב שמואל בר יצחק, שכן הדין במקום שנוהגת תקנת עזרא, ואין בתי דינים קבועים אלא בשני ובחמישי, אבל בכל מקום שקביעות כל הימים שווים בו בשיבת בתי דינים, כמו שהיה קודם תקנת עזרא, בתולה נישאת בו בכל יום,^ג ובתנאי שטרם בסעודה שלושה ימים קודם לכן, [ואם טרח לפני שבת ותיקן צורכי סעודה כוונסה באחד בשבת או בשני בשבת].

תקנת עזרא

נתבאר, שעזרא התקין שיהיו בתי דינים קבועים לדון בשני ובחמישי, [ומבואר במסכת

^א ילי"ע היאך יכולים להפקיר למפרע.

^ב שמעתי כל רבתי מפרשים, דקדיש בכספא דקידושי דרבנן ניהו. [ולכן היה פשוט יותר שיוכלו חכמים להפקיעם]. ואי אפשר לומר כן. (א) חדא, דגזירה שוה היא קיחה קיחה משדה עפרון, וכל הלמד מגזירה שוה, כמו שכתוב מפורש הוא לכל דבר. (ב) ועוד אי דרבנן ניהו, היאך סוקלין על ידו, ומביאין חולין לעזרה על שגגתו. (ג) וסוף סוף כי קא משנינן שויה רבנן לבעילתו בעילת זנות, על כרחך צריך אתה לפרש כמו שפירשתי, שהקידושין נעקרין מעיקרן, ולא מכאן ולהבא. [והמפרש לומר שויה רבנן לכל מקדשי בביאה בעילת זנות טעות גמור הוא, ובא להתיר אשת איש המתקדשת בביאה בלא גט מן הטעם הזה, ולא מצינו זאת בהתלמוד. [רש"י].

^ג קשה לרשב"א, אמאי נשאת בכל יום, תהא כאלמנה, ותינשא בחמישי ותיבעל בששי, לפי שנאמר בו ברכה לאדם. ויש לומר דמשום ברכה לא היו קובעים יום, כדפרישית לעיל. ובאלמנה נמי לא קבעו שתיבעל בששי משום ברכה גרידא, אלא משום שקדו, שיהא שמח עמה שלושה ימים כדאמר לקמן. ובתולה דלא שייך ההוא טעמא, דליכא למימר משכים לאומנתו והולך לו, לפי שיש בה שבעת ימי המשטה, הלכך משום ברכה גרידא לא היו קובעים יום. [תוס'].

שבת, שבימים אלו שנקבעו לדון, לא יקיו דם אלא מי שיש לו זכות אבות, כי סכנה להקיו דם ביום הקבוע לדון. וביארו התוס', כיצד היה קודם תקנתו ומה שינה בתקנתו.

רבינו תם מפרש, שקודם תקנת עזרא לא היו קבועים בכל יום, אבל כשהיו צריכים לשום דין, היו יושבין בכל יום ויום [והיו יכולים להקיו בכל יום, כיון שלא היו קבועים בשום יום], ועזרא תיקן, שיהיו קבועים בשני ובחמישי, וכל הרוצה לדון, יבא וידון, [ומאחר שבשני ובחמישי היו קבועים אין להקיו בהם דם].

ור"י מפרש, שקודם תקנת עזרא לא היו קבועים אלא בעיר אחת, [ושם היו קבועים בכל יום, ומכל מקום, מאחר שלא היתה הקביעות בכל מקום, אין זה נחשב כיום דין, שאין להקיו בו דם], ועזרא תיקן, שיהיו קבועים בכל עיר ועיר בשני ובחמישי, [ומאחר שבהם היו קבועים לדון בכל מקום, נחשבים כימי דין, ואין להקיו בהם דם].

נישואין ביום ששי

נתבאר, שבזמננו, שאין בתי דינים קבועים בשני ובחמישי, אשה נישאת בכל יום.

ונראה לר"י, שמכל מקום אין נשאת בששי, שהרי אין דנים בשבת.

ותוס' כתבו, שעתה נוהגים לישא אף בששי, משום שאין בתי דינים קבועים, ואם יש לו טענת בתולים, יכול לקבול בשבת בפני שלשה כמו בשאר ימות השבוע.^א

שקדו

ענין זה, ששקדו חכמים על תקנת בנות ישראל, שיהא אדם טורח בסעודת נישואין שלושה, כבר נתבאר בדף ב'.

כשיש סכנת נפשות בנישואין ליום רביעי

מקום שגזרה המלכות, שבתולה הנישאת ליום הרביעי תהרג, מאחר שיש סכנת נפשות בדבר, יש לבטל את התקנה לשאת הבתולות ליום הרביעי, ולתקן ימים אחרים לשאת בהם את הבתולות.

כשיש סכנת בעילת הגמון בנישואין ליום הרביעי

לדברי רבה, במקום שגזרה המלכות, שבתולה הנישאת ליום הרביעי^ב תיבעל להגמון תחילה, נהגו העם לכנוס בשלישי, ולא מיחו בידם חכמים.

וענין זה נקרא בברייתא סכנה, משום שיש צנועות המוסרות נפשן להריגה אם יבוא ההגמון לבעול אותן, ואם כן, גזרת מלכות זו, מביאה לידי סכנה.

ואין לומר, שלא יועיל כלום אם יתחילו לכנוס בשלישי, שכן מאחר שעדיין כולם כונסים ביום אחד, יבוא ההגמון באותו יום לבעול את הבתולות קודם

^א ועוד לפירוש הקונטרס דוקא בימיהם קבעו יום הנישואין, משום שעל ידי כך יתברר הדבר ויבואו עדים, מתוך שמתאספים העם לבי"ד, ואין שייך לומר עכשיו כך. [תוס'].

^ב לאו דוקא ברביעי, מדפריך לקמן, בשלישי נמי אתי ובעיל, שאינו מתכוין אלא להנאתו, אלא אגב דנקט לעיל שנשאת ברביעי תיהרג, דהתם מקפידים על קביעות יום, כדי להעבירם על דתם, נקט ליה נמי הכא ברביעי. [תוס'].

מחמת אונס שר צבא מותר לכנוס בשני

כניסתן לחופה.

לדברי רבא, אם יודעים שביום רביעי עתיד שר צבא לבוא עם חילו לעיר, מאחר שאנשי הצבא רגילים לחטוף צורכי סעודה מאשר ימצאו, אם יהיו את סעודת הנישואין עד יום רביעי, לא ישאר ממנה דבר, ולכן מותר להקדים את סעודת הנישואין קודם בואם, אפילו ליום שני.¹ וזהו ששנינו בברייתא ואם מחמת האונס מותר.

- לפירוש רש"י, כן הדין, כששר הצבא עתיד לבוא לעיר ולשהות בה הרבה, אבל אם יבוא וימשיך בדרכו למחרת, לא יקדימו הנישואין ליום שני, אלא יאחרו אותם ליום רביעי בשבוע הבא.

- ולפירוש ר"י, כן הדין, כששר הצבא עתיד לבוא לעיר ולשהות בה ביום רביעי עד סופו, ולא יוכלו לעשות הסעודה ביום רביעי, אבל אם יבוא וימשיך בדרכו בו ביום, ועדיין יש שהות לעשות הסעודה ביום רביעי לאחר לכתו, לא יקדימו הנישואין ליום שני, אלא יעשו אותה ברביעי אף על פי שאין להם את כולו לעשות בו את הסעודה.

וכשעתיד שר הצבא לבוא לעיר ולשהות בה, מותר להקדים את הנישואין ליום שני, גם אם הוא עצמו עתיד לבוא רק ביום רביעי, כי חיל משרתיו רגילים להקדים יום אחד לפני בואו, ואם יעשו הנישואין ביום שלישי, יחטפו את צרכי הסעודה.²

- רש"י מפרש, שהיתר זה של הקדמת הנישואין ליום שני מחמת ביאת שר הצבא, הוא היתר דחוק יותר, מהיתר מה שנהגו להקדים ליום שלישי מחמת הגזרה שההגמון יבעל הבתולות תחילה, שכן לענין ההקדמה ליום שלישי מפני בעילת ההגמון, מבואר שהכל נהגו לעשות כן, ולענין הקדמה ליום שני מפני ביאת שר הצבא וחילו, אמרו, שהדבר מותר, ומשמע אם ימלך איש יחידי בב"ד יתירו לו, אבל לא הכל נהגו כן.

- ותוס' מפרשים, שהיתר זה של הקדמת הנישואין ליום שני מחמת ביאת שר הצבא, הוא היתר מרווח יותר מהיתר מה שנהגו להקדים ליום שלישי מחמת הגזרה שההגמון יבעל הבתולות תחילה, שכן לענין ההקדמה ליום שלישי מפני בעילת ההגמון, מבואר, שנהגו לעשות כן, וכלל בידו שכל מקום שנאמר בו נהגו, אין מורין כן לכתחילה, ולענין הקדמה ליום שני מפני ביאת שר הצבא וחילו, אמרו, שהדבר מותר, ומשמע שהוא מותר לכתחילה.

מחמת אונס מיתת אב חתן או אם כלה מותר לכנוס בשני

להלן יתבאר בעזה"י, שאם קודם הכניסה לחופה מת אביו של חתן או אמה של כלה, מאחר שאם יהיו את החופה עד אחר שבעת ימי האבילות, יפסידו כל מה שהכינו עבור החופה, ולאחר מכן לא יהיה להם מי שיכין זאת עבורם, לפיכך היתרו להקדים את שבעת ימי המשתה לשבעת ימי האבילות, על ידי שיעקבו את הקבורה עד אחר החופה, שמאחר שעשו חופה תחילה, חלו ימי המשתה, וידחו שבעת ימי האבילות לאחריהם.

¹ ואפשר שאפילו ליום ראשון מותר להקדים הסעודה מפני הטעם הזה.

² אין לתמוה, משום סעודה עקריין תקנתא דרבנן שני ימים, ומשום סכנה לא עקריין אלא יום אחד, דבעילת הגמון שכיה שרגיל לבא ולבעול, ואי עקריין שני ימים אתא להשתכח, אבל אונס שר צבא אינו אלא אקראי בעלמא. [תוס'].

והסיבה שאין לומר כן, כי מאחר שהכניסה ביום שלישי אינה קביעות גמורה על ידי תקנת ב"ד, אלא מנהג שנהגו מעצמם, מסופק הוא בכל שלישי אם יהיו בו נישואין, ומספק אינו טורח לבוא.

ואין לומר, יכנסו את הבתולות ביום הרביעי, ולא יחושו לגזרה זו, שהרי בעילת ההגמון באונס היא, ואשת איש הנבעלת לאחר באונס, אינה נאסרת לבעלה.³

והסיבה שאין לומר כן, כי אם היו אומרים כן, יש נשים שהיו נאסרות לבעליהן. והן (א) פרוצות, שאם היו מקילים להן להיבעל להגמון באונס, היו עושות ברצון, ונאסרות לבעליהן. (ב) נשות כהנים, שהן נאסרות לבעליהן בבעילת אחרים, גם כשהיתה הבעילה באונס, וכדי שלא יבעלו, היו מוסרות נפשן, ובאות לידי סכנה.

אכן אין לומר, שמחמת הגזרה הזו יבטלו לגמרי את התקנה לכנוס את הבתולות ברביעי. והסיבה לכך שאין לומר כן, כי הגזרה עשויה להיבטל, ואין מבטלים תקנת חכמים מפני גזרת המלכות.⁴

ולפירוש רש"י, מחמת הסכנה הזו, שעל ידי בעילת ההגמון, לא היתרו להקדים את הכניסה אלא ליום שלישי, אבל בשני לא יכנוס, שאין לעקור תקנת חכמים בשביל סכנה זו אלא יום אחד, ויטרח שני ימים בסעודה, אבל לעקור שני ימים, ולטרוח יום אחד, לא היתרו.

³ כן פירש רש"י. ומתוך דברי התוס' משמע, שכשאמרו "ולדרוש להו דאונס שרי" הכוונה לכך שהמעשה עצמו מותר. ואם תאמר, והא אמרינן בפרק בן סורר ומורה, על כל עבירות יעבור ואל יהרג, חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים. (א) ותירץ רבינו תם דאין חייבין מיתה על בעילת מצרי, דרחמנא אפקריה לזרעיה דמצרי, דכתיב "וזרמת סוסים זרמתם", ומייתי ראיא, דפרק בפרק בן סורר ומורה, הא אסתר פרהסיא הואי, ולא פריך והא אסתר גילוי עריות הואי, משמע, דמשום עריות לא הוה מיחייבא. ומתוך כך היתר רבינו תם לבת ישראל שהמירה, ובא עליה עובד כוכבים, לקיימה לאותו עובד כוכבים כשנתגייר, דלא שייך למימר אחד לבעל ואחד לבעל בביאת מצרי, דהוא כביאת בהמה. ואין נראה לרבי"ם, דהא על ידי ביאת עובד כוכבים נאסרה לבעלה, כדאמר הכא, דאיכא פרוצות, ובפרק האשה שנתארמלה, גבי האשה שנחבשה בין העובדי כוכבים, אמרינן דברצון אסורה לבעלה, ואמר נמי במגילה "כאשר אבדתי אבדתי" כאשר אבדתי מבית אבא אבדתי ממך, אלמא לגבי בעלה לא חשיבא בעילת מצרי כביאת בהמה, והוא הדין לבעול, אף על גב דאין זנות לבהמה, ואין ביאת בהמה פוסלת ואוסרת, כדאמרינן בפרק הבא על יבמתו, ביאת מצרי היא ביאה, וכי אפקריה רחמנא לזרעיה, הני מילי לענין דאין לו חייס, וזרעו חשוב כזרע בהמה. (ב) ויש לומר, דהכי פריך, ולדרוש להו דאונס שרי, לפי שהאשה היא קרקע עולם, ולא עבדה מעשה, כדמשני בפרק בן סורר ומורה, אסתר קרקע עולם היתה ... ואפילו חילול השם ליכא. [] ובפרק מצות חליצה, דפרק גבי יעל, והא קמתהניא מעבירה, ומשני טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים, שהטיל בה זוהמא, ולא משני קרקע עולם היתה, משום דהתם לא פריך אמאי לא מסרה עצמה, דהא לא היה רוצה להמיתה, דאדרבה היה צריך שתשמרהו, אלא הכי פירושו, והא מתהניא מעבירה, למה משבחה הכתוב מנשים באהל תבורך, ורשינן בנזיר, גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה, ופריך דיעל נמי הוה עבירה שלא לשמה, דהא מתהניא מעבירה, ומשני דלא מתהניא, ועשתה עבירה לשמה כדי להציל את ישראל. [תוס'].

⁴ כי פריך לעיל, ליעקרוה, לא משני תקנה דרבנן מקמי גזרה ... כדמשני הכא, משום דלעיל פריך ליעקרוה ויקבעו יום אחר, כיון דאינו מתכוין אלא להעבירם על דת, כשיקבעו יום אחר לא יחושו, ולא מיעקרא תקנתא דרבנן, הואיל ויהא יום אחד קבוע. אבל הכא פריך וליעקרוה, ולא יהא שום יום קבוע, שאם יקבעו יום אתי ובעיל באותו יום, ולהכי משני, מקמי גזרה לא עקרינן תקנה דרבנן, שלא יהא שום יום קבוע. [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 20ח
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

וכשהיה הדבר בכרך גדול, בכל אופן אין לעשות הנישואין מיד, כי אפילו נתנו מים על גבי בשר, ושוב אין מתקיים, בכרך יש קונים רבים, ויוכלו למכור הבשר, ולאחר שבעת ימי אבילות יקנו בשר אחר. [דין זה אמרו רבא].

ובעיר בינונית כמו מתא מחסיא, שאינה כפר ולא כרך, **אם נתן מים על גבי בשר**, ושוב אין מתקיים, אם ישוה הנישואין יפסד הבשר, ולכן **מותר לעשות הנישואין מיד**, אבל אם לא נתנו מים על גבי בשר, מאחר שהוא מתקיים, יכולים למכור הבשר מעט מעט, ולכך יהיו לו קונים, ולכן **ימכרו הבשר, ויעשו הנישואין אחר שבעת ימי אבילות** בבשר אחר שיקנו. [דין זה אמרו רפרס בר פפא אמר רב חסדא]. וכן שנינו בברייתא.

הנהגת החתן והכלה כל אותם הימים

נתבאר, שכשמת אביו של חתן או אמה של כלה, תחילה מכניסים את החתן והכלה לחדר, ובוועל² בעילת מצווה, ואחר כך קוברים את המת, ונוהגים תחילה שבעת ימי משתה, ולאחר מכן שבעת ימי אבילות.

ואמרו, **שכל אותם ימים של משתה ושל אבילות, הם אסורים בתשמיש המטה**. בימי אבילות הם אסורים ככל אבילים. ואף בימי המשתה הם אסורים, כי באמת ראויים להיות ימי אבילות, אלא שנדחים מחמת ימי המשתה הנחשבים כרגל³, וכלל בדינו, שאבילות של צנעה נוהגת גם ברגל, וכמאמר רבי יוחנן, אף על פי שאמרו אין אבילות במועד, אבל דברים של צינעא [שאינו ניכר לבריות שהוא אבל בכך], נוהג⁴.

ואמרו, שאף ששאר איש ואשה האסורים בתשמיש המטה מותרים להתייחד, ולא חששו שמא יבעול, אלו **אסורים להתייחד, שמא יבעול**, [והסיבה לכך, שכאן חששו, תתבאר בעזה"י בהמשך], **ולפיכך, הוא ישן בין האנשים, והיא ישנה בין האנשים**.

ויש דבר שבו הקלו לכלה אף על פי שהיא אבילה, והוא, שאין מונעים ממנה תכשיטים כל שלושים יום, אף על פי שהם עיקר ימי אבילות, [שנוהגים בכל קרובים], וכל שכן אחר שלושים.

בעילת מצוה

כתבו התוס', שבעילה ראשונה של חתן וכלה קרויה בעילת מצווה משום שנאמר, "כי בְּעֵלְךָ עֲשֶׂיָהּ" [ישעיה נ"ד ה], לומר, שאין אשה כורתת ברית אלא למי שעושה אותה כלי, ועל ידי כך מידבק בה, ובאים לידי פריה ורביה, ומאחר שבעילה ראשונה מביאה לידי

¹ והשתא מקילין טפי באנינות דאורייתא, מבאבילות דרבנן, [דבאנינות בועל ולא באבילות], מידי דהוה אנעילת סנדל ועטיפת הראש וכפיית המטה. [תוס'].

² מועד וחתן משהו אותן בכל מקום, כההיא דנתיא בפרק קמא דמועד קטן, חתן שגולד בו נגע, נותנין לו שבעת ימי המשתה, לו ולאיצטליתו ולכסותו, וכן ברגל, נותנין לו כל ימות הרגל. [תוס'].

³ פירוש, חובה לעשות כן, ולא רשות ... ואם תאמר, רב ושמואל דאמרי בפרק בתרא דמועד קטן, דתשמיש המטה בשבת של שבעת ימי אבילות רשות, תיקשי להו ברייתא דהכא. ואין סברא לחלק בין מועד לשבת, ומקילין בשבת טפי. אלא נראה לר"י, דרב ושמואל מפלגי בין חתן למועד ושבת. אבל קשה, דכל אותן הימים הוא ישן בין האנשים, משמע אפילו בשבת. ופסקו ה"ג כרבי יוחנן, ופירשו, אף על גב דקיימא לן כדברי המיקל באבל, הני מילי בתנאי, אבל באמוראי לא. ואומר ר"י, דודאי נראה דהלכה כרבי יוחנן, מדאמר הש"ס הכא מסייע ליה לרבי יוחנן. [תוס'].

ואמרו, שאם מת אביו של חתן או אמה של כלה ביום שני שלפני יום הרביעי המיועד לחופה, מותר לעשות החופה מיד ביום שני, כדי להקדימה לקבורתם, ויחולו שבעת ימי המשתה מיד, שאם לא יעשו החופה היום, שוב לא יוכלו לעשות החופה ליום הרביעי אחר הקבורה, ושוב לא יהיה מי שיכין עבור החתן והכלה צרכי חופתם. וזהו ששנינו בברייתא, ואם מחמת האונס, מותר לעשות החופה אף ביום שני.

מת אביו של חתן או אמה של כלה קודם החופה

אם היו כל צרכי סעודת הנישואין מוכנים, באופן שאי אפשר להשהותם, שהיה פתו אפוי, [ואם ישוה יתעפש], וטבחו טבוח, [ואם ישוה יתקלקל], ויינו מזוג במים, שיהא ראוי לשתיה, [ושוב אינו מתקיים]. **ומת אביו של חתן או אמה של כלה**, שהם הטורחים בצורכי החופה, אם לא יעשו החופה עתה, כשהכל כבר מוכן, וידחו הדבר עד אחר שבעת ימי האבילות, לא יהיה מי שיכין להם צרכי חופה בשנית, ולכן **מכניסים את המת לחדר⁵, ואת החתן ואת הכלה לחופה, ובוועל בעילת מצוה, ופורש, ולאחר מכן קוברים את המת**, ובאופן הזה, מאחר שחלה החתונה, הרי היא אצלם כמו רגל, ואין האבילות חלה ברגל, ונוהגים שבעת ימי משתה, ואחר כך נוהג שבעת ימי אבילות.

דף ד'

ודין זה אמור דווקא כשמת אביו של חתן או אמה של כלה, שהם הטורחים בצרכי החופה, אביו של חתן טורח בצרכי הסעודה, ואמה של כלה מכינה לה תכשיטים, **אבל אם מתו אביה של כלה או אמו של חתן, תחילה יקברו את המת, ולאחר שבעת ימי האבל יכינו עבורם שוב צרכי חופה, ויעשו הנישואין⁶.**

ומסקנת הגמרא, שגם כשמת אביו של חתן, אין מתירים לעשות הנישואין מיד, אלא באופן שיפסד הבשר שהכין, ולא יוכלו למוכרו.

ולפיכך, כשהיה הדבר בכפר קטן, **בכל אופן מותר לעשות הנישואין מיד**, [אפילו אם עדיין לא נתנו מים על גבי בשר], כי [בכל אופן], אם לא יעשו הנישואין מיד, יפסד כל הבשר, שלא יוכלו למכרו. [דין זה אמרו רב פפא].

⁴ שלא יקברוהו, דאם כן חלה אבילות על האבל בסתימת הגולל, כדלקמן, ושוב לא יוכל לכונוס עד שיעבור האבילות. [רש"י].

⁵ תימה, דאמר במועד קטן, **מתה אשתו, אסור לישא עד שיעברו שלושה רגלים, ואם אין לו בנים, מותר לישא לאלתר, משום פריה ורביה, הניחה לו בנים קטנים, מותר לישא לאלתר, משום פרנסתם**, והכא אמר, אבל איפכא לא, ומשמע דבאין לו בנים עסקינן, מדקאמר דליכא דטרחר להו, משמע דבבחר איירי. ויש לומר דלאלתר לאו דוקא, אלא כלומר מותר **לאחר שבעה**. [] **ומיהו לבעול אסור עד לאחר שלושים** ... [] **ונראה לר"י**, דודאי אותו שיש לו בנים קטנים, מותר לישא תוך שלושים ... אבל אותו שאין לו בנים כלל, **אסור לישא עד לאחר שלשים**, כיון שאין יכול לבעול תוך שלשים ... [] **ורבינו תם רוצה לומר, דבאין לו בנים אפילו לבעול שרי תוך שלשים** אחר שבעה, משום פריה ורביה ... [] **ונראה**, דביש לו בנים קטנים, שרי לישא, ואפילו אם היא נמי אבילה, מפני שמפרנסת בניו, ואף על פי שאפשר באחרת כדמוכח בעובדא דיוסף הכהן שהיתה אבילה מאחותה ומיהו אין כל כך ראייה דשמא שאני התם לפי שהיא תרסם על בני אחותה יותר מאחרת ... [] **ואומר רבינו תם, דאפילו מתו אביו ואמו, יכול לכונוס אחר שלושים**, והא דאמרינן במועד קטן, על כל המתים נכנס לבית המשתה אחר שלושים, על אביו ועל אמו אחר שנים עשר חדש, הני מילי בשאר שמחות, אבל לישא אשה, שהיא מצוה תיררה, מותר, ואפילו יש לו בנים, משום שנאמר "בבקר זרע [את] זרעך ולערב אל תנח ידך" ... **וצ"ע אי ... שרי אפילו תוך שלושים יום**. [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

פריה ורביה, היא קרויה בעילת מצווה.

א. יש חילוק בין אבילות שלו לאבילות שלה.

לפי התירוץ הראשון בגמרא, באמת איסור אבילות קל לבני אדם מאיסור נידות, ולכן כשהאיש אבל, יש לחוש יותר שיעבור על האיסור, ויבעל, ממה שיש לחוש שיעברל באיסור נידות. והוא הדין כשהאשה אבלה, יש לחוש לכך שהאיש ירצה לבעול, משום שהאיסור קל בעיניו, אלא שמטעם אחר אין לחוש שיעלה הדבר בידו, כי כשהאשה אבלה, אף שהאיסור קל בעיניה, מכל מקום לא תתמצה לו להיבעל, כי היא מצטערת הרבה על המת, ומחמת הצער שלה אינה נשמעת לו לתשמיש המטה.

ולפי זה, כשאמרו, שמחמת איסור אבילות אסרו להם להתייחד, הכוונה לכך שהחתן אבל, שאז יש לחוש לבעילה, אבל כשהכלה אבלה, מותר להם להתייחד, ואין לחוש לבעילה. [ומה שאמרו, שהדין שווה כשמת אביו של חתן או אמה של כלה, לא לענין איסור ייחוד אמרו כן, אלא לענין זה שמקדימים החופה לקבורה].

וכשאמרו שכשיש איסור אבילות, האשה מותרת למזוג לבעלה הכוס, ולהציע המטה, ולהרחיץ פניו ידיו ורגליו, הכוונה לכך שהאשה אבלה, שאז אין לחוש שתיבעל לו, מחמת צערה, אבל כשהאיש אבל, אסורה למזוג לו הכוס, ולהציע המטה, ולהרחיץ פניו ידיו ורגליו, שהרי אפילו משום איסור נידות החמור לו, אסורה לעשות לו דברים אלו, שמא יבעל, וכל שכן משום איסור אבילות הקל לו.

ב. יש חילוק בין אבילות חתן שהקלו בה לשאר אבילות.

רב אשי אמר, שסתם איסור אבילות חמור לבני אדם אף יותר מאיסור נידות, ובין כשהאיש אבל, ובין כשהאשה אבלה, אין לחוש שיעברו על האיסור ויבואו לידי בעילה, ולכן כשאחד מהם אבל, מותרים להתייחד לבדם, והאשה מותרת למזוג את הכוס לבעלה, ולהציע לו המטה, ולרחוץ פניו ידיו ורגליו, ואין לחוש שיבואו לידי בעילה אסורה, [וכשהאשה נדה אסורה לעשות זאת שמא יבואו לידי בעילה אסורה].

ורק אבילות של חתן וכלה קלה לבני האדם, כי רואים הם שהקלו בה חכמים, שהרי התירו לדחותה עד אחר שבעת ימי המשתה, ומתוך כך שהקילו בה חכמים בזה, קלה היא בעיני בני האדם, ויש לחוש בה יותר, שיכשלו בה בבעילה אסורה, ולכן אסרו להם להתייחד.

אבילות האיש עם אשתו והאשה עם בעלה

מי שמת חמיו או חמותו, ואשתו אבלה עליהם, אינו יכול לכוף את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת, אלא כופה מטתו, ונוהג עמה אבילות.

וכשאמרו נוהג עמה אבילות, אין הכוונה שיהא מותר להיות עמה במטה, אלא הכוונה שנוהג אבילות כשהוא עמה, כמו שאמר רב לחייא בנו כשמת אבי אשתו, בפניה נהוג אבילות, ושלא בפניה לא תנהג אבילות.

וכן היא שמת חמיה או חמותה, ובעלה אבל, אינה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת, אלא כופה מטתה, ונוהגת עמו אבילות.

כלה שפירסה נידה

הנידה אסורה בתשמיש המטה מהתורה, שנאמר, "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֵת אִשְׁהוֹתָהּ וְגַלְתָּהּ אֵת מִקְרָהּ הִעֲרָה וְהָיָה גִלְתָּהּ אֵת מִקְרָהּ דָּמְיָה וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקִּרְבַּ עַמָּם" (ויקרא כ"י"ח).

ואמרו, שאף שאר איש ואשה האסורים בתשמיש המטה מחמת נידות האשה, מותרים להתייחד, ולא חששו שמא יבעול, חתן וכלה האסורים בתשמיש המטה מחמת נידות האשה, אסורים להתייחד, שמא יבעול, ולפיכך, הוא ישן בין האנשים, והיא ישנה בין האנשים.

ואמר רב יוסף בריה דרבא משמיה דרבא, שדווקא כשעדיין לא בעל בעילת מצווה קודם שפירסה נידה, אנו חוששים שמא יבעל באיסור, ולכן אסורים להתייחד, אבל אם כבר בעל בעילת מצווה, שוב אין לחוש שיעברל שוב באיסור נידה החמור, ומותרים להתייחד, וישנים בחדר אחד לבדם.

איסור אבילות ואיסור נידות - איזה מהם קל יותר לבני אדם

נתבאר, שיש חילוק בין חתן וכלה שנאסרו בתשמיש המטה משום איסור נידות, לבין חתן וכלה שנאסרו בתשמיש המטה משום איסור אבילות. כשנאסרו בתשמיש המטה משום איסור נידות, אם כבר היתה בעילה אחת, מעתה אין לחוש שישמשו באיסור נידות, ומותרים להתייחד ולישון לבדם בחדר אחד. וכשנאסרו בתשמיש המטה משום איסור אבילות, אף אם כבר היתה בעילה אחת, יש לחוש שישמשו באיסור אבילות, ולכן אסורים להתייחד ולישון לבדם בחדר אחד. ומתוך הדברים הללו משמע, שאיסור אבילות קל לבני אדם לעבור עליו יותר מאיסור נידות.

אמנם בדברים אחרים מצינו שבאיסור נידות חששו שיעבור עליו יותר מאיסור אבילות. שכן לענין איסור נידות אמר רבי יצחק בר חנינא אמר רב הונא, שאף שהנידה עושה לבעלה כל מלאכות הבית המוטלות עליה, אינה עושה דברים של קירוב וחיבה, כגון להושיט לו כוס מזוגה, ולהציע לו המטה, ולהרחיץ פניו ידיו ורגליו, כי יש לחוש שאם תעשה לו דברים אלו יבואו לידי בעילה אסורה. ולענין אבילות לא חששו, כמו ששינונו, אף על פי שאמרו אין אדם רשאי לכוף את אשתו בימי אבלה להיות כוחלת [עניינה] ולהיות פוקסת^א, אבל מוזגת לו הכוס, ומצעת לו המטה^ב, ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו, ולא חששו שאם תעשה לו דברים אלו, יבואו לידי בעילה אסורה.

ונאמרו שני אופנים ליישב את הסתירה הזו.

^א פוקסת (א) פירש הקונטרס, מעברת שרק על פניה. ואין נראה, דאמר בפרק שני, לא שרק ולא פירכוס, משמע דתרי מילי נינהו, ופוקסת דהכא היינו פירכוס ... ובשילהי המצניע קתני פוקסת ומעברת שרק על פניה. (ב) ולקמן בפרק שני פירש הקונטרס, פירכוס קליעת שער. וקשה לר"י, דבשילהי המצניע קתני, גודלת ופוקסת. (ג) אלא נראה דאחד מתיקוני נשים הוא. [תוס'].

^ב נראה לר"י, דהצעת המטה דהכא, היינו פריסת סדינים, שהוא דבר של חיבה, אבל הצעת כרים וכסתות, שאינן דברים של חיבה, שרי לנדה ... מיהו לספרים ... אין ראה ... שיהו תרי גווי הצעה ... [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 20ח
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

מתי חלה האבילות

לדעת רבי אליעזר – משיצא המת מפתח ביתו חלה האבילות על קרוביו.

ולדעת רבי יהושע – משיסתם הגולל^א על קברו של המת חלה האבילות על קרוביו.

נישואין במוצאי שבת

נתבאר לעיל, שעיקר זמן נישואי התולות ביום הרביעי, ופעמים ניתן לשאת גם ביום אחר, מחמת סכנה או אונס. ומבואר בברייתא, שבמוצאי שבת לא יבעול בעילה ראשונה בכל אופן, בין יש אונס ובין אין אונס. ומשמע מסוגיית הגמרא, שלא הבעילה אסורה במוצאי שבת, אלא החופה, כלומר **לא יעשה את הנישואין למוצאי שבת**, [אבל אם עשה הנישואין קודם לכן, מותר לבעול בעילה ראשונה במוצאי שבת]. **ולהלן יתבאר בעזה"י, מדוע לא יעשה נישואין במוצאי שבת.**

דף ה'

א. משום חשבונות.

מתחילה אמר רבי זירא, הסיבה לכך שאסור לעשות סעודת נישואין למוצאי שבת, כי אם יעשה זאת למוצאי שבת, יחשב בשבת כמה הוא צריך להוציא, ואסור לחשב בשבת חשבונות של חול, שנאמר "וְיִדְבַּר דְבָר" (ישעיה נ"ח י"ג).

ואביי הקשה, הלא חשבונות של מצווה מותר לחשב בשבת, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ואם כן, אין שום איסור אם יחשב בשבת כמה צריך להוציא לסעודת נישואין, שהיא סעודת מצווה.

ב. שמא ישחט בן עוף.

חזר רבי זירא ואמר, שהסיבה לכך שאסור לעשות סעודת נישואין למוצאי שבת, שמא מתוך טרדתו ישכח בשבת שהוא שבת, וישחוט בה עופות².

לא חששו שישחט עוף בשבת לצורך אכילת ערב יו"כ

נתבאר, שאסרו לעשות סעודת נישואין במוצאי שבת, שמא מתוך טרדתו ישכח בשבת שהוא שבת, וישחט בה עופות לצורך הסעודה. ודווקא מחמת סעודת נישואין חששו לשחית עופות בשבת, ולכן אמרו שלא לעשות הנישואין במוצאי שבת. אבל מחמת ערב יום הכפורים, אף על פי שמצווה להרבות בו בסעודה³, אין לחוש שאם יחול ביום ראשון, ישחטו עופות בשבת, ולכן אין

^א בכמה מקומות פירש רש"י, דגולל הוי כיסוי ארון, דופק היינו קרשים שבצידי הארון, ונקרא דופק על שם שהגולל דופק עליו. וכעין זה פירש בערוך ... ורבינו תם מפרש, דגולל היינו מצבה, שהיא אבן גדולה ... דופק הן שתי אבנים, אחת לראשה ואחת לרגלה של מצבה ... [תוס'].

² הגרסא לפנינו "שמא ישחוט בן עוף". ויש גורסים, "בו עוף". אף על גב דשבת לשון נקבה היא, דכתיב "מחללה מות יומת" ה"נ הוי לשון זכר "כל העושה בו מלאכה" "שומר שבת מחללו". ושפיר גרסין נמי "בו עוף", דדרך בני אדם לשחוט הרכין והקטנים, כדכתיב "שני בני יונה" ובפרק קמא דקידושין, אתיא מבו עוף, מה לבן צאן שכן קבע לו כו'. [תוס'].

³ תימה, אמאי נקט יום כפורים, דלא הוי אלא לרבי יוסי הגלילי, כדתנן, בארבעה פרקים בשנה,

צורך לדחות בשביל זה את יום הכפורים מיום שני ליום שלישי. ושני טעמים נאמרו, לחלק בין סעודת נישואין לסעודת ערב יום הכפורים.

א. התם דלנפשיה לא טריד הכא דלאחרים טריד.

סעודת ערב יום הכפורים, כל אחד עושה לעצמו, ואינו טרוד בה כל כך, עד שישכח בשבת שלפניו שהוא שבת, ויטעה לשחוט בה עופות. ואין זה כסעודת נישואין, שאחד עושה להרבה בני אדם, ויש בה טרדה גדולה, יש לחוש, שמא מחמתה ישכח בשבת שהוא שבת, ויטעה לשחוט בה עופות.

ב. התם אית ליה רווחא הכא לית ליה רווחא.

סעודת ערב יום הכפורים, אינה בלילה אלא ביום ויש לו שהות לשחוט במוצאי שבת כל הלילה ולפיקך אין לחוש שיטעה וישחט בשבת. ואין זה כסעודת נישואין, שהיא נעשית במוצאי שבת מיד כשחשיכה, ואין שהות לשחוט עופות הרבה בלילה, ולכן יש לחוש, שמא מתוך טרדתו, ישכח שהוא שבת, וישחט ביום.

נישואין בערב שבת

נתבאר לעיל, שעיקר זמן נישואי התולות ביום הרביעי, ופעמים ניתן לשאת גם ביום אחר, מחמת סכנה או אונס. ומבואר בברייתא, **שבערב שבת לא יבעול בעילה ראשונה בכל אופן**, בין יש אונס ובין אין אונס. ולהלן יתבאר בעזה"י, מדוע לא יעשה נישואין בערב שבת.

מתחילה אמרו, שהאיסור הוא מחמת הבעילה, ולא מחמת יום הנישואין, שהטעם של האיסור הוא **משום שהבעול בעילה ראשונה עושה חבורה באשתו**, ואסור לעשות חבורה בשבת. **וכן שנינו בברייתא**, ומפרישים את החתן מן הכלה לילי שבת תחלה, מפני שהוא עושה חבורה. ומאחר שזה הטעם, הבעילה אסורה בליל שבת, גם כשהיו הנישואין ברביעי בשבת.

שוב אמרו, שאפשר שהאיסור אינו מחמת הבעילה, אלא **מחמת הנישואין**, שאם יעשה סעודת נישואין בערב שבת, **יש לחוש שתתארך הסעודה עד הערב**, וישכח שהוא שבת, ויטעה לשחוט בה עופות. ולפי זה, דווקא הנישואין אסורים בערב שבת, אבל הבעילה מותרת.

ובהמשך יתבאר בעזה"י ענין זה יותר, האם מותר לבעול בעילה ראשונה בשבת או לא.

צרכי מצווה של חול מותר לדבר בהם בשבת

- רב חסדא ורב המנונא אמרו שניהם, **חשבונות של מצוה, מותר לחשב בשבת**.

המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט ... וכדברי רבי יוסי הגלילי אף ערב יום הכפורים בגליל. אמאי לא נקט חד מארבעה פרקים דהוי לכולי עלמא. ויש לומר **דבערב יום הכפורים היו רגילין להרבות בעופות ונדגים**, כדמשמע בבראשית רבה, גבי ההוא חייטא דזבן נונא ... **משום דהוי יום סליחה וכפרה**. ובהנהו ארבעה פרקים היו מרבים בבהמות, דליכא למגור שמא ישחוט. [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

- ואמר רבי אלעזר, פוסקים צדקה לעניים בשבת.

- ואמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן, הולכים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, לפקח על עסקי רבים בשבת.

- ואמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יוחנן, מפקחים פיקוח נפש בשבת, כלומר מחלצים לכודים מפני פיקוח נפש בשבת.

- ואמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, הולכים לטרייאאות [ארמונות מלכים ושלטונים], ולקרייאאות, לפקח על עסקי רבים בשבת.

- ותנא דבי מנשיא, משדכים על התינוקת ליארס בשבת, ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות. [שגם האומנות מצוה הוא, כמו שנאמר "ראה חיים עם אשה אשר אהבת" למוד אומנות שתחיה הימנו עם התורה, ואמרינן בקידושין, שאביו חייב ללמדו אומנות].

זמן בעילת מצווה בבתולה הנישאת ברביעי

כבר נתבאר, שחכמים תקנו, שיהיו הבתולות נישאות ליום הרביעי, שאם תהא לבעל טענת בתולים, כשישכים למחרת, בעוד כעסו עליו, יהא לו ב"ד לפנות אליו לטעון טענותיו, קודם שיתקרב כעסו.

ונסתפקו בגמרא, האם מאחר שזה הטעם שתקנו את הנישואין ליום רביעי, יש להסמיך את הבעילה ליום החמישי, ולכן רק הנישואין יהיו ביום רביעי, אבל הבעילה לא תהא אלא בליל חמישי, שאם יבעל ביום הרביעי, תתקרב דעתו בין הבעילה ביום רביעי לזמן מושב ב"ד יום חמישי, או שלזמן מועט זה אין לחוש שתתקרב דעתו, ורשאי לבעול גם ביום הרביעי.

ופשטו ספק זה, מברייתא ששנה בר קפרא, בה מבואר, שהבתולה נישאת ביום הרביעי, ונבעלת בליל חמישי, משום שנאמרה בו ברכת פריה ורביה לדגים, ככתוב, "וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹקִים לְאֹמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הַיָּם בַּיָּמִים וְהַעֲלוּף יָרֵב בְּאַרְצָךְ" (בראשית א' כ"ב).

מבואר שהסיבה לכך שיש לבעול בליל חמישי, היא משום שנאמרה בו ברכה, ואין זו אלא עצה טובה, שהחפץ בברכה יבעל בחמישי, אבל אין כאן חיוב, ואם אינו חושש לברכה, רשאי לבעול ברביעי, ואין לאסור, שמא ימצא שאינה בתולה, ותתקרב דעתו עד יום חמישי.

זמן נישואין ובעילה ראשונה באלמנה

בר קפרא שנה ברייתא, בה מבואר, שאלמנה נישאת ליום החמישי, ונבעלת ליל שישי, הואיל ונאמרה בו ברכת פריה ורביה לאדם, ככתוב, "וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹקִים וַיֹּאמְרוּ לָהֶם אֱלֹקִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֹשֶׁה וְרָדוּ בְּדַגַּת הַיָּם וּבְעֹוף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיָּה הַרְמִישָׁה עַל הָאָרֶץ" (בראשית א' כ"ח).

ואף שגם בחמישי נאמרה ברכת פריה ורביה לדגים, כפי שנתבאר לעיל, טוב יותר שתיבעל בששי, שנאמרה בו הברכה לאדם, שהברכה לאדם עדיפה על

הברכה לדגים^א.

א"נ אפילו אם הברכה לדגים עדיפה, תקנת חכמים שתיבעל בששי ולא בחמישי, שכן שקדו חכמים על תקנתה^ב, כמו ששינונו, מפני מה אמרו אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי, שאם אתה אומר תיבעל בחמישי, למחר משכים לאומנתו והולך לו, שהרי אין חובת משתה אלמון באלמנה אלא יום אחד [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ז'^א], שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל, שיהא שמח עמה שלשה ימים, חמישי בשבת שהוא יום חופתה, וערב שבת שהוא יום ביאה ושמח עמה משום חיבת ביאה, ושבת.

- ולפי הטעם הזה, אדם בטל שאין לו אומנות, מאחר שבכל אופן לא ישכים לאומנתו ביום ששי, יכול לבעול ביום חמישי.

- וכמו כן אפילו יש לו אומנות, אם חל יום טוב בערב שבת, מאחר שבכל אופן לא ישכים לאומנתו ביום ששי, יכול לבעול ביום חמישי.

מעשה צדיקים ומעשה שמים וארץ

דרש בר קפרא, גדולים מעשה צדיקים, יותר ממעשה יצירת שמים וארץ, שכן במעשה שמים וארץ נאמר יד אחת, "אֵף יְדֵי יְסֻדָּה אֶרֶץ וַיְמַיִן טַפְחָה שָׁמַיִם קָרָא אֲנִי אֱלֹהִים וַעֲמַדוּ יְהִדְוּ" (ישעיהו מ"ח י"ג), ובמעשה ידיהם של צדיקים נאמרו שתי ידים, שנאמר במקדש שהוא מעשה צדיקים, "תְּבַאֲמוּ וַתְּטַעְמוּ בְּהַר נֶחֱלֶתֶךָ מִכּוֹן לְשִׁבְתֶּךָ פְּעֻלַּת ה' מְקַדְּשׁ ה' כּוֹנְנֵנוּ יְדֵיךָ" (שמות ט"ו י"ז).

הקשה בבלי אחד ורבי חייא שמו הלא גם במעשה שמים וארץ נאמרו שתי ידים שנאמר, "אֲשֶׁר לוֹ הַיָּם וְהוּא עָשָׂהוּ וַיִּבְרָא יְצָרוֹ" (תהלים צ"ה ה').

ותירצו שאף אם אנו קוראים "יְדֵיוֹ" בלשון רבים, הכתיב הוא "ידיו", בלשון יחיד.

וחזרו והקשו, הלא אי אפשר לומר כן, שהרי המשך הכתוב הוא לשון רבים "יְצָרוֹ" ומוכיח על תחילתו "יְדֵיוֹ" שהם לשון רבים.

ותירץ רב נחמן בר יצחק, שהכתוב "יְצָרוֹ", אינו מתייחס לידיים, כי יד אחת עשתה הכל, אלא הוא מתייחס לאצבעות היד, והאצבעות, אף של יד אחת, נקראות בלשון רבים. כמו שנאמר, "כִּי אֶרְאֶה שָׁמַיִם מְעֻשִׂי אֶצְבָּעֶיךָ יָרַח וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנְנֶתָה" (תהלים ח' ד').

עוד הקשו, מהכתוב, "הַשָּׁמַיִם מְסֻפְּרִים קְבוּד אֵל וּמַעֲשֵׂה יְדָיו מְגִיד הַרְקִיעַ" (תהלים י"ט ב'), הרי שגם במעשה שמים וארץ נאמר ידים בלשון רבים.

^א ומיהו בתולה לא תיבעל בששי, דבזמן ארוך עד שני בשבת, דאתו דייני, חיישינן לאיקוררי, אבל מרביעי עד חמישי לא חיישינן. [רש"י].

^ב ואם תאמר, והיכי מצי למימר משום שקדו, הא בברייתא קתני בהדיא משום ברכה. ויש לומר, דלהאי שינויא הוי פירוש הברייתא הכי, אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי, פירוש, משום שקדו, כמו שמפורש בברייתא אחרת, ואם תאמר משום ברכה דדגים היה להם להניח תקנת שקדו, לא חשו לכך, הואיל ובששי נמי נאמרה ברכה לאדם. [תוס'].
^א אף על גב דמסיים קרא וימיני טפחה שמים, ואמר בשילהי הקומץ רבה, דיד היינו שמאל, אם כן תרתי כתיב. מכל מקום בחד מעשה ליכא אלא חד, אבל במעשה צדיקים בחד מעשה כמו בית המקדש כתיב תרתי ידים. [תוס'].
^א כלל גדול בלימוד שידע התלמיד אחר ששנה מה שעלה בידו מכל מה ששנה ויסמוך על הכללים שיצאו לו משם (מאירי סוף הוריות)

רכה, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון, יכוף אליה לתוכה.

אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים

תנו רבנן, אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים, מפני שהן נכוות תחלה לאיברים, כלומר האזנים רכות ודקות ליכוות מכולם, ואם יענש בהן יכוו מהרה.

עשיית חבורה בשבת

עשיית חבורה בשבת, היא תולדת מלאכה, ואסורה בשבת מהתורה.

- ופירש רש"י בפרק שמונה שרצים, שעשיית חבורה היא תולדת מלאכת צובע.

- ותוס' פירשו, שהיא תולדת מלאכת הוצאת נשמה [=שוחט]. וביאר רבינו תם, שאין הטעם לכך, משום שהחבורה מחלישה, ולכן נחשבת כנטילת מקצת נשמה, אלא הטעם לכך כי הדם הוא הנפש וכשנוטל מקצתו הריחו כנוטל מקצת נשמה^א.

בעילת מצוה בשבת

נתבאר שעשיית חבורה בשבת, היא תולדת מלאכה, ואסורה בשבת מהתורה.

והנה, הבעול את הבתולה בעילה ראשונה, מוציא ממנה דם בתולים. ונסתפקו חכמים, אם מותר לבעול בעילה זו בשבת^ב, אף על פי שמוציא דם, או שיש בכך איסור משום הוצאת הדם, כאשר עושה חבורה^ג.

וספק זה צדדים רבים יש בו, אכן דבר ראשון שיש להסתפק בו, האם הוצאת הדם בבעילה ראשונה נחשבת כעשיית חבורה בשבת או לא.

- **האם דם הבתולים** היוצא על ידי הבעילה, בלוע הוא בתוך דופני הרחם, כאשר דם הבלוע באברים [=חבורי מחבר], ונמצא שהמוציא, הרי הוא כאשר עושה חבורה.

- **או שדם הבתולים** כנוס ומופקד הוא בחלל מסוים ברחם [=מיפקד פקיד], ולא בדופן, אלא שכשהפתח נעול, אינו יכול לצאת, וכשעל ידי הבעילה הפתח נפתח,

^א וקשה לר"י, דאמרין בפרק כלל גדול, גבי הצד חלזון והפוצעו וליחייב נמי משום נטילת נשמה, ומשני מתעסק הוא אצל נטילת נשמה, דכל כמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה ... ולפי זה, אפילו הוא חי גמור, הרי יש כאן נטילת נשמה. ואומר רבינו תם, כי דם חלזון שצובעין בו הוא מיפקד פקיד, ועל אותו אינו חייב משום נטילת נשמה, ועל שאר הדם שמחובר חשיב ליה מתעסק. [תוס'].

^ב אף על גב דתקנו שתהא בתולה נשאת ברביעי, מכל מקום אם אירע לו שלא בעל לביל חמישי, לא חייבוהו חכמים להמתין עד יום חמישי אחר, או עד יום שני, להכי בעי אמו מותר לבעול בשבת אם לאו. [תוס'].

^ג לא שמייע להו הך מתנייתא דלעיל, דתניא, מפרישים את החתן מן הכלה לילי שבת תחלה, מפני שהוא עושה חבורה, ותניא נמי באידך ברייתא, בין כך ובין כך לא יבעול לא בערב שבת ולא. אי"נ שמייע להו, ומיבעיא להו הלכה או אין הלכה. [רש"י]. דאיכא למימר דפליגי בה רבי יהודה ורבי שמעון. ומיהו על כרחך נראה דלא ידע הברייתא דחיישינן שמא ישוחט בן עוף, דאי הוה ידע לה, מאי קמיבעיא ליה, הא בהא לא פליגי רבי יהודה ורבי שמעון. והא דלא פשיט מינה לבסוף, משום דמשבח תנאי דפליגי עלה. [תוס'].

ותירצו, שאין הכתוב הזה מדבר במעשה שמים וארץ אלא במעשה צדיקים, וכך כוונת הכתוב הזה, מעשה ידיהם של צדיקים מי מגיד? הרקיע, כלומר הרקיע מעיד ומגלה לנו שהם צדיקים, וכיצד הוא מגיד זאת, על ידי שמוריד מטר לפי בקשתם, ובכך מודיע שהם צדיקים, שהם מתפללים ונענים.

תשמיש אצבעות האדם

דרש בר קפרא, מהו שנאמר, "וְיָתֵד תְּהִיָּה לָךְ עַל אֲזָנְךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוץ וְחִפְרָתָה כָּה וְשִׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת צִאֲתֶיךָ" (דברים כ"ג י"ד), אל תקרי "על אֲזָנְךָ", אלא "על אוזנך", **שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון, יניח באזניו את אצבעותיו** [השפויית כיתד].

וכן אמר רבי אלעזר, מפני מה אצבעותיו של אדם מחודדות כיתדות, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון, יניח אצבעותיו באזניו.

אצבעות האדם חלוקות זו מזו

אצבעות האדם חלוקות זו מזו ואינן מחוברות יחד, שכל אחת יש בה צורך לעצמה לתשמיש גבוה.

הקטנה הקרויה **זרת**, בה **מודדים מידת זרת** האמורה בחושן, [שהזרת היא המרחק בין קצה הזרת לקצה האגודל, כשמרחיקים אותם זה מזה, והיא מידת חצי אמה].

הסמוכה לקטנה הקרויה **קמיצה**, בה **מתחילה הקמיצה של המנחה**, שהכהן הקומץ היה חופה שלוש אצבעות על פס ידו, קמיצה אמה ואצבע, ובהן היה נוטל המנחה.

הגדולה הקרויה **אמה**, בה **מודדים מידת אמה** [של בנין וכלים, שהיא המרחק מהמרפק עד קצה האמה].

הסמוכה לה הקרויה **אצבע**, בה **מקיים הכהן מתן דמים של חטאת**, שנאמר בו אצבע, "וְיִלְקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הַחֹטָאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קַרְנֹת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה" (ויקרא ד' כ"ה).

הסמוכה לה הקרויה **גודל**, בה **מקיימים מתן בהונות של אהרן ושל מצורע**, שנאמר בחנוכת המשכן, "וְיִשְׁחַטְּךָ אֶת הָאֵיל וְלָקַחְתָּ מִדְּמוֹ וְנָתַתָּה עַל תַּנּוּךְ אֶזְרוֹ אַהֲרֹן וְעַל תַּנּוּךְ אֶזְרוֹ בְּנֵי הַקְּמִינִית וְעַל בֶּהֶן יָדָם הַקְּמִינִית וְעַל בֶּהֶן רַגְלָם הַקְּמִינִית וְנָזַרְתָּ אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב" (שמות כ"ט כ'), ונאמר בטהרת המצורע, "וְיִלְקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הָאֵשֶׁם וְנָתַן עַל תַּנּוּךְ אֶזְרוֹ מִשְׁטֵהר הַקְּמִינִית וְעַל בֶּהֶן יָדוֹ הַקְּמִינִית וְעַל בֶּהֶן רַגְלוֹ הַקְּמִינִית" (ויקרא י"ד י"ד). כן פירש רש"י. **ותוס' כתבו**, שאם הכוונה למתן בהונות, היה לו לקרותה בהן, ולא גודל, [ועוד שאפילו לא היו חלוקות, היה יכול לתת על הבהן שהוא קצר מכולם], ולכן כתבו התוס', **שגודל חלוקה משאר אצבעות, משום שבה מקיים את הקמיצה, שהיה מוחק בגודל מלמעלה את היוצא חוץ לאצבעות הקומצות**, ובידו האחרת לא היה יכול לעשות זאת, כי אין עבודה אלא בימין.

תשמיש האליה של האוזן

תנא דבי רבי ישמעאל, מפני מה אוזן כולה קשה, והאליה [=בשר שבסוף האוזן]

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 20ח
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

ממילא נפתח אותו חלל והדם יוצא, ואם כן אין הוצאתו כשאר חבורה.

אכן בין אם נאמר שדם הבתולים כנוס במקום אחד [=מפקיד פקיד], ובין אם נאמר שהוא בלוע בדופן הרחם [=חבורי מחבר], יש להסתפק אם מותר לבעול בעילה ראשונה בשבת כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

א. צדדי הספק אם נאמר שדם בתולים מפקיד פקיד.

אף אם נאמר שדם הבתולים כנוס במקום אחד, ואם כן אין בהוצאתו משום עשיית חבורה, עדיין יש להסתפק שמא הדבר אסור מטעם אחר, והוא עשיית פתח. שאם כוונתו בבעילה לעשיית הפתח, בעשותו הפתח דומה הוא לבונה, ואסור לעשות כן בשבת, ואם אין כוונתו אלא להוצאת הדם, שצריך להוציא הדם, שלא יתלכך פעם אחרת כשיבעול^א [רבינו תם], אי"נ צריך להוציא הדם, לראות אם היא בתולה [ר"י], אין כאן איסור.

- אמנם אף אם נאמר שכוונתו בבעילה להוצאת הדם ולא לעשיית הפתח, עדיין יש להסתפק שמא הדבר אסור מטעם מלאכה שאינו מתכוון לה. שכן רבי יהודה ורבי שמעון נחלקו בדין העושה מלאכה בשבת בלא שיתכוון לה, אם מותר לעשות כן או לא. ומעתה, אם הלכה כרבי יהודה, שדבר שאין מתכוון אסור, גם כשכוונתו להוצאת הדם ולא לפתח, אסור לעשות כן, ורק אם הלכה כרבי שמעון, שדבר שאין מתכוון מותר, כשכוונתו להוצאת הדם ולא לעשיית הפתח, הדבר מותר^ב.

- ומצד שני אף אם נאמר שהלכה כרבי יהודה, שדבר שאין מתכוון אסור, עדיין יש להסתפק שמא כשעושה הפתח הזה בלא כוונה, מודה רבי יהודה שהדבר מותר כי עשיית הפתח קלקול^ג היא ולא תיקון. שכן מצד אחד אפשר שהפתח נחשב קלקול, כי הבתולה חשובה מן הבעולה, ומצד שני אפשר שהפתח נחשב תיקון, שהרי הוא רוצה בו.

ב. צדדי הספק אם נאמר שדם בתולים חבורי מחבר.

- אף אם נאמר שדם הבתולים בלוע בדופני הרחם כשאר דם, ואם כן יש בהוצאתו משום עשיית חבורה, עדיין יש להסתפק שמא הדבר מותר. שכן אם כוונתו בבעילה להוצאת הדם, מאחר שעושה חבורה, ומתכוון לכך, אסור לעשות כן בשבת. אולם אם כוונתו בבעילה להנאת עצמו, ולא להוצאת הדם, אינו מתכוון למלאכה, ואפשר שהדבר מותר.

- שכן רבי יהודה ורבי שמעון נחלקו בדין העושה מלאכה בשבת בלא שיתכוון לה, אם מותר לעשות כן או לא. ומעתה, אם הלכה כרבי יהודה, שדבר שאין מתכוון אסור, גם כשכוונתו להנאת עצמו ולא להוצאת הדם, אסור לעשות כן, ואם הלכה כרבי שמעון, שדבר שאין מתכוון מותר, כשכוונתו להנאת עצמו ולא להוצאת הדם, הדבר מותר.

- ואף אם נאמר שהלכה כרבי יהודה, שדבר שאין מתכוון אסור, עדיין יש להסתפק שמא בזה מודה רבי יהודה שאינו מתחייב על הוצאת הדם, כי לדעתו מקלקל בחבורה פטור, ואפשר שהחבורה נחשבת קלקול ולא תיקון^ד.

- ומצד שני אף אם נאמר שהחבורה נחשבת קלקול, אפשר שלענין קלקול הלכה כרבי שמעון, שהמקלקל בחבורה חייב, ומאחר שלענין אינו מתכוון הלכה כרבי יהודה שאסור, יהיה אסור לבעול בתחילה בשבת.

סיכום כל הספיקות הנ"ל בקצרה:

א. אם דם בתולים כנוס במקום אחד [=מפקיד פקיד], אין לאסור הבעילה משום חבורה, אלא משום עשיית פתח. ומעתה, אם הוא מתכוון לעשיית הפתח, ועשיית הפתח נחשבת תיקון, הכל מודים שהדבר אסור. ואם אינו מתכוון לעשיית הפתח, לדעת רבי שמעון הדבר מותר, כי דבר שאין נתכוון מותר. וכמו כן אם עשיית הפתח נחשבת קלקול, לדברי הכל הדבר מותר.

ב. אם דם בתולים בלוע בדופן כתלי הרחם כשאר דם אברים [=חבורי מחבר], יש לאסור הבעילה משום חבורה. ומעתה, אם הוא מתכוון לחבורת הוצאת הדם, והחבורה הזו נחשבת תיקון, הכל מודים שהדבר אסור. ואם אינו מתכוון להוצאת הדם, לדעת רבי שמעון הדבר מותר, כי דבר שאין נתכוון מותר. וכמו כן אם הוצאת הדם נחשבת קלקול, לדעת רבי יהודה הדבר מותר, כי לדעתו מקלקל בחבורה פטור.

דף ו'

מסקנת הדין הנ"ל

בבית מדרשו של רב היו אומרים, שרב מתיר לבעול בעילה ראשונה בשבת, ושמואל אוסר.

ובנהרדעא עירו של שמואל היו אומרים, ששמואל מתיר לבעול בעילה ראשונה בשבת, ורב אוסר.

^א משמע דאי הלכה כרבי שמעון לענין דבר שאין מתכוון, שרי אפילו הוא מתקן, כיון דאין מתכוין. וקשה, דבשיליהי פרק ספק אכל אמר, לרבי שמעון, הואיל ומקלקל בחבורה חייב, מתעסק נמי חייב, ומאי שנא דאין מתכוין פוטר רבי שמעון בחבורה טפי ממתעסק. ויש לומר, דמתעסק שמתכוין למלאכה, לא מיפטר בשבת אלא משום דאין זה מלאכת מחשבת. ומשום הכי חייב לרבי שמעון מתעסק בחבורה, כמו מקלקל בחבורה, דמחייב רבי שמעון אף על גב דאין זה מלאכת מחשבת, ולהכי תלינן ליה במקלקל, משום דטעם שניהם דפטורין בשאר מלאכות שבת הוי משום דבעינן מלאכת מחשבת, אבל שאינו מתכוין כלל למלאכה, לא משום דבעינן מלאכת מחשבת מיפטר, דהא בשאר מקומות נמי מיפטר אין מתכוין, כגון גבי כלאים דמוכרי כסות מוכרין כדרך ובלבד שלא יתכוין כו', ותנן נמי נזיר חופף ומפספס כו' הילכך בחבורה נמי שרי. [תוס'].

^א ולפירושו, לקמן דקאמר דם חבורי מיחבר, אי לדם הוא צריך ואסור, אף על גב דהויא מלאכה שאינה צריכה לגופה, דשריא במקום צערא גבי מורסא, הכא גבי מצוה אסור. ולקמן נפרש, הא דפריך ממפיס מורסא לפירושו. [תוס'].

^ב ואם תאמר, פסיק רישיה ולא ימות הוא, הא פריכין לה לקמן, ומשנינן, יש שבקאין בהטיה, ואין דם יוצא, ואף אין פתח נפתח, הלכך לאו פסיק רישיה ולא ימות הוא. [רש"י].

^ג ורבי יהודה אית ליה דמקלקל בחבורה פטור, אף על גב דפטור אבל אסור, מיהו הכא מותר לכתחלה, משום דאיכא תרתי, מקלקל בחבורה, ודבר שאינו מתכוין. וקשה דבגריה אסר רבי יהודה אף על גב דאיכא תרתי, דאין מתכוין, ומקלקל נמי הוי ... ויש לומר דהכא שרי טפי, משום דאיכא נמי מצוה. אי"נ שלא במקום מצוה נמי, היכא דאיכא תרתי שרי, וגבי חריץ יש להעמיד כגון שאינו מקלקל לגמרי, אלא מתקן קצת, דמשוי גומות מצד אחד. וגבי קירוד נמי במה שמוציא דם, מיקל לבהמה קצת כמו דם הקזה. [תוס'].

ואמר רב נחמן בר יצחק, וסימניך, שלא תטעה להחליף שמועת בית מדרשו של רב בשמועת בני נהרדעא, "אלו מקילים לעצמן ואלו מקילים לעצמן", שכל אחד צריך לעשות כדברי רבו, וכל אחד אומר שרבו הוא המתיר.

סחיטת בגדים בשבת

סחיטת הבגד אסורה בשבת מהתורה, וביאר רבינו תם, ששני אופנים של איסור יש בסחיטת בגדים.

א. משום מלבן

הסוחט את הבגד מחמת הבגד, שאינו רוצה שיהיה ספוג מים, תולדת מלאכת מלבן הוא, שענין זה הוא מענייני כיבוס הבגדים.

- רבינו תם מפרש, שלא נאסרה סחיטת בגדים משום מלאכת מלבן, אלא כשהם ספוגים מים, שאז הסחיטה מועילה להם לכביסתם. אבל כשהם ספוגים שאר משקים, אין בסחיטתם משום מלבן, שהרי הסחיטה אינה מועילה להם, ועדיין הם מלוכלכים.^א

- ור"י מפרש, שגם כשהבגדים ספוגים שאר משקים, הסחיטה ליבשם מהמשקים שבהם אסורה משום מלאכת מלבן.^ב

ב. משום מפרק

הסוחט את הבגד מחמת המשקה הספוג בו, שהוא צריך לאותו משקה, מפרק הוא, כלומר תולדת מלאכת דש, כמוציא משקה מזיתים וענבים.

מסוכרייא דנזייתא

מסוכרייא דנזייתא, הוא נקב של גיגית שכר, שדרכו מוציאים השכר, וסותמים אותו בבלאי בגדים, [מסוכרייא הוא נקב, ונזייתא הם בלאים, ומסוכרייא דנזייתא הוא נקב הנסתם בבלאים], וכשמהדקים את הבלאים בנקב כפי הצורך, הם נסחטים.

- ומתחילה היה נראה שרבי שמעון ורבי יהודה נחלקו אם מותר להדק את הנזייתא בנקב ביום טוב.

לדעת רבי שמעון, המתיר דבר שאינו מתכוון, מותר להדק ביום טוב את הבגד בנקב, אף שבכך הוא סוחטו, כי אינו מתכוון לכך, ודבר שאינו מתכוון מותר.

ולדעת רבי יהודה, האוסר דבר שאינו מתכוון, אסור להדק ביום טוב את הבגד בנקב, כי אף שאינו מתכוון לסחיטתו, מאחר שלמעשה סוחטו, הרי זה אסור.

ולפיכך, מתוך כך שרב שימי בר חייא אמר משמו של רב, שהלכה היא שאסור להדק את הבגד בנקב ביום טוב, רצו ללמוד שדעת רב כדעת רבי שמעון, שדבר שאין מתכוון מותר.

- אולם מסקנת הסוגיה, שהכל מודים שאסור להדק ביום טוב את הבגד בנקב, כי בהידוקו בנקב הוא נסחט בוודאי, ואמרו אביו ורבא, מודה רבי שמעון בדבר שוודאי יעשה, שאף שאינו מתכוון לו, הרי זה אסור, [=מודה רבי

^א וראיה לדבר, מדלא גזרינן בהו שמא יסחוט כמו גבי מים ... [תוס']

^ב ומכל מקום לא חיישינן בהו שמא יסחוט, כיון שהטעם והריח נשארים בבגדים, ומעט היה נהנה בסחיטתו. [תוס']

שמעון בפסיק רישיה ולא ימות).

כן פירש רש"י הדין הנ"ל, שהידוק הבגד בנקב הגיגית אסור משום סחיטה, וכן פירש ר"ח, וכן פירש בערוך בלשון ראשון.

ורבינו תם הקשה על כך, כי לפי פירושו, אין לאסור דבר זה משום סחיטה. משום מלבן אין לאסור זאת, כי אין איסור מלבן אלא בסחיטת בגד הספוג מים. ומשום מפרק אין לאסור זאת, כי הנסחט הולך לאיבוד, ואינו צריך לו, ואף על פי שפסיק רישא הוא, ומודה רבי שמעון בפסיק רישא שחייב אף כשאינו מתכוון, בפסיק רישא שאינו חפץ בו [=דלא ניחא ליה] פטור, כפירוש הערוך להלן.

ולר"י נראה, שאם דעתו על הבגד, הסחיטה אסורה משום מלבן, אף על פי שהסחיטה בשכר, כמבואר לעיל, שלפירוש ר"י יש איסור מלבן גם בסחיטת שאר משקים. ואם דעתו על המשקה, להוציאו מהבגד, הסחיטה אסורה משום מפרק, ואף שאינו צריך את המשקה היוצא, ולא נח לו באיבודו, והרי זה פסיק רישא דלא ניחא ליה, מכל מקום לכתחילה הדבר אסור.

ובערוך פירש סוגייתנו באופן נוסף, והוא, שהסיבה לכך שאסור להדק את הבגד בנקב הגיגית, שמא תיבטל הסתימה אצל הגיגית, ונמצא עושה כלי בשבת.^א

פסיק רישא דלא ניחא ליה

נתבאר שאף שאמר רבי שמעון, דבר שאין מתכוון מותר, מודה הוא בפסיק רישא, כלומר בדבר שבוודאי יהיה, אף על פי שאינו מתכוון לו, שהוא אסור.

ופירש בערוך, שבפסיק רישא דלא ניחא ליה, כלומר כשוודאי תעשה מלאכה, אבל אינו חפץ שתעשה, מתיר רבי שמעון כשאר דבר שאין מתכוון.^ב

ור"י מפרש, שאפשר שלרבי שמעון פסיק רישא דלא ניחא ליה אסור לכתחילה, כמו מלאכה שאין צריך לגופה.^ג

כמי ההלכה בדבר שאין מתכוון

נתבאר שרבי יהודה ורבי שמעון נחלקו בדין עשיית מלאכה בשבת כשאינו מתכוון לה, רבי יהודה אוסר, ורבי שמעון מתיר.

לדברי רב חייא בר אשי ורב חייא בר אבין, דעת רב שהלכה כרבי יהודה.

ולדברי רב חנן בר אמי ורב חייא בר אבין, דעת שמואל שהלכה כרבי שמעון.

^א כן לשון התוס' ושמואל צ"ל "ביום טוב".

^ב ואין נראה לר"י, דהיכי דמי, דאם בדעתו לבטל שם בשעת הנחה, מאי פסיק רישיה שייך כאן, מיד הוא עושה כלי, דמתכוין לעשותו, ואם אין בדעתו לבטלה שם, אם כן לא הוי פסיק רישא שיעשה כלי. ויש לומר בדוחק, שהוא מתכוין לבטלה, ואינו מתכוין לעשות כלי, ושייך ביה פסיק רישא, הואיל ואינו מתכוין לגמרי לעשות כלי. [תוס']

^ג ועיקר ראייתו, מפרק כל התדיר, אליבא דרבי שמעון, מולפין יין על גבי האישים, אף על גב דפסיק רישא הוא, דודאי מכבה הוא, כיון דלא ניחא ליה בהאי כיבו שרי ... [תוס']

^ד וראיות הערוך אינן ראיות, דההיא דמתיר רבי שמעון לולף יין על גבי האישים, איכא למימר דמצוה שאני ... [תוס']

סברת רב המתיר לבעול בעילה ראשונה בשבת

נתבאר, שלדעת רב, מותר לבעול בעילה ראשונה בשבת. וכמו כן נתבאר, שלדעתו, דבר שאין מתכוון אסור. ואם כן, הסיבה שלדעתו מותר לבעול בעילה ראשונה בשבת, אינה משום שאינו מתכוון, אלא מטעם אחר.

- **אם דעתו שדם מפקיד פקיד**, והאיסור משום עשיית פתח, הסיבה שהוא מתיר לבעול, כי **לדעתו הבעול מקלקל אצל הפתח**, וכל המקלקלים פטורים.

- **ואם דעתו שדם חבורי מחבר**, והאיסור משום עשיית החבורה, הסיבה שהוא מתיר לבעול, כי **לדעתו הבעול מקלקל אצל חבורה**, ודעתו כדעת רבי יהודה, שהמקלקל בחבורה פטור.

עד מתי תולה בדם בתולים

הבעול את הבתולה וראתה דם, אין חוששים שהוא דם נידות, אלא ודאי דם בתולים הוא. ולהלן יתבאר בעזה"י עד מתי אנו אומרים שהדם הבא עם הבעילה, מחמת בתולים בא, ואינו דם נידות.

א. תינוקת שלא הגיעה זמנה לראות.

הנושא תינוקת שלא הגיעה זמנה לראות דם נידות כלומר שלא הגיעה לימי נערות, ובעל אותה כמה פעמים, ובכל פעם ראתה דם.

לדעת בית שמאי – כל דמים שתראה **ארבעה לילות** ראשונים, מוחזקים כדם בתולים, ולא כדם נידות.

ולדעת בית הלל – כל דמים שתראה **עד שתתראפא**, כלומר עד שתשמש פעם אחת ולא תראה, מוחזקים הם כדם בתולים, ולא כדם נידות.

ב. הגיעה זמנה לראות.

הנושא מי שהגיעה זמנה לראות דם נידות, כלומר נערה, ועדיין לא ראתה, ובעל אותה כמה פעמים, ובכל פעם ראה דם.

לדעת בית שמאי – כל דמים שתראה **לילה ראשון**, מוחזקים כדם בתולים, ולא כדם נידות, ואפילו תיבעל פעמים הרבה.

ולדעת בית הלל – כל דמים שתראה **ארבעה לילות** ראשונים עד מוצאי שבת, מוחזקים כדם בתולים, ולא כדם נידות.

מדברי בית הלל שאמר, ארבעה לילות עד מוצאי שבת, משמע, שמותר לבעול כל אותם ארבעה לילות, ובכללם ליל שבת^א. ולכאורה הדבר מותר גם אם קודם לכן לא בעל בעילה גמורה, ובעילה של ליל שבת עדיין יהיה דם בתולים. ואם כן, יש ללמוד מכאן, שמותר לבעול בשבת בעילה ראשונה.

^א דלמאי נקט עד מוצאי שבת, אי לאו דאתא לאשמועינן דמצי בעיל בשבת, אף על גב דמשיר בתולים. דליכא למימר דנקט עד מוצאי שבת, לאשמועינן דבעינן רצופין, דהא לא בעינן שיהו רצופין... ומשני לא לבר משבת, ומוצאי שבת נקט לאשמועינן דבעינן רצופים, והוה מצי למיפרך מברייתא דפרק בתרא דנדה, דמוכח דאפילו מפורזין, אלא דפריך ליה מגופה דברייתא, והא עד מוצאי שבת ארבעה לילות קתני. [תוס'].

ודחה זאת רבא ואמר, שלא הותר לבעול בכל ארבעה לילות, אלא בשאר השלוש, אבל בליל שבת לא.

ואביי לא קיבל דברים אלו, כי בפירוש אמרו בית הלל, ארבעה לילות עד מוצאי שבת, ואם כן בכל ארבעת הלילות הותר לבעול.

ולפיכך דחה רבא ראייה זו באופן אחר, ואמר, שאמנם הותר לבעול בשבת, אולם לא בעילה ראשונה, אלא שאם בעל תחילה בליל חמישי או בליל ששי, אז מותר לבעול בעילה נוספת בליל שבת.

והחידוש הוא, שאף שבעילה ראשונה ממש אסור לבעול בליל שבת, אם כבר בעל קודם לכן, מותר לבעול פעם נוספת בשבת, אף על פי שיתכן שגם בבעילה שניה יראה דם, שמחמת הספק שמא יראה דם בבעילה שניה, אין לאסור זאת. וכמאמר שמואל, פירצה דחוקה, [שכבר בעל קודם לכן], מותר ליכנס בה בשבת, ואף על פי שמשיר צרורות^ב.

עד מתי החתן פטור מקריאת שמע

במסכת ברכות מבואר, שהחתן מאחר שהוא **טרוד במצוותו**, פטור הוא **מקריאת שמע לילה הראשונה**, ואם לא עשה מעשה לילה ראשונה, פטור הוא **מקריאת שמע גם בלילות הבאים**, עד מוצאי שבת, או עד שיעשה מעשה.

ומבואר מדברים אלו, שאם לא עשה מעשה, פטור הוא מקריאת שמע בכל הלילות עד מוצאי שבת, ובכלל זה ליל שבת.

ולכאורה הסיבה לכך שהוא פטור, כי הוא **טרוד במצוותו**, שצריך לבעול, והעוסק במצווה פטור מהמצווה, ומתוך כך שהוא פטור גם בליל שבת, למדנו שגם בליל שבת הוא **טרוד בכך**, ומזה **למד רב יוסף**, שגם בליל שבת יכול לבעול.

ואביי דחה את ראיית רב יוסף, ואמר, שאפשר שהחתן אסור לבעול בליל שבת, ובכל זאת הוא פטור מקריאת שמע בליל שבת, כי הוא **טרוד בצערו על שלא בעל**.

- ורבא לא קיבל דברי אביי, כי הטרדה בצער אינה פוטרת מקיום המצוות, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ורבא דחה את ראיית רב יוסף באופן אחר, ואמר, שאף אם מהמשנה במסכת ברכות מבואר שמותר לבעול בעילה ראשונה בשבת, אין להביא ממנה ראייה שכן הדין, כי **תנאים נחלקו בדבר זה**, ואותה משנה כדעת התנא המתיר, ויש תנא אחר שאוסר, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

- ואביי לא קיבל דברי רבא, כי לדעתו אין שום הכרח שנחלקו תנאים בדין זה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

^ב לכאורה זה כדברי האומרים, ששמואל אוסר לבעול בתחילה בשבת, שכן אם הוא מתיר בעילה ראשונה, פשיטא שגם פרצה דחוקה מותר לבעול. ויל"ע בדבר.

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת **אלישבע שולביץ** ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 20ח
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

הטרוד בצערו אינו פטור מקיום המצוות

האבל על מתו, או מי שטבעה ספינתו בים, אף על פי שהם טרודים בצערם מחמת מה שארע להם, **חייבים** להתאמץ ולקרוא את שמע, ואינם נפטרים מחמת טרדתם, כי אינה טרדה של מצווה.

וכמאמר רבי אבא בר זבדא אמר רב, אבל חייב בכל המצוות האמורות בתורה, חוץ מן התפילין, שנאמר בהן פאר י"האנק דם מתיים אבל לא תעשה פאךך חבוש עגליך ונגליך תשים ברגליך ולא תעשה על שפם ולקם אגשים לא תאכל" (יחזקאל כ"ד י"ז), ואבל מעולל בעפר קרנו וראשו, ואין זה פאר לתפילין.¹

חיוב בקריאת שמע בליל שבת כשלא עשה מעשה

לדעת ברייתא אחת – חתן שלא עשה מעשה, פטור מקריאת שמע גם בלילה השלישי לחופתו, שהוא ליל שבת.

ולדעת ברייתא שניה – חתן שלא עשה מעשה חייב בקריאת שמע בלילה השלישי לחופתו, שהוא ליל שבת.

לדברי רבא, לדברי הכל, אין החתן פטור מקריאת שמע, אלא כשהוא טרוד בבעילה שיש לו לבעול, והברייתות הללו נחלקו אם מותר לבעול בעילה ראשונה בשבת. לדעת הברייתא הראשונה מותר לבעול בעילה ראשונה בשבת וכשעדיין לא בעל טרוד היאך יבעל ופטור מקריאת שמע. ולדעת הברייתא השניה אסור לבעול בעילה ראשונה בשבת וכשעדיין לא בעל והגיע ליל שבת אינו טרוד בו היאך יבעל, ולכן חייב בקריאת שמע.

ולדברי אביו, לדברי הכל, החתן אסור לבעול בעילה ראשונה בשבת, והברייתות הללו נחלקו אם טרדה שטרוד בצערו על שלא בעל עד עתה פוטרת אותו מקריאת שמע. לדעת הברייתא הראשונה, אף על פי שאסור לבעול בליל שבת, מאחר שמצטער על שלא בעל עד עתה, פטור מקריאת שמע.² ולדעת הברייתא השניה, אינו פטור מקריאת שמע אלא כשטרוד במצווה שעליו לעשות ולא כשמצטער על שלא עשה, ולכן חייב בקריאת שמע.

מחלוקת תנאים בענין בעילה ראשונה בשבת

נתבאר שלדברי רבא תנאים נחלקו אם מותר לבעול בעילה ראשונה בשבת והביא רבא ברייתא בה מפורש כדבריו, "הכונס את הבתולה, לא יבעול בתחלה בשבת, וחכמים מתירים".

ואמר רבא, שהחכמים המתירים, הם ההולכים בשיטת רבי שמעון, שדבר שאין מתכוון מותר לעשותו בשבת.

ואף שמודה רבי שמעון בדבר שבוודאי יהיה שהוא אסור [=מודה רבי שמעון בפסיק רישא ולא ימות], הבעילה בשבת אינה פסיק רישא, כי אפשר שיבעל בהטיה, ולא יעשה, לא פתח, ולא חבורה, ורוב בני אדם בקיאים בכך [לא כבבלים שאינם בקיאים בכך, אלא כאחרים הבקיאים בכך], ולכן אין זה פסיק רישא שיעשה פתח וחבורה.

ואמנם, הבקיאים בכך אינם טרודים בליל שבת בבעילה, כי יטו ולא יבעלו בעילה גמורה, ואם כן היה לנו לחייבם בקריאת שמע, אלא מאחר שיש שאינם בקיאים, והם טרודים ופטורים מקריאת שמע, פטרו את כולם.

שושבינים ומפה

בדף י"ב יתבאר בעזה"י, שהיו מעמידים לחתן ולכלה שני שושבינים, אחד לו ואחד לה, כדי למשמש אותם שלא ינהגו רמאות בטענת בתולים, שלא יראה זה דם בתולים ויאבד, ולא תביא זו מפה שיש עליה טיפי דמים, והיו מקנחים במפה אחר התשמיש, ובה בודקים אם היה לה דם בתולים או לא.

והקשה רבא בר רב חנן, מאחר שנתבאר שרוב בני אדם בקיאים לבעול בהטיה בלא דם, מה מועילים השושבינים והמפה, הלא יוכל להטות, ולבעול בלא דם, ויאמר, בעלתי, ולא היו לה בתולים.

ותירץ אביו, שאין לחוש לכך, כי אם יעשה כן, תאמר עדיין אני בתולה, ויבדקו, ויראו שהדין עמה, והסיבה לכך שהוצרכו שושבינים ומפה, היא שמא יבוא ברמאות אחרת, שיבעל בעילה גמורה, ויראה דם, ויאבד את המפה, ויאמר לא מצאתי דם, וכשיהיו שושבינים, לא יוכל לעשות זאת.

כן פירש רש"י. והקשה ר"י, שלפי זה עיקר התירוץ הוא, שאם יבעל בהטיה, תאמר עדיין בתולה אני, ודברים אלו לא נזכרו בגמרא, ואם כן העיקר חסר מן הספר.

ורבינו תם פירש שקושיית רבא בר רב חנן היתה מאחר שבשבת מותר לבעול כי יבעל בהטיה למה בשבת צריך מפה ושושבינים. ותירץ אביו שצריכים מפה ושושבינים גם בשבת שמא לא יטה ויבעל בעילה גמורה ויאבד דם בתולים.

המפיס מורסא בשבת

שינוי במסכת עדויות, שמי שיש לו מורסא [=כויה ובה מוגלה], ובא לבקעה בשבת. אסור לעשות לה פה, כלומר פתח קבוע, להוציא ממנו הליחה בכל יום, כי העושה כן הרי הוא כמתקן פתח, וחייב משום בונה.³ אבל מותר לבקעה, להוציא ממנה ליחה היום, בלא ליפות הפתח שיהיה קבוע, שהוצאת הליחה בלבד, מותרת היא לכתחילה.

ואין להקשות מהדין הזה על האוסרים לבעול בשבת משום הוצאת הדם,⁴ כי

¹ דאשכחן בנין בבעלי חיים, דכתיב "ויבן את הצלע". [רש"י].

² ולא אמרו שהחילוק בין מורסא לבעילה הוא שמורסא התיירו בה רק משום צער. (א) כי אם יש להתייר מורסא משום צער יש להתייר בעילה משום מצוה. ועוד אפילו שריגן משום צערא טפי משום מצוה, כדפירש רבינו תם ... פריך שפיר, דהכא ודאי דהוי פסיק רישא לענין פתח, אי לאו משום צערא, היה אסור, אבל גבי בעילה, אית לן למשרי, אף על גב דליכא צערא, כיון דלא הוי משום צערא, לא יטו ויבעלו בעילה גמורה ויאבד דם בתולים.

³ אמרינן בפרק בתרא דמועד קטן, מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל פאךך חבוש עליך, מכלל דלעלמא אסור. ובקונטרס דפירש, שטאמר בהן פאר, ואבל מעולל בעפר קרנו וראשו, היינו ליתן טעם דלא נילף שאר מצוות מתפילין. ואם תאמר, ומאי שטא לגבי תפילין אמרינן דדוקא ליחזקאל טאמר ולא לשאר אבליים, וגבי תלמוד תורה ילפינן שאר אבליים מיחזקאל ... ויש לומר, דלאסור גמרינן, דמדאסר רחמנא ליחזקאל, לכולי עלמא נמי אסור, אבל להתייר לא גמרינן, דליה לחודיה למשרי איתא. [תוס'].

⁴ ולא דמי לאבל, דטריד טירדא דרשות, שאין צערו מצוה, אף על פי שאבילתו מצוה. [רש"י].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

עשיית מלאכה ביום טוב לדברים הנצרכים לכל נפש

נתבאר, שמתוך שהותרו מלאכות ביום טוב לצורך אוכל נפש, הותרו גם שלא לצורך אוכל נפש.

אמנם כל זה כשהם דברים הנצרכים לכל נפש, שנאמר, "ויביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם אך אֶשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדוּ יַעֲשֶׂה לָכֶם" (שמות י"ב ט"ז), דבר הנצרך לכל נפש, ובכלל זה בעילה¹ ושחיטת צבי אף שאינו שווה לכל נפש כי מכל מקום נצרך הוא לכל נפש.

אבל דבר שאינו נצרך לכל נפש, אסור לעשות עבורו מלאכות ביום טוב, ולכן אסור לעשות ביום טוב מוגמר, הם בשמים שנותנים על גבי גחלים, ומעלים עשן שריחו טוב, ונכנס בבגדים התלויים מעליהם, שאין זה דבר הנצרך לכל נפש.

דעת רבי יוחנן

אמר רבי יעקב בר אידי, הורה רבי יוחנן בצידן, אסור לבעול בתחלה בשבת.

ורב נחמן בר יצחק היה שונה כך, אמר רבי אבהו, שאל רבי ישמעאל בן יעקב דמן צור את רבי יוחנן בצידן ואני שמעתי, מהו לבעול בתחלה בשבת, ואמר לו אסור.

מסקנת הסוגיה בענין בעילה ראשונה בשבת

מסקנת הסוגיה שלהלכה מותר לבעול בתחלה בשבת².

הוראה לאיסור

נתבאר, שלדברי רבי יעקב בר אידי רבי יוחנן הורה לאיסור בעילה ראשונה בשבת.

והקשו על דברי רבי יעקב, וכי איסור נקרא בלשון הוראה, הלא כל אדם רשאי להחמיר, והאוסר אין זה סמיכת דברים של הוראה ברורה, שאפילו מספק

בו, ולולב לצאת בו, אבל שלא לצורך היום כולל, לא, כמו הוצאת אבנים, דמיחייב, והאופה מיום טוב לחול ... ונראה לר"י, דהוצאת תינוק לטייל היו צורך היום. ומיהו הוצאה לצורך נכרי נראה דאסור. ומה שנהגו עתה להוציא לצורך נכרי היה נראה לרשב"א משום דרשות הרבים דידן לא היו אלא כרמלית, דאין רחבין ט"ז אמה, וגבי יום טוב לא גזור רבנן, כי היכי דלא תקון רבנן עירובי חצירות ביום טוב ... והוא הדין דלא גזרו בכרמלית ... ושוב חזר בו, דמחצר שאינה מעורבת אין ללמוד ממנה לכרמלית, דחמיר טפי ... [תוס']. ואם תאמר ... וכי רב פפי לא סבר דאמרין מתוך, הא טעמא דבית הלל הכי הוא. ויש לומר שהיה סובר דטעמא דבית הלל משום דאין עירוב והוצאה, כדאקא דעתך מעיקרא בביצה. אף על גב דהתם פריך עלה, דלמא לרב פפי לא שמיע לה. ועוד יש לומר, שהיה סובר הותרה שלא לצורך ובלבד שיהא דבר הרגיל, ולהכי פריך, דזה אינו רגיל טפי ממוגמר. [תוס'].³

² וקשה לר"י, דאמר בסוף פרק שני דביצה, מהו לכבות הנר מפני דבר אחר (=בעילה), ומסיק דאסור, הא הכא שרי משום דצריך לכל נפש. (א) ויש לומר דהכא דוקא בבעילה ראשונה, דמצוה היא, דהוי צורך מצות היום, אבל שאר בעילות אין כל כך צורך היום. (ב) ועוד יש לומר, דכיובי הנר מפני דבר אחר הוי כמו מכשירין, דאפילו באוכל נפש אסור ... [תוס'].³

¹ ולא חישינן שמא ישחוט בן עוף, ואהא סמיכין למיעבד סעודה בשבת. [תוס'].⁴

יש חילוק בין הוצאת דם בתולים, לבין הוצאת הליחה מהמורסא. שהליחה שבמורסא אינה מחוברת בבשר כלל, אלא עומדת בחלל המורסא, ועומדת לצאת. אבל דם בתולים, גם לדעת האומרים מפקד פקיד, אינו כן, אלא בלוע במקצת בכתלים, ואף שאינו מחובר בהם כשאר דם האברים, אלא כנוס, מכל מקום דומה הוא למחובר, שאינו מוכן לצאת כליחה, ולכן אסור להוציאו.

כן פירש רש"י, שהתירוץ הוא, שגם לדעת האומרים דם מפקיד פקיד, מכל מקום אינו כליחה שבמורסא. ותוס' פירשו, שהתירוץ הוא, שדם בתולים שונה מליחה שבמורסא, כי דם בתולים חבורי מחבר⁴.

דף ז'

בעילה כשלא כתב לה כתובה

מעשה בחתן אחד שלא בעל עד ליל שבת, והתיר לו רבי אמי לבעול בעילה ראשונה בשבת.

באו ואמרו לרבי אמי, שחתן זה, יש טעם אחר לאסור לו לבעול, והוא, שלא כתב כתובה לאשתו. אמר להם רבי אמי, לדבר זה יש תקנה, שיתפסוה מטלטלין שלו שיהיו בידה למשכון לשיעבוד כתובתה, עד שיכתבו לה שטר כתובה עם שיעבוד קרקעות.

דעת רב זביד

רב זביד התיר לבעול בעילה ראשונה בשבת. ויש אומרים שרב זביד עצמו בעל בעילה ראשונה בשבת.

דעת רב יהודה

רב יהודה התיר לבעול בעילה ראשונה ביום טוב, ונחלקו אמוראים מה דעתו בשבת.

לדברי רב פפי משמו של רבא, דעתו של רב יהודה שמותר לבעול בעילה ראשונה גם ביום טוב וגם בשבת, ומה שהתיר ביום טוב, כי כן היה המעשה, ואם היה המעשה בשבת, גם כן היה מתיר.

ולדברי רב פפא משמו של רבא, דעתו של רב יהודה, שבשבת אסור לבעול בעילה ראשונה, ורק ביום טוב מותר. וטעם ההיתר ביום טוב, מתוך שהותרה חבורה לצורך אוכל נפש, שהותר לשחוט בהמה לצורך אכילתה ביום טוב, הותרה חבורה גם שלא לצורך אוכל נפש, היא הבעילה⁵.

¹ פסיק רישיה לענין פתח, כיון דאפשר להוצאת דם בלא עשיית פתח. [תוס'].²

² והוא הדין דהוי מצוי לשנויי דלפתח הוא צריך, אלא לפי מאי דקיים ליה דלדם הוא צריך, משני ליה. [תוס'].³

³ מתוך שהותרה לצורך, פירוש לצורך אוכל נפש, הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש, ובלבד שיהא צורך הנאת היום, או צורך קיום מצוה ביום טוב, כההיא דהוצאת קטן למולו, וספר תורה לקרות

זמן שמחה בנישואי אלמנה

נתבאר שכשבחור נושא אלמנה מברכים ברכת חתנים כל שבעה וכשאלמן נושא אלמנה מברכים ברכת חתנים יום אחד.

ומבואר, שדווקא לענין הברכה, יש חילוק מחמת החתן אם הוא בחור או אלמן, אבל לענין ימי השמחה, אין חילוק, והם תלויים בכלה בלבד, וכל שהיא אלמנה, בין שנשאה בחור ובין שנשאה אלמן¹, אין לה שבעת ימי שמחה, והיא בכלל מה שנתבאר בדף ה', שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל אלמנות, **שיהא שמח עמה שלושה ימים.**

ברכת חתנים בעשרה

הכל מודים, שאין מברכים ברכת חתנים אלא בעשרה, ובדף ח' מבואר שהחתן עצמו מהמניין, ואם כן כשיש עמו תשעה, מברכים ברכת חתנים.

ונחלקו חכמים מנין לנו שאין ברכת חתנים אלא בעשרה².

לדברי רב נחמן, כך שנה לו הונא בר נתן, מנין לברכת חתנים בעשרה? שנאמר בענין נישואי בועז ורות, **"וַיִּקַּח עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִזְקְנֵי הָעִיר וַיֵּאמְרוּ שְׁבוּ פֹה וַיֵּשְׁבוּ"** (רות ד' ב'), הרי שלקח עשרה אנשים לברכת חתנים.

ורבי אבהו אמר, שהסיבה לכך שאסף בועז עשרה אנשים, לא משום ברכת חתנים, אלא כדי לדרוש בפניהם את הכתוב, **"לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'"** (דברים כ"ג ד'), **"עמוני"** ולא עמונית **"ומואבי"** ולא מואבית, וללמד להם, שרות המואבית מותרת לו, [וכן מצינו להלן, שמפרסמים דין בפני עשרה]. והראיה לכך שעשה כן לפרסם הדבר, ממה שאסף עשרה זקנים דווקא, שכן אם אספם לברכת חתנים, לא היה צריך דווקא לזקנים.

ולדברי רבי אבהו, ענין זה שברכת חתנים בעשרה, מבואר מהכתוב **"בְּמִקְהֵלוֹת בְּרָכוֹ אֲלֵקִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל"** (תהלים ס"ח כ"ז), כלומר על ברכת מקור, היא ברכת חתנים, צריך קהל, וקהל בכל מקום הם עשרה מישראל³.

ורב נחמן אמר, שהכתוב הזה מלמד דבר אחר, כמבואר בברייתא, היה רבי מאיר אומר, מנין שאפילו עוברים שבמעיי אמם אמרו שירה על הים, שנאמר, **"בְּמִקְהֵלוֹת בְּרָכוֹ אֲלֵקִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל"**. ורבי אבהו אמר, שאם בא הכתוב ללמד רק זאת, היה לו לומר **"מבטן"**, ומתוך כך שנאמר **"מִמְּקוֹר"**, למדנו, שגם על עסקי מקור יש ברכה, והיא ברכת חתנים.

הוא אוסר, אבל המתיר, סומך על שמועתו או על סברת חכמתו, והיא הוראה.

ותירצו, שגם על איסור ניתן לומר לשון הוראה, כמו שמצינו במשנה ובברייתא.

במסכת נזיר שנינו, שכשיצא בנה של הילני המלכה למלחמה, נדרה להיות נזירה שבע שנים, והיתה נזירה שבע שנים בחוצה לארץ, וכשעלתה לארץ, הורוה בית הלל⁴ שתהא נזירה עוד שבע שנים אחרות, הרי שנאמר לשון הוראה להחמיר.

ובברייתא שנינו מחלוקת בענין חוט השדרה של בהמה, שלדעת רבי, אין הבהמה טרפה אלא כשנפסק ברובו, ורבי יעקב אומר, אפילו ניקב, והורה רבי כרבי יעקב, הרי שנאמר לשון הוראה להחמיר. [אמנם שם פסק רב הונא, שאין הלכה כרבי יעקב].

ימים שמברכים ברכת חתנים

ברכת חתנים הם ברכות שמברכים מחמת החתונה כפי שיתבאר בעזה"י להלן, וכל זמן שלא בירכו אותן, הכלה אסורה לחתן.

ואמר רבי חלבו אמר רב הונא אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב, אחת בתולה ואחת אלמנה טעונה ברכה, כלומר **בכל נישואין, אפילו של אלמן ואלמנה, טעון ברכה לכל הפחות יום אחד**, ובלא ברכה היא אסורה לו, שכן יש ללמוד מדברי רב נחמן, שלמד להלן דיני ברכת חתנים, מנישואי בועז ורות, שהיו נישואי אלמן⁵ ואלמנה⁶.

אמנם יש חילוק בדין זה לענין שאר ימים. כשהיו החתן בחור והכלה בתולה, או אפילו היה החתן בחור והכלה אלמנה, או הכלה בתולה והחתן אלמן⁷, בכל האופנים הללו, **מברך ברכת חתנים כל שבעה ימים**, [ובתנאי שבאו פנים חדשות, כפי שיתבאר בעזה"י להלן]. **וכשהיו החתן והכלה אלמן ואלמנה, מברך ברכת חתנים יום ראשון בלבד.**

¹ אף על גב דמבית חשמונאי היתה, שהרי אם מונבו המלך היתה, כדאמר ביומא, [וכן פירש רש"י בב"ב], ומלכות הורדוס מאה ושלש שנה בפני הבית, והלל לא נהג נשיאותו עד שלש שנים לאחר מלכות הורדוס, כדאמרין, הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה, מכל מקום כבר היו לו אז תלמידים שהורו. [תוס']. בחנם נתלבטו בכך, כי לא היתה מבית חשמונאי, ולא מבית הורדוס, ולא מלך ישראל היה, אלא מלך אודיביאני מארץ אשור היה, ובאו הוא ואמו הילני לירושלים ונתגיירו. [הגר"עב"ץ]. ודע דהמאור עינים הוכיח בראיות עצומות שמונבו והילני אמו לא היו מזרע חשמונאים כי אם גרי צדק בכמו כ"ה שנים קודם חורבן הבית וכ"כ בסדר הדורות בשם היוחסין. [רש"ש].

² בועז אלמון הוה, דאמר מר, אבצן זה בועז, וכבר היו לו שלושים בנים ושלושים בנות. [רש"י].

³ לאו דוקא אלמנה, דכשנשאת למחלוך היתה נכרית, אלא כיון דבעולה היא, כאלמנה חשיב לה. [תוס'].

⁴ ענין זה, שכשהיה החתן בחור מברכים כל שבעה, אף כשהכלה אלמנה, מפורש במה שאמרו "אי בבחור הא אמרת שבעה" הרי שגם בחור שנשא אלמנה מברך שבעה. וענין זה שכשהיתה הכלה בתולה מברכים שבעה אף על פי שהחתן אלמן, מבואר, ממה שהעמידו את הברייתא "מברכין לבתולה שבעה" כשהחתן אלמן.

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

המזכה לעובר

נחלקו חכמים, אם העובר קודם לידתו, יש לו זכות קנין, והמזכה ממון עבורו קנאו, או לא.

ואמר שמואל לרב חנא בגדתא^א, צא והבא לי עשרה בני אדם, ואומר לך בפניהם, שהמזכה ממון לעובר שבמעו אמו, קנה העובר את הממון^ב. ומשום שרצה לפרסם הדבר אמר כן.

אמנם למסקנת הגמרא ההלכה היא שהמזכה לעובר לא קנה.

ולדעת האומרים שברכת אירוסין טעונה חתימה, הטעם לכך, כי הם משווים אותה לברכת הקידוש, שהיא נאמרת בלשון קדושה כמו ברכת הקידוש^א, ומאחר שהיא דומה לברכת קידוש, יש בה חתימה, כמו בקידוש^ב.

כן פירש רש"י הדמיון לברכת הפירות והמצוות, והדמיון לברכת הקידוש. ותוס' פירשו, שהסיבה לחילוק בין ברכת הפירות והמצוות לברכת הקידוש, שאלו ברכות קצרות, ולכן אין צריך חתימה, וזו ארוכה, וצריכה חתימה. ונחלקו בברכת אירוסין, שאינה קצרה כל כך כברכת פירות ומצוות, וגם אינה ארוכה כל כך כברכת קידוש, למי מהן יש לדמותה^א.

אין מברכים בשאר ימים אלא כשבאו פנים חדשות

נתבאר שכשהחתן בחור או כשהכלה בתולה מברכים ברכת חתנים כל שבעת ימי המשתה.

ואמר רב יהודה, שכן הדין כשכל יום באו אל המשתה פנים חדשות שלא היו שם אתמול, אבל אם לא באו פנים חדשות, אין מברכים.

ואומר ר"י, שאין נקראים פנים חדשות אלא בני אדם שמרבים בשבילם השמחה יותר.

ועוד כתבו התוס', שבשבת מברכים ברכת חתנים אף בלא פנים חדשות, כי השבת עצמה נחשבת כפנים חדשות, כמבואר באגדה, מזמור שיר ליום השבת, אמר הקב"ה, פנים חדשות באו לכאן נאמר שירה, והסיבה שהשבת נחשבת כפנים חדשות כי מרבים לכבוד השבת בשמחה ובסעודה.

היכן מברכים ברכת חתנים וברכת אירוסין

לדעת תנא קמא בברייתא, מברכים ברכת חתנים בבית חתנים, אחר כניסת הכלה לחופה לנישואין. וכן שנינו בברייתא נוספת, מברכים ברכת חתנים בבית חתנים, וברכת אירוסין בבית האירוסין.

ולדעת רבי יהודה, בארץ יהודה, שהיו רגילים לייחד את החתן והכלה משעת אירוסין, כדי שיהיה לבו גס בה, שם היו מברכים גם ברכת חתנים בבית האירוסין, מיד אחר הקידושין, והסיבה לכך, כי שנינו במסכת כלה, כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, ומאחר שהיו מייחדים אותם, ובאים לידי בעילה, היו מברכים את הברכה תחילה, שלא תהא אסורה לו בשעת הבעילה.

נוסח ברכת האירוסין

לדברי רבין בר רב אדא ורבה בר רב אדא שאמרו משמו של רב יהודה, זהו נוסח ברכת האירוסין: ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותינו וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות [מדרבנן, שגזרו על הייחוד של פנויה, ואף ארוסה לא התירו עד שתיכנס לחופה ובברכה, כפי שנתבאר שכלה בלא ברכה אסורה, לבעלה כנדה, ועל מצוות מדרבנן גם כן מברכים "וצונו ... ואסר לנו", כמו שמצינו בנר חנוכה], והתיר לנו את הנשואות [כלומר התיר לנו את נשותינו הנשואות לנו] על ידי חופה וקדושין.

ורב אחא בנו של רבא אמר משמו של רב יהודה שכך יש לסיים הברכה: ברוך אתה ה' מקדש ישראל על ידי חופה וקדושין.

לדעת האומרים שברכת אירוסין אינו טעונה חתימה, הטעם לכך, כי היא דומה לברכת הפירות, [כגון בורא פרי העץ], וברכת המצוות, [כגון על השחיטה ועל המילה], שכיון שכולה הודאה אחת, ואין הפסק בקשה בינתיים, אין צריך חתימה^א.

דף ח'

נוסח ברכות חתנים

א. ברכה ראשונה – ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שהכל ברא לכבודו.

ב. ברכה שניה – ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם יוצר האדם.

וכתב רש"י, שסדר ברכות שנסדרו על עסקי הזוג, אינו אלא מהברכה השלישית, אשר יצר, ואילך, כפי שיתבאר.

אבל שהכל ברא לכבודו, אינה מן הסדר, אלא לאסיפת העם הנאספים שם לגמול חסד, זכר לחסדי המקום, שנהג עם אדם הראשון שנעשה לו שושבין ונתעסק בו, ואסיפה זו כבוד המקום היא, וברכה זו לכך נתקנה, ומשעת אסיפה היא ראויה לברך, אלא מכיון שיש ברכה על הכוס, הזיקקה לסדרה עליו. ולפי שאינה משאר סדר הברכות, וכולה הודאה אחת, לא חתמו בה בברוך, בדומה לברכת פירות ומצות.

וכן ברכת יוצר האדם, אינה מסדר ברכות עסקי הזוג, שתיקנה ליצירה ראשונה של

^א מעיר שבבבל ושמה בגדת, ובפסק סדרו של רב שרירא גאון היא נזכרת. [רש"י].

^ב אף על גב דשמואל גופיה פסיק כרבי יוחנן הסנדלר, דמקדיש מעשה ידי אשתו המותר חולין, דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, וכל שכן לדבר שלא בא לעולם, דגרע טפי ... (א) מכל מקום שמואל חשיב עובר בא לעולם. (ב) אי נמי שמואל אית ליה טפי אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם ממה שמקנה דבר שלא בא לעולם ... [תוס'].
^ג כדאמר בערבי פסחים, ברכת המצות טעמא מאי, משום דהודאה היא, הא נמי כולה הודאה היא. [רש"י].

^א לא זכיתי להבין זאת, הלא לא נאמר בה לשון קידוש אלא בחתימה, ואם לא יחתום, אין בה לשון קידוש. ואפשר שזו כוונת התוס' במה שכתבו, מה שפירש בקונטרס דמשום דבלשון קדושה היא חתמי בה כמו בקידושא, אינו נראה.

^ב ובו יש חתימה משום שיש בו הפסק, כגון כי הוא יום תחלה למקראי קודש. [רש"י].

^ג וקצת קשה, מאן דלא חתים בה, מאי שנא מברכת התורה דחתמינן בה באשר חר בנו אף על גב דברכת אירוסין אריכא טפי מינה. ושמא לא היה חותם בה. [תוס'].
© כל הזכויות שמורות ליא"ה

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 20ח
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

להאריך בברכות אלו

רב תחליפא בר מערבא נזדמן לבלב, **ובירך שש ברכות ארוכות**, שהוסיף דברים על ברכת "שהכל ברא לכבודו" ועל ברכת "יוצר האדם", וחתם בהם בברוך. ואין הלכה כמותו.

האם מברכים ברכת "יוצר האדם"

כשלו נזדמן לבית רבי בשמחת חתונת רבי שמעון בנו, בירך חמש ברכות, שלא **בירך** את הברכה השנייה, "יוצר האדם".

וכשרב **אסי** נזדמן לבית רב אשי בשמחת חתונת מר בנו, בירך שש ברכות, **שבירך** גם את הברכה השנייה, "יוצר האדם".

ונאמרו **שני אופנים לבאר טעמי מחלוקתם**.

א. נחלקו אם היתה יצירה אחת או שתיים.

מתחילה רצו לומר, שלדעת לוי היתה יצירה אחת בלבד, שמתחילת בריאת האדם נברא שתי פרצופים², זכר מלפניו ונקבה מאחור, ולאחר מכן נחלק, ומאחר שהיתה יצירה אחת, די בברכה אחת על היצירה, "אשר יצר", ואין צריך לברך גם "יוצר האדם".

ולדעת רב אסי היו שתי יצירות, שמתחילת בריאת האדם נברא פרצוף אחד והיה לו זנב, ולאחר מכן ניטל זנבו ומהזנב נוצרה חוה, ומאחר שהיו שתי יצירות יש לברך שתי ברכות על היצירה, "יוצר האדם" ו"אשר יצר".

ב. נחלקו אם הולכים אחר המחשבה או אחר המעשה.

שוב אמרו שאפשר שלדברי הכל היתה יצירה אחת בלבד, שמתחילת בריאת האדם נברא שתי פרצופים, זכר מלפניו ונקבה מאחור, ולאחר מכן נחלק. אלא שבמחשבה היה שיבראו מתחילתם שנים חלוקים ולמעשה נברא אחד בשני פרצופים. וכמו שלמד רב יהודה מסתירת הפסוקים, שכתוב אחד אומר, "ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים ברא אותו זכר ונקבה ברא אתם" (בראשית א' כ"ז), ומשמע שמתחילה נברא לבדו, ורק אחר כך ביצירה שניה נבראת חוה. וכתוב שני אומר, "זכר ונקבה בראם" ו"ברך אתם ויקרא את שמם אדם ביום הבראם" (בראשית ה' ב'), ומשמע שמתחילה נבראו שניהם יחד, מלמד, שבתחלה עלה במחשבה לברוא שנים, ולבסוף נברא אחד.

לדעת לוי מאחר שלמעשה נוצר אחד, די בברכה אחת על היצירה, "אשר יצר", ואין צריך לברך גם "יוצר האדם". [=בתר מעשה אזלינן].

ולדעת רב אסי מאחר שהיתה מחשב שיהיו מתחילתם שתי יצירות נפרדות יש לברך שתי ברכות על היצירה, "יוצר האדם" ו"אשר יצר". [=בתר מחשבה אזלינן].

אדם הראשון, וביצירה הראשונה עדיין לא היתה נקיבה, אלא, מתוך שאנו מברכים על יצירה השנייה, תקנו אף על הראשונה, שהיא עיקר ותחילתו³.

ג. **ברכה שלישית** מתחילה לדבר באיש ובאשה – **ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר יצר את האדם** [הוא הזכר] **בצלמו בצלם דמות תבניתו והתקין לו ממנו** [מגופו מצלעותיו] **בנין עדי עד** [בנין נוהג לדורות, והיא הנקבה, ונקראת חוה בנין על שם הכתב "ויבן את הצלע"] **ברוך אתה ה' יוצר האדם**.

ולפי סדר הברכות שנסדרו על עסקי הזוג מתחיל מאשר יצר, לפיכך פתח בה בברוך וחתם בה בברוך, כדרך כל ראשי סדרי ברכות.

ד. **ברכה רביעית** על זכרון ירושלים, לפי שאנו צריכים להעלות זכרון ירושלים על ראש שמחתנו, שנאמר, "תִּדְבַּק לְשׁוֹנֵי לְחֻפֵּי אִם לֹא אֶזְכְּרֶיךָ אִם לֹא אֶעֱלֶה אֶת יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׁמִחֹתֵינוּ" (תהלים קל"ז ו) – **שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתַגַּל הַעֲקָרָה** [=ירושלים] **בְּקִבוּץ בְּנֵיהַ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה בְּרוּךְ אַתָּה ה' מִשְׂמַח צִיּוֹן בְּבִנְיָה**.

ה. **ברכה חמישית**, ברכה לחתן וכלה, שיצליחו בשמחה וטוב לב – **שִׂמְחַת רֵיעִים אֲהוּבִים** [=החתן והכלה שהן ריעים האוהבים זה את זה] **כְּשִׂמְחַת יְצִירָךְ** [=כמו ששמחת את אדם הראשון] **בְּגֵן עֵדֶן מְקוֹדֵם** [שנאמר "ויִשְׂעֵה ה' אֱלֹקִים גֵּן עֵדֶן מְקוֹדֵם וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת הָאָדָם אֶשֶׁר יָצָר" (בראשית ב' ח)] **ברוך אתה ה' מִשְׂמַח חֵתָן וְכֹלָה** [בברכה זו החתימה משמח חתן וכלה, לפי ששמחת ברכה זו, לא שמחת חתונה היא, אלא תפלה שמתפללים ומברכים שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם, ולפיכך אין לחתום בה משמח חתן עם הכלה, שמשמע איש באשתו, אלא ברוך ה' משמח את שניהם לעולם, בסיפוק מזונות וכל טוב].

וברכות שוש תשיש, ושמח תשמח, מפני שהן ברכה הסמוכה לחברתה, לא פתח בה בברוך, שכן תיקנו לכל הברכות שסמוכות אחר הראשונה על הסדר.

ו. **ברכה ששית** לשם כל ישראל – **ברוך אתה ה' אלוֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בְּרָא שָׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה חֵתָן וְכֹלָה גִּילָה רִינָה דִּיצָה חֲדוּה אֲהָבָה וְאֲחוּה וְשִׁלּוּם וְרִיעוּת מֵהָרָה ה' אֱלֹקֵינוּ יִשְׁמַע בְּעֵרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם קוֹל שָׁשׁוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חֵתָן וְקוֹל כֹּלָה קוֹל מְצַהֲלוֹת חֲתָנִים מְחוּפְתִים וְנִעְרִים מִמִּשְׁתָּה נְגִינְתָם בְּרוּךְ אַתָּה ה' מִשְׂמַח חֵתָן עִם הַכֹּלָה** [בברכה זו החתימה משמח חתן עם הכלה, שכוונת ברכה זו לשבח להקב"ה, שברא חתונת דיבוק איש באשה על ידי שמחה וחדוה, לפיכך יש לחתום משמח חתן עם הכלה, שהוא לשון שמחת איש באשה].

וברכת אשר ברא, מפני שהיא נאמרת יחידית ברוב ימי המשתה כשאין שם פנים חדשות, לפיכך אינה מן הסמוכות, והוצרך לפתוח בה בברוך ולסיים בה בברוך.

¹ ותוסי' כתבו שברכות אלו פותחות בברוך, אף על פי שכל אחת סמוכה לחברתה, כיון דקצרות הן, ואם לא היה פותח בברוך, היה נראה הכל ברכה אחת. וכן אשר יצר, אם לא היה פותח בברוך, היה נראה שהיתה מתחלת מברוך יוצר האדם אשר יצר. אבל שוש תשיש, שהיא אחר ברכה ארוכה, אין צריך לפתוח בברוך, ואשר ברא פותחת בברוך, לפי שמברכים אותה בפני עצמה כשאין פנים חדשות כדפירש בקונטרס. ועל שהכל ברא לכבודו ויוצר האדם פירש בקונטרס טעם אחר. ור"ח פירש, דיוצר האדם פותחת בברוך, לפי שיש שלא היו אומרים אותה כדאמר בסמוך. [] ואומר רבינו תם, דבפרק קמא דברכות גבי ברכת התורה גרסינן, רבי יוחנן מסיים בה הכי והערב נא, דברכה אחת היא, דאי הווי שתי ברכות, היה צריך לפתוח בברוך, אף על גב דסמוכה לחברתה, כיון שאותה שלפניה היא קצרה, ובתר הכי גרסינן הלכך נימרינהו לתרווייהו, ולא גרסינן לכולהו, דאם כן הווי משמע דשלוש ברכות הן. [תוס'].

² כן פירש רש"י שהאומר שהיתה יצירה אחת אומר שנברא בשני פרצופים. ורש"י פירש, שהאומר יצירה אחת היתה אומר שנברא פרצוף אחד ... [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת **אלישבע שולביץ** ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

דברים שמוסיפים גם בלא פנים חדשות

רב אשי נזדמן לבית רב כהנא לימי משתה נישואין שהיו שם. ביום הראשון, בירך את כל ברכות החתנים. ומיום שני ואילך, כשבאו פנים חדשות, מאחר שהיה ריבוי שמחה באמת, בירך כל הברכות, כפי שנתבאר לעיל, אבל כשלא באו פנים חדשות, אין כאן ריבוי שמחה באמת, ולא בירך כל הברכות.

אכן גם בימים שלא באו פנים חדשות, **בתחילת ברכת הזימון** הוסיף ואמר **"שהשמחה במעונו"**, ובירך את הברכה האחרונה מברכות חתנים **"אשר ברא"**.

עד מתי אומרים "שהשמחה במעונו"

נתבאר שכל שבעת ימי המשתה אומרים בזימון **"שהשמחה במעונו"** אף אם לא באו פנים חדשות.

ואמרו, שגם אחר שבעה ימים עד סוף שלושים יום, בכל סעודה שעושה, בין אם אומר לקרואים שעושה מחמת שמחת הנישואין, ובין אינו אומר זאת, **אומרים בזימון "שהשמחה במעונו"**.

ואף אחר שלושים עד סוף שנים עשר חודש, אם עושה סעודה, ואומר לקרואים שעושה מחמת שמחת הנישואין, **אומרים בזימון "שהשמחה במעונו"**.

מתי מתחילים לומר "שהשמחה במעונו"

לדברי רב פפא, העושה סעודה קודם החופה, ומזמין קרואים, ואומר להם, סעודה זו אני עושה, משום שאני מכניס את בני לחופה, **אם כבר הטילו שעורים בכלי** [=מכי רמו שערי באסינתא], **כבר החלה שמחת הנישואין, ואומרים בזימון "שהשמחה במעונו"**.

- **לפי הפירוש הראשון של רש"י, הכוונה להטלת שעורים לגיגית, להכין מהם שכר לצורך החופה, שמשעה זו כבר החלה שמחת הנישואין, ואומרים בזימון "שהשמחה במעונו"**.

- **ולפי הפירוש השני, הכוונה לזריעת שעורים בעציץ, לומר פרו ורבו וצמחו כשעורים הללו, שמשעה זו כבר החלה שמחת הנישואין, ואומרים בזימון "שהשמחה במעונו"**.

ולדעת רב פפא, כל זה אם צרכי החתונה אינם מוכנים, אבל כשכל צרכי החתונה מוכנים, כבר משעת אירוסין, אומרים בכל סעודה שמחת הנישואין "שהשמחה במעונו". וכן עשה רב פפא כשישדך את בנו אבא מר, שהיו כל צרכי החתונה מוכנים, ובירך **"שהשמחה במעונו"** משעת אירוסין.

ומעשה ברבינא, ששידך את בנו עם אשה מבית רב חביבא, ובירך משעת אירוסין **"שהשמחה במעונו"**, שאמר, מכיר אני אותם שלא יחזרו בהם. ולבסוף לא עלה הדבר, וחזרו בהם, ולא נתנו לו את האשה.

והאידנא ערבה כל שמחה, ואין אומרים, **"שהשמחה במעונו"** אלא בשבעת ימי המשתה [ש"ע אה"ע סימן ס"ב סעיף ג'], לא קודם להם, ולא אחריהם.

"שהשמחה במעונו" בסעודת מילה

רב חביבא נזדמן לסעודת מילה ואמר בברכת הזימון **"שהשמחה במעונו"**.

ואין הלכה כמותו, משום שבסעודת מילה אין השמחה שלמה, **כי טרודים מחמת צער התינוק**.

אין שורה פחות מעשרה ואין אבל מהמנין

כשהיו חוזרים מהקבר, היו עושים שורה סביב האבל, לנחמו, ומושיבים אותו, והם עומדים סביבו ואומרים לו לשון נחומים כגון **"המקום ינחם אותך"**.

ומבואר במסכת סנהדרין, שאין עושים שורה זו בפחות מעשרה בני אדם.

ולפי התירוץ הראשון בגמרא, על כך אמר רב נחמן אמר רבי יוחנן, שאין אבלים מן המנין, וצריך שיהיו עשרה מנחמים חוץ מהאבל.

ברכת רחבה בעשרה ואין אבלים מהמנין

לאחר שחזרו מהקבורה, היו מאכילים את המת ברחבה סעודה ראשונה משל אחרים, והיא קרויה סעודת הבראה, ובברכת המזון היו מוסיפים בה ברכת אבלים המבוארת להלן.

ומבואר, שאין מברכים ברכת אבלים בפחות מעשרה בני אדם.

ולפי התירוץ השני בגמרא, על כך אמר רב נחמן אמר רבי יוחנן, שאין אבלים מן המנין, וצריך שיהיו עשרה חוץ מהאבל.

אבלים מן המנין

לעיל נתבאר, היאך העמידו את דברי רבי יוחנן, שאמר אין אבלים מן המנין, שלא תהא סתירה בינם לבין הברייתא בה שנינו שאבלים מן המנין. לפי התירוץ הראשון דברי רבי יוחנן נאמרו לענין שורה, ולפי התירוץ השני דברי רבי יוחנן נאמרו לענין ברכת אבלים.

ואת הברייתא בה מבואר שאבלים מן המנין, העמידו לענין ברכת המזון, **שהאבל מצטרף לזימון של שלושה, שהרי הוא חייב בכל המצוות**. ור"י מפרש שהכוונה לברכת אבלים שבברכת המזון², שהאבל מצטרף לעשרה².

¹ ברכה זו מבוארת במסכת ברכות דף מ"ו: ברוך ... הטוב והמטיב, אל אמת, דיין אמת, שופט בצדק, לוקח במשפט, ושליט בעולמו [וי"ג במעשיו], לעשות בו כרצונו, כי כל דרכיו משפט, שהכל שלו, ואנחנו עמו ועבדיו [וי"ג עבדיו ועמו], ובכל אנחנו חייבים להודות לו, ולברכו, גודר פרצות בישראל, הוא יגדור את הפרצה הזאת בישראל לחיים [וי"ג הוא יגדור פרצה זו מעלינו ומעל האבל שבתוכנו לחיים ולשלום].

² ומכאן משמע, שברכת אבלים שבברכת המזון לא הוי אלא בעשרה, מדסליק אדעתיה דמקשן

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 20ח
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

והנה מתחילה הביאו את דברי רב, שאמר גם כן אין אבלים מן המנין, וכשהקשו עליו מהברייתא בה מבואר שהוא מהמנין, לא ישבו דבריו כפי שישבו את דברי רבי יוחנן, אלא אמרו, שרב נחשב תנא, והוא חולק על הברייתא.^א [וכשאמרו כן לא ביארו לענין מה נחלקו רב והברייתא אם אבלים מן המנין או לא].

אמנם אפשר, שלמסקנת הגמרא, כשם שישבו את דברי רבי יוחנן עם הברייתות, כך יש לישב את דברי רב.

רבי יוחנן אינו תנא

נתבאר שכשהקשו על רב מהברייתא, תירצו, שרב נחשב תנא, וראוי לחלוק על הברייתא, וכשהקשו על רבי יוחנן מהברייתא, לא תירצו כן, אלא יישבו הברייתא עם דבריו.

ומכאן הוכיח ר"י, שרבי יוחנן אמורא היה ולא תנא, שאם היה תנא, היו מתרצים כן כמו שתירצו את דברי רב.^ב

ברכת אבלים בשאר ימים

נתבאר, שכשהיו חוזרים מהקבורה, היו מאכילים את האבלים ברחבה משל אחרים, ובברכת המזון מוסיפים ברכת אבלים.

וכשלא באו פנים חדשות, אין מברכים ברכת אבלים אלא בסעודה ראשונה, ולא בשאר ימי אבילות.

אבל אם באו פנים חדשות, [שמחמתן מתרבה הצער], מברכים ברכת אבלים גם בשאר ימים, וכמעשה שהיה, כשמת בנו של מלמד בניו של ריש לקיש, ובא ריש לקיש למחרת לנחמו, ונתרבה הצער, ובירכו שוב ברכת אבלים, כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך.

ניחום שניחמו את המלמד של בני ריש לקיש

רב חייא בר אבא היה מלמד מקרא או מלמד משניות של בניו של ריש לקיש, ומת לרבי חייא זה בנו קטן או בנו בחור.

ביום הראשון לא הלך ריש לקיש אצלו לנחמו ולמחרת הוליד עמו את יהודה בר נחמני מתורגמנו והלכו יחד לנחמו.

וכשהיו שם אמר ריש לקיש למתורגמנו קום ואמור דברי ניחומים כנגד מה שארע שמת הילד.

דאיירי בברכת אבלים שבברכת המזון, וקאמר בעשרה, והוה ניחא ליה בחכי, אי לאו משום דקתני לעיל בברייתא ואבלים מן המנין, אם כן צריך עשרה. [תוס'].^א

ולא בעי לשנויי כי תניא ההיא בברכת המזון, כדמשני רבי יוחנן, דנראה לו דוחק להעמיד כן, ונוח לו טפי לומר דפליג. [תוס'].^ב

ואין להקשות, דאמאי לא משני רבי יוחנן, אנא דאמרי כרב, דתנא הוא. דרבי יוחנן לא היה מחזיק רב כתנא, דפליג עליו בכל דוכתא. [] ומיהו איכא נמי רבי יוחנן שהיה תנא, דתניא בשילהי דניזיר, וכמה שיעור תפיסה, פירש רבי יוחנן ... [תוס'].^ג

- לדברי האומרים שהמת היה קטן, פתח יהודה בר נחמני, ודרש את הכתוב הבא, "וַיָּרָא ה' וַיִּנְאָץ מִפְּעֵס בְּנֵיו וּבְנֹתָיו" (דברים ל"ב י"ט), וביאר שכך כוונת הכתוב "וַיָּרָא ה'" מה עשו אבות, "וַיִּנְאָץ מִפְּעֵס" שהכעיסוהו, וגרמו לו לפקוד על בניהם ובנותיהם, כלומר, הכתוב הזה מדבר בדור שאבות מנאצים להקב"ה, ומשום כך כועס על בניהם ועל בנותיהם, ומתים כשהם קטנים.

- ולדברי האומרים שהמת היה בחור, פתח יהודה בר נחמני, ודרש את הכתוב הבא, "עַל פֶּן עַל פְּחוּרָיו לֹא יִשְׁמַח אֲדֹנָי וְאֵת יְתִמָּיו וְאֵת אֶלְמָנָתָיו לֹא יִרְחַם כִּי כָלוּ חֲנָף וּמְרַע וְכָל פֶּה דֹבֵר נְבִלָה בְּכָל זֹאת לֹא שָׁב אִפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה" (ישעיה ט"ז ט"ז).

ובוודאי לא אמר דברים אלו לצערו, ולהוכיחו, שבשביל עוונותיו מת בנו, אלא היתה כוונתו לומר לו, חשוב אתה למעלה, לתופסך ואת בניך בעון הדור, שכן כלל בידונו, בזמן שצדיקים בדור, צדיקים נתפסים על הדור, [ומהפסוקים שהביא, לימד, שפעמים זה נענש על עון של אחר].

עונש ניבול פה

אמר רב חנן בר רב, הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה, אלא כל המנבל פיו, ומוציא דבר נבלה מפיו, אפילו נחתם לו גזר דינו של שבעים שנה לטובה, נהפך עליו לרעה, שנאמר "וְכָל פֶּה דֹבֵר נְבִלָה ... וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה" "וְעוֹד" כמו "ועד", לשון "עולם ועד", שכל עולמו של אדם שהוא שבעים שנה, אם נגזר לו שיחיה כל ימיו בטובה, נהפך עליו הדבר לרעה, מחמת ניבול פה.

ברכות אבלים

נתבאר שריש לקיש בא לנחם את רבי חייא בר אבא ביום השני אכן מאחר שנתרבה הצער באותו יום נתחייבו שוב בברכות אבלים ולפיכך אמר למתורגמנו לברכס ומתוך המעשה הזה למדנו היאך מברכים את הברכות הללו.

א. תחילה אמר לו ריש לקיש, קום ואמור דבר כנגד שבחו של הקב"ה. פתח ואמר - ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם האל הגדול ברוב גדלו אדיר וחזק ברוב נוראות מחיה מתים במאמרו עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר ברוך אתה ה' מחיה המתים.

ב. חזר ריש לקיש ואמר לו, אמור דבר כנגד אבלים. פתח ואמר - [בלא פתיחה בברוך כי היא ברכה הסמוכה לחברתה] אחינו המיוגעים, המדוכאים באבל הזה, תנו לבבכם לחקור את זאת, זאת היא עומדת לעד [שהכל מתים ולא תבכו יותר מדאי], נתיב הוא מששת ימי בראשית, רבים שתו רבים ישתו, כמשתה ראשונים כך משתה אחרונים, אחינו בעל נחמות ינחם אתכם ברוך אתה ה' מנחם אבלים.

ואמר אביי, "רבים שתו" יאמר, אבל "רבים ישתו" לא יאמר, וכן "משתה ראשונים" יאמר, אבל "משתה אחרונים" לא יאמר שאין לו לפתוח פיו לשטן לומר עוד יהיו מתים אחרים.

ג. חזר ריש לקיש ואמר לו, אמור דבר כנגד מנחמי אבלים. פתח ואמר - אחינו

תכריכי המת

בראשונה היו רגילים להלביש את המת **בתכריכים טובים ויקרים**, והיתה הוצאת המת קשה לקרוביו יותר ממיתתו, והיו **קרוביו מניחים אותו ובורחים**.

עד שבא רבן גמליאל, ונהג קלות ראש בעצמו, והוציאוהו בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן.

ואמר רב פפא, ועכשיו נהגו העולם אפילו בצרדא בר זוזא כלומר בבגד קנבוס הנקנה בדינר.

דף ט'

הנאסרת לבעלה משום שנמצאת בעולה

כבר נתבאר בדף ב', שרוב נשים, אפילו אם נתקדשו בחזקת שהן בתולות, וכשנישאו מצאן הבעל שהן בעולות, אינן נאסרות לבעליהן כדין אשת איש שזנתה, כי אין כאן אלא ספק ספיקא לאיסור.

ספק אחד הוא, אם נבעלו אחר קידושין, שכבר היו נחשבות אשת איש, והבעילה אוסרת אותן לבעל, או נבעלו קודם לכן ואינן נאסרות מחמת אותה בעילה. [=ספק תחתיו ספק אין תחתיו].

וספק שני הוא, אפילו וודאי נבעלו אחר קידושין, עדיין יש להסתפק אם נבעלו ברצון, שבכך הן נאסרות לבעל, או שנבעלו באונס, שאינן נאסרות. [=ספק באונס ספק ברצון].

אמנם בשני האופנים הבאים, כשנמצאת האשה בעולה, היא נאסרת לבעלה, כי יש ספק אחד בלבד לאוסרה, ומחמת ספק אחד היא נאסרת^א.

א. אם היתה אשת כהן, אין נפקא מינה אם נבעלה באונס או ברצון, כי אשת כהן נאסרת לבעלה גם כשנבעלה באונס. ואם כן אין להסתפק בה, אלא אם נבעלה אחר קידושין, ובכך נאסרה לבעלה, או נבעלה קודם קידושין, ולא נאסרה לו. ומחמת הספק היא אסורה^ב.

ב. אם נתקדשה על ידי אביה קודם שהיתה בת שלוש שנים, ונישאת אחר שגדלה, אין להסתפק בה אם נבעלה קודם קידושין או אחריהם, שכן בוודאי נבעלה אחר קידושין, שכן הנבעלת קודם שלוש שנים בתוליה חוזרים, וזו שאין לה בתולים וודאי נבעלה אחר שלוש. ואם כן אין להסתפק בה אלא אם נבעלה ברצון אחר שגדלה, שבכך נאסרה לבעלה, או נבעלה באונס [או ברצון בקטנות, שדינה כאנוסה, שכן פיתוי קטנה אונס הוא], ולא נאסרה לו. ומחמת הספק היא

גומלי חסדים בני גומלי חסדים המחזיקים בבריתו של אברהם אבינו, [שגמל חסדים, שנאמר "ויטע אש"י ראשי תיבות, אכילה שתיה לויח], אחינו, בעל הגמול ישלם לכם גמולכם, ברוך אתה ה' משלם הגמול.

ד. חזר ריש לקיש ואמר לו, אמור דבר כנגד כל ישראל. פתח ואמר – רבון העולמים פדה והצל מלט הושע עמך ישראל מן הדבר ומן החרב ומן הביזה ומן השדפון ומן הירקון ומכל מיני פורעניות המתרגשות ובאות לעולם טרם נקרא ואתה תענה ברוך אתה ה' עוצר המגפה.

לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן

אמר רבי שמעון בן לקיש, וכן שנו בברייתא משמו של רבי יוסי, לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן.

ואמר רב יוסף, שיש ללמוד זאת מהכתוב, שכשאמרו ישראל (בישיעה א' ט'), "לולי ה' צבאות הותיר לנו שָׁרִיד", [כלומר אם לא היה מרחם להשאיר ממנו מעט], "כַּמְעַט פְּסָדִים הָיִינוּ לְעַמְרָה דְּמִינוּ", [כלומר כבר היינו כלים לגמרי כסודם ועמורה], מאחר שקטרגו על עצמם, להחשיב עצמם כסודם ועמורה, מיד נאמר להם בנבואה שאכן כך הם נחשבים, "שָׁמְעוּ דְבַר ה' קְצִינֵי סֹדִם הֲאֵינּוּ תֹרֵת אֲלֶקֶינוּ עִם עַמְרָה".

כוסות של בית האבל

אמר עולא, ויש אומרים שכך שנו בברייתא, עשרה כוסות תקנו חכמים בבית האבל, להרבות לו בשתיה, לקיים מה שנאמר "תָּנוּ שֶׁכֶר לְאוֹבֵד וַיֵּין לְמָרִי נְפֹשׁ" (משלי ל"א ו').

שלשה כוסות קודם אכילה, כדי לפתוח את בני מעיו, שהיו רגילים להמשיך פרפראות לפני סעודה, כגון כיסנים וסופגנים ואיסקריטין, ובאותם פרפראות משקים לאבל שלושה כוסות.

שלשה כוסות בתוך אכילה, כדי לשרות אכילה שבמעיו.

וארבעה כוסות לאחר אכילה, אחד כנגד ברכת הזן, ואחד כנגד ברכת הארץ, ואחד כנגד ברכת בונה ירושלים, ואחד כנגד ברכת הטוב והמטיב, שעל כל ברכה שותה הכוס, ומוזגים לו אחר.

לאחר זמן הוסיפו עליהם עוד ארבעה כוסות, אחד כנגד חזני העיר, [שתקנו להם ברכה, עליו לפי שהיו שמי העיר להתעסק במתים, ובשאר צרכי ציבור], ואחד כנגד פרנסי העיר, [שהיו עשירים ומבזבזים ממונם לקבורת עניים], ואחד כנגד בית המקדש, [שתקנו עליו ברכת ניחומים, שינחמו המקום בבניינו מאבלנו, שאנו מתאבלים עליו כעל מת], ואחד כנגד רבן גמליאל, [שבזכותו הוזלו הוצאות הקבורה לכל, כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך].

התחילו והיו שותים ומשתכרים, והחזירו הדבר ליושנה לשתות עשר כוסות.

^א ואם תאמר אכתי באשת כהן ובקיבל אביה קדושין פחותה מבת שלש לישראל איכא ספק ספיקא, דספק מוכת עץ ספק דרוסת איש ... ואין לומר דמוכת עץ לא שכיח ... ולפירוש ר"ח דמוכת עץ פתחה סתום אתי שפיר. ויש לומר דאם איתא דמוכת עץ היא, היא טוענת, דאין גנאי בכך כמו בביאת אונס, ומדלא טענה אין להסתפק בכך. [תוס']

^ב ואם תאמר, ונוקמה אחזקתה שהיא כשרה לכהונה, ונימא דלאו תחתיו זינתה. ויש לומר דאדרבה אית לן למימר דהשתא נבעלה, דאוקמה אחזקת הגוף שהיתה בתולה. [תוס']

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 20ח
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

אסורה^א.

לקיימה, אבל אינו נאמן להפסידה את כתובתה.

טענות בתולים

לדברי הכל, שני חילוקים יש בין בעילת בתולה קטנה שלא נבעלה מעולם, לבין בעילת קטנה שנבעלה כבר. (א) חילוק אחד הוא, שבבעילת בתולה קטנה הבתולים נקרעים, ויוצא דם הבתולים, ובבעילת בעולה אין דם. (ב) וחילוק שני הוא, שבבעילת בתולה קטנה הפתח סתום, וכנס בו בדוחק, שהרי לא נבעלה מעולם, ובבעילת בעולה, הפתח כבר פתוח.

ולפיכך, קטנה שנבעלה, ולא נמצאו בה שני הסימנים הללו, נתברר שהיתה בעולה ולא בתולה.

אבל הבוגרת יש בה חילוק אחד בלבד בין בעילת בתולה לבעילת בעולה.

- י"מ שהבוגרת יש לה דם בתולים, אבל אין פתחה סתום. ולכן אם נבעלה ולא ראתה דם, נתברר שלא היתה בתולה, אבל אם נבעלה והיה הפתח פתוח, אין זו ראייה שלא היתה בתולה.

- ר"ח מפרש, שהבוגרת פתחה סתום, אבל אין לה דם בתולים. ולכן אם נבעלה והיה הפתח פתוח, נתברר שלא היתה בתולה, אבל אם נבעלה ולא ראתה דם, אין זו ראייה שלא היתה בתולה.

נאמנות האומר פתח פתוח מצאתי

נתבאר, שאשת כהן שנתקדשה בחזקת בתולה, ונמצאת בעולה, אסורה לבעלה מספק שמא היתה הבעילה אחר הקידושין. וכן המתקדשת בקטנות, וכשגדלה נמצאת בעולה, אסורה לבעלה מספק, שמא היתה הבעילה ברצון.

והנה אם כשנבעלו בדקום במפה, ולא מצאו דם, ברור הדבר שהן בעולות ולא בתולות, והן אסורות לו, ומפסידות כתובתן^ב.

אבל יש אופנים, שבהן אי אפשר לברר הדבר על ידי הדם, כגון שאבדה המפה, או שהיא ממשפחת דורקטי שאין להם דם בתולים. ולפירוש ר"ח כל שהיא בוגרת.

ונחלקו חכמים מה הדין כשאי אפשר לברר על ידי הדם והבעל אומר, כשבעלתי אותה מצאתי שהיה הפתח פתוח, ולא היתה בתולה, האם הוא נאמן או לא.

לדברי רבי אלעזר – אינו נאמן בדבריו אלא לגבי עצמו ולא לגביה, ולפיכך מאחר שאמר שהיא בעולה, ולדבריו היא אסורה לו, נאסרה עליו, ואסור לו

^א ואם תאמר ונוקמה בחזקת היתר לבעלה. ויש לומר דאונסא קלא אית לה ... והשתא דליכא קלא, הוי ליה רצון רובא, ומיעוט אונס, ורובא וחזקה רובא עדיף. ואם תאמר אם כן בספק ספיקא נמי תיאסר, דספק אונס כמאן דליתיה דמי, ולא נשאר אלא חד ספק, ספק תחתיו, ובהא לא שייך לאוקמה בחזקת היתר, כדפירשתי. ואומר ר"י, דהאי רובא דברצון אינו רוב גמור, אלא הוי מדרבנן, והלכך במקום ספק ספיקא שרי, ובמקום חד ספיקא חשבי רבנן רצון לגבי אונס רובא ... [תוס']

^ב יל"ע אם גם אשת כהן מפסידה כתובתה, הלא לענין כתובה אין כאן אלא ספק ספיקא, שהרי אם נאנסה אינה מפסידה כתובתה.

ואמנם כבר שנינו, שאדם נאמן לגבי עצמו לאסור את המותר לו, שהאומר לאשה קדשתך [בפני עדים והלכו למדינת הים], והיא אומרת לא קדשתני, היא מותרת בכל העולם וגם בקרוביו, שהרי אינה מודה שנתקדשה לו, והוא אסור בקרובותיה, כי לדבריו היא אשתו, וכל אדם נאסר בקרובות אשתו, כאמה ובתה ואחותה, הרי שאדם נאמן אצל עצמו לאסור את המותר לו.

אלא שהיה מקום לחלק ולומר, שאין אדם נאמן לגבי עצמו, אלא בדברים שהוא בקי בהם, כגון כשאומר קדשתי אשה, אבל כשאומר פתח פתוח מצאתי, היה מקום לומר, [שאנו מאמינים לו שכך הוא סבור, אלא] מתוך שהוא פנוי, אינו בקי בדבר, וטועה הוא, ולכן אין לאוסרה עליו. ובא רבי אלעזר ולימד, שאין הדבר כן, ומאחר שטוען פתח פתוח מצאתי, היא נאסרת לו.

ואמר אביי להביא ראייה לדברי רבי אלעזר ממשנתנו, בה נתבאר, שתקנו חכמים שתהא הבתולה נישאת ליום הרביעי, כדי שאם תהא לו טענת בתולים, ישכים לבי"ד למחרת, קודם שתתקרה דעתו ויתפייס. והנה על כרחך לא חששו חכמים אם יתפייס לתת לה כתובה, כי אם מתפייס ורוצה לתת לה הכתובה מדעתו, אין לנו למונעו מכך. והדבר שאנו חוששים שמא יתפייס, הוא מחמת האיסור שנאסרת עליו. ומכאן שעל ידי טענת בתולים הוא בא לאוסרה עליו. ולכאורה בכלל זה, כשטוען פתח פתוח מצאתי^א.

ודחו ראייה זו, ואמרו, שאפשר שאינו נאמן לאוסרה עליו אלא כשבא בטענת דמים, שהיא טענה מבוררת, ואין לומר בה טועה הוא, אבל בטענת פתח פתוח מצאתי אינו נאמן לאוסרה עליו.

כן פירש רש"י, שלדברי רבי אלעזר, הוא נאמן לאסור אותה עליו, ולא להפסידה כתובתה, שיותר הוא נאמן לענין איסור עצמו ממה שנאמן להפסידה כתובתה. ותוס' פירשו להיפך, שיותר הוא נאמן להפסידה כתובתה, מלאסור אותה עליו, שכן מאחר שיש להסתפק אם הוא בקי בפתח פתוח או לא, לענין איסור, יש להעמידה בחזקת היתר, ולומר לא נאסרה, ולענין חיוב כתובה, יש להעמיד הממון בחזקתו, ולא יתן לה כתובה. ובא רבי אלעזר לומר, שאפילו לענין לאוסרה עליו הוא נאמן, וכל שכן שנאמן להפסידה כתובתה^ב.

ומיהו בירושלמי משמע, כפירוש רש"י, שלרבי אלעזר אינו נאמן להפסידה כתובתה.

^א כן היה נראה לכאורה שכל הטענות בכלל. אולם מדברי התוס' משמע, שרצה לומר שמדובר דווקא בטענת פתח פתוח, דקא סלקא דעתך דבטענת דמים ליכא למיחש לאיקורוי דעתא, דכיון דליכא דם, לבו נוקפו, ואין מתקרה, אבל בפתח פתוח, איכא למיחש שמא יתקרה. [תוס']

^ב והקשו התוס' על כך, אמאי מפסידה כתובתה, והא הוה ספק ספיקא, ספק אי הוא בקי בפתח פתוח אם לאו, ואם תמצא לומר פתח פתוח הוה, ספק באונס ספק ברצון, דאפילו אשת כהן, באונס לא מפסדה כתובתה, ובספק ספיקא אינה מפסידה כתובתה. ותירצו, דלא חשיב ספק ספיקא כהאי גוונא, משום דהאי ספיקא שמא באונס היה, לא חשיב ספיקא גמורה למיכת לה כתובה, דאימור קודם שנתארסה נאנסה. [ו] והשתא אתי שפיר הא דתנן ... היא אומרת מוכת עץ אני, והוא אומר לא, כי אלא דרוסת איש את, וקאמר רבי יהושע, שאינה נאמנת, ומפסדת כתובתה, אי לרבי יוחנן מנה אי לרבי אלעזר ולא כלום, ואף על גב דהוי ספק ספיקא, ספק מוכת עץ ויש לה כתובה, ואפילו אם תמצא לומר דרוסת איש, אימור תחתיו נאנסה ונסתחפה שדהו, ויש לה כתובה, אלא ודאי ספק באונס לא חשיב ספק, דאימור קודם שנתארסה נאנסה. ועוד אומר רבינו יצחק, דמוכת עץ לא שכיח, דהא דאמרינן כולחו נמי חבוטי מיחבטן, היינו אליבא דרבן גמליאל, אבל רבי יהושע שמעינן דלית ליה טעמא דמיחבטן, דקאמר התם, חרשת ושוטה יש להן טענת בתולין, והיינו משום דסבירא ליה דחבטא לא שכיחא. [תוס']

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 20ח
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

בגליל הוא נאמן¹. הרי שבטענת בתולים הוא נאמן אף להפסידה כתובתה,
ולכאורה בכלל זה, כשטוען פתח פתוח מצאתי.

ודחו ראיה זו, ואמרו, שאפשר שאינו נאמן להפסידה כתובתה אלא כשבא
בטענת דמים, שהיא טענה מבוררת, ואין לומר בה טועה הוא, אבל בטענת
פתח פתוח מצאתי אינו נאמן להפסידה כתובתה.

אופנים שעל ידם האשה נאסרת לבעלה

מתחילה היה נראה, שרבי אלעזר אמר את הדברים הבאים:

אין האשה נאסרת על בעלה, אלא על עסקי קינוי וסתירה, כלומר אין האשה
נאסרת לבעלה אלא כשמתחילה אמר לה, אל תסתרי עם פלוני [=קינוי], ולאחר
מכן באו עדים ואמרו, שעברה על דברי בעלה ונסתרה עם פלוני אחר אזהרתו
של בעלה [=סתירה], וכמעשה שהיה עם בת שבע ודוד.

אכן אם אלו הם דברי רבי אלעזר, יש להקשות על כך ארבע קושיות:

שתי קושיות יש להקשות מותוך דברי רבי אלעזר אלו עצמם, שכן, אם אמר
רבי אלעזר, "אין האשה נאסרת אלא על עסקי קינוי וסתירה וכמעשה שהיה",
משמע שבמעשה שהיה, היה קינוי וסתירה, ומשמע שבאותו מעשה נאסרה
האשה. ושני הדברים הללו אינם נכונים, שכן במעשה בת שבע ודוד לא היה
קינוי וסתירה. וגם לא נאסרה בת שבע לבעלה אוריה, שאם היתה נאסרת לו,
היתה נאסרת גם לדוד.

אמנם מחמת שתי הקושיות הללו, אין הכרח לומר שטעות בידינו, ולא אמר
רבי אלעזר את הדברים הנ"ל כלל, כי אפשר שבאמת אמר, שאין האשה
נאסרת לבעלה אלא על עסקי קינוי וסתירה, אלא שבסיום דבריו חל שיבוש,
וכך הם סיום הדברים לפי האמת, "וראיה לכך שאין האשה נאסרת לבעלה
אלא על עסקי קינוי וסתירה, ממעשה שהיה", שבאותו מעשה לא היה קינוי
וסתירה, ולא נאסרה בת שבע.

אלא שגם על עיקר דבריו יש להקשות שתי קושיות. קושיה אחת מדבריו
במקום אחר, והיא, היאך יתכן שאמר רבי אלעזר שאין האשה נאסרת לבעלה
אלא על עסקי קינוי וסתירה², הלא לעיל נתבאר, שלדבריו, האשה נאסרת
לבעלה אף כשאומר פתח פתוח מצאתי.

וקושיה נוספת, הלא בוודאי מודה הוא, שהאשה נאסרת לבעלה בעדים
שמעידים שזנתה, אף אם לא היה קינוי וסתירה, כמבואר מפסוקי התורה³,
ואם כן, לא יתכן שיאמר, שאינה נאסרת אלא על עסקי קינוי וסתירה.

¹ ואם תאמר, מנא ליה, דלמא ביהודה נאמנת לומר שבא עליה באירוסין, ולא בגליל, אבל
כשטוענת בתולה הייתה, בגליל נמי מהימנא. ויש לומר דמשמע ליה אינו יכול לטעון טענת בתולים
בכל ענין, בין שאומרת שבא עליה מן האירוסין, בין שאומרת פתח נעול מצא, דביהודה נאמנת,
במגו דאי בעיא אמרה באירוסין בא עליה, ולא בגליל דליכא מגו. [תוס'].

² תימה, השתא דבעי למימר, דלא מהימן אפילו לשוייה עליה חתיכה דאיסורא, תיקשי ליה
מתניתין, דהאומר לאשה קידשתך, אסור בקרובותיה. ויש לומר דסבירא ליה למקשן דאין דבר
שבערוה פחות משנים, ואפילו ראה אדם שזינתה אשתו, רק שלא היה שם עדים, לא היתה
נאסרת עליו, והלכך ממתניתין לא קשיא ליה מידי, דקדשתך בעדים קאמר, דמקדש אפילו בעד
אחד אין חוששין לקדושי, אבל אהא דאמר רבי אלעזר דנאמן בלא עדים לומר דמצא פתח פתוח
פריך שפיר. [תוס'].

³ "כי מצא בה ערות דבר" ... "והיא לא נתפשה" הא לא נתפשה אסורה. [עיי רש"י].

ולדברי רב יהודה אמר שמואל – האומר פתח פתוח מצאתי, נאמן, לא רק
לאוסרה עליו, אלא אף להפסידה את כתובתה⁴.

וכן אמר רב נחמן אמר שמואל משום רבי שמעון בן אלעזר [בדף י'], חכמים
תקנו להם לבנות ישראל לבתולה מאתים ולאמנה מנה, והם האמינוהו,
שאם אמר פתח פתוח מצאתי, נאמן. [כלומר, אם היתה כתובתה מהתורה, לא היה
נאמן להפקיעה אלא בעדות ידועה, אבל כתובתה חכמים תיקוהו, הם אמרו שתגבה,
והם אמרו שהוא נאמן להפסידה אף בטענת פתח פתוח⁵]. ואין לומר, אם כן מה
הועילו חכמים בתקנתם שתיקנו לה כתובה, הלא לעולם יכול להפסידה,
בטענת פתח פתוח מצאתי, כי אין לחוש שיטען כן בשקר, משום שחזקה אין
אדם טורח בסעודה ומפסידה⁶, ואם הוא שונא אותה יגרש אותה קודם
הסעודה ולא יטרח לשאת אותה ולאחר מכן יטען בשקר פתח פתוח מצאתי⁷.
[ולפי דברי רב נחמן אמר שמואל, ענין זה תלוי במחלוקת תנאים, שכן לא הכל מודים
שהכתובה תקנת חכמים, ויש שאומרים שהיא חיוב של תורה, כפי שיתבאר בעזה"י
בדף י', ולפי דבריהם אין הבעל נאמן להפסידה כתובתה בטענת פתח פתוח מצאתי⁸].

ואמר רב יוסף, שלכאורה ענין זה, שהבעל נאמן בטענת פתח פתוח אף
להפסידה כתובתה, מבואר ממשנתנו, שכן שנינו בדף י"ב, שהאוכל אצל חמיו
ביהודה שלא בעדים, בימים שביין אירוסין לנישואין, כשתכנס לחופה אינו יכול
לטעון טענת בתולים, לומר בעולה היא, מפני שמתייחד עמה, כדרך שהיו
עושים בארץ יהודה שיהא לבו גס בה. ועל כרחך אין הכוונה שאינו נאמן
לאוסרה עליו, שהרי אם אומר ברור לי שלא בעלתי, ונאסרה לי, החזיקה אצלו
באיסור, ונאמן לגבי עצמו. אלא הכוונה לכך שאינו נאמן להפסידה כתובתה.
ודווקא ביהודה אינו נאמן, כי התייחדו, ואומרים לו אתה באת עליה⁹, אבל

⁴ ונראה דבטענת פתח פתוח וטענת דמים דשמעתין איירי שהיא טוענת שהוא בא עליה באירוסין,
או אומרת בתולה הייתי. [ו] ואם תאמר, ונהימנא לדידה במגו דאי בעיא אמרה משארסתני
נאנסתי ... ויש לומר, דאינה מודה ברצון שנבעלה מאחר. ועוד דאין זה מגו, דמיפסלא נפשה
מכהונה. [ו] אבל קשה, דליהמנה במגו, דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני ... תחתיה ונסתחפה שדחו.
לכך נראה דהוי מגו במקום חזקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה. אף על גב דבעיא היא בפרק
קמא דבבא בתרא, אי אמרינן מגו במקום חזקה או לא, שמא חזקה דהכא עדיפא, ואי לא אמרינן
מגו להוציא, אתי נמי שפיר. [תוס'].

⁵ העירוני, שאפשר שכן היא דעת רב נחמן אמר שמואל משום רבי שמעון בן אלעזר, אבל דעת רב
יהודה אמר שמואל, שהבעל נאמן בדבר זה גם אם הכתובה דאורייתא, כי חזקה שאין אדם טורח
בסעודה ומפסידה. ויל"ע בדבר.

⁶ ואומר ר"י, דלא קיימא לן כרב נחמן, דאשכחנא רב אשי דהוא בתראה, דפליג עליה, כדמתרץ
לקמן ברייתא, תני כל שלא מושמש אינו יכול לטעון טענת בתולים, אלמא דחייש לשמא משקר,
ולא אמרינן חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. וכן פירש רבינו יצחק בן רבינו מאיר, דרב
אשי פליג אדרב נחמן. [תוס'].

⁷ תימה תינח באשת כהן או בפחותה משלוש שנים, דמיתסרא עליה, הילכך כיון דמפסידה, נאמן,
ולמאן דאמר נמי לקמן, כנסה בחזקת בתולה, ונמצאת בעולה, אין לה כתובה כלל, ניחא, דהשתא
נמי מפסידה, שהרי מקח טעות הוא, אבל למאן דאמר יש לה כתובה מנה, לא מפסיד מידי, אלא
שבא להפסידה מכתובתה מנה, אבל הסעודה לא מפסיד, ואמאי מהימן. ונראה דלא מהימן.
[תוס'].

⁸ ואומר רבינו תם, דסמכינן ארבע שמעון בן גמליאל ... דקסבר כתובה דאורייתא, ולכן נהגו לכתוב
בכתובה כסף זוזי מאתן דחזו ליכי מזאורייתא. [תוס'].

⁹ שמא בעל בימי אירוסין, ושכח, או הערה בה מתוך חבתה, ולא ידע ששיבר בתוליה. [רש"י]. איני
כיון דמתייחד עמה, ודאי בא עליה, דלא מוקי איניש אנפשיה, ואף על גב דגבי יבמה אמרינן דעד
שלושים יום מוקי אנפשיה, רוב פעמים לא מוקי אנפשיה אפילו שעה אחת, דעד דעת כן מתייחד
[עמה], ואיתרע חזקה. [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת **אלישבע שולביץ** ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

ולפיכך אמרו, שרבי אלעזר לא אמר את הדברים הנ"ל, אלא את הדברים הבאים:

אין האשה נאסרת לבעלה אלא בשני עדים המעידים שזנתה^א. והוא הדין, כשהבעל אומר פתח פתוח מצאתי, שהיא אסורה לו כי ברור לו שנבעלה, והרי זה אצלו כשני עדים המעידים על כך.

ויש אופן, שהאשה נאסרת לבעלה גם בעד אחד, וזאת כשהיה קינוי וסתירה, כלומר, אם מתחילה קינא לה בעלה, ויש עדים שנסתרה, ובא עד אחד והעיד שנטמאה באותה סתירה, היא אסורה לבעלה, אף על פי שהוא עד אחד, כי הגלים לדבר שהאמת עמו, שהרי נסתרה עם מי שקינא לה בעלה^ב.

מדוע לא נאסרה בת שבע לדוד

נתבאר, שכשיש עדים על זנות האשה, האשה אסורה לבעלה ולבועל, ואם כן יש לשאול, מדוע לא נאסרה בת שבע לאוריה ולדוד, הלא עדים הרבה ידעו הדבר.

כן פירש רש"י. והקשו התוס' על פירושו, שכן, אף אם ידעו רבים שהביאה דוד לתוך ביתו, לא ראו ששימש עמה, ואם כן לא היתה עדות על הזנות, ואין סיבה שתאסר מחמת עדות הרבים.

ולפיכך פירש ר"י את קושיית הגמרא באופן אחר, והוא, מאחר שנתבאר שהאומר פתח פתוח מצאתי, מאחר שהוא יודע שאשתו זנתה, היא אסורה לו, כמי שהעידו עליה שני עדים שזנתה, מדוע לא נאסרה בת שבע לדוד, הלא דוד עצמו היה יודע בבירור שנבעלה לו, ואף על פי שעשה תשובה, מכל מקום עיכבה, ואם היתה אסורה לו, לא היה אותו צדיק לוקחה לו לאשה.

ואמרו שני טעמים, לבאר ענין זה, מדוע באמת לא נאסרה בת שבע לדוד.

א. התם אונס הוה.

כלומר ביאת דוד בבית שבע היתה ביאת אונס, ובביאת אונס אין האשה נאסרת לבעלה ולא לבועל.

ב. לא היתה בת שבע אשת אוריה.

כלומר, בשעה שבא דוד על בת שבע, לא היתה בת שבע אשת אוריה, כי קודם צאתו למלחמה כבר נתן לה גט כריתות, כמאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו, ומאחר שבאותה שעה לא היתה בת שבע אשת אוריה, לא היה כל זנות אשת איש בשכיבת דוד עמה, ולא נאסרה לא לאוריה ולא לדוד.

רש"י מפרש, שהיוצאים למלחמה היו נותנים גט על תנאי, שאם ימות במלחמה, [או לא יחזור מסיבה אחרת, כגון נשבה], יהא גט משעת כתיבתו, [ומעתה לא תתעגן אשתו, שאם לא יחזור, היא מגורשת] ומאחר שלבסוף מת אוריה, נתברר

^א כי אין דבר שבערוה פחות משנים, שכן יש ללמוד בגזרה שווה "דבר" "דבר" ממנו. [ע"י רש"י].
^ב דכתיב "ועד אין בה" ואמר מר, כל מקום שנאמר "ועד", הרי כאן שנים, וקאמר רחמנא "ועד אין בה", תרי, אלא חד, "והיא לא נתפשה" אסורה, שרגלים לדבר שזינתה, שהרי קינא לה ונסתרה, ועד אחד מעידה שהיא טמאה. [רש"י].

שהגט גט, ובת שבע אינה אשתו^א.

- ורבינו תם מפרש, שהיו מגרשים בלא שום תנאי, והיו הגירושין חלים לגמרי בשעת נתינת הגט. אלא שהיו עושים זאת בצנעה, שלא יתפרסם הדבר שהיא פנויה, ויקפצו עליה בני אדם לקדשה.

וענין זה, שיש ליוצאים למלחמה לכתוב גט לנשותיהם, למדו דוד מאביו, שכן כשנלחמו ישראל בפלשתים בימי שאול, והיו אחי דוד במלחמה, שלח ישי את דוד אל אחיו, ואמר לו, "ואת עֲשָׂרַת חֲרִיצֵי הַחֶלֶב הָאֵלֶּה תָּבִיא לְשֵׁר הָאֶלֶף וְאֶת אֶחָדִי תַּפְקֹד לְשָׁלוֹם וְאֶת עֲרֻבָתָם תִּקַּח" (שמואל א' י"ז י"ח), וביאר רב יוסף, שכן אמר לו, דברים המעורבים בינו לבניה, שהם הקידושין, תקח מהם ותבטלם, על ידי גט שיתנו לנשותיהם.

דף י'

גביית כתובה מהיכן

לדעת תנא קמא בברייתא – חיוב כתובה תקנת חכמים הוא, ואינו דין תורה, ולפיכך אין האשה גובה את הכתובה אלא מהזיבורית. [מתחילה היו סבורים, שלדעת תנא קמא, כתובת אשה הוא קנס לבעל, ולכן גובה מהזיבורית. אולם דחו זאת ואמרו שאם לא שתיקנו זאת מחמת האשה, לא היו מתקנים זאת כקנס לבעלה, שהרי לא פשע, ולמה יקנסו אותו].

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל – חיוב כתובת אשה מהתורה^א, שנאמר, "כִּסְף וְשֵׁקֶל קְמֹחֵר הַבְּתוּלָה" (שמות כ"ב ט"ז).

שיעור קנס אונס ומפתה

בענין המאנס את הבתולה נאמר, "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבֵּי הַנְּעִרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה פֶּתַח אֲשֶׁר עָנָה לֹא יוּכַל שְׁלַחָהּ כֹּל יְמֵיו" (דברים כ"ב כ"ט).

ובענין המפתה נאמר "אם מאן ומאן אביה לתתה לו כסף וישקל כמחר הבתולות" (שמות כ"ב ט"ז), לומר שיהא זה כמוהר הבתולות האמור באונס, ומוהר הבתולות האמור באונס כזה.

^א ואם תאמר, והרי חזר אוריה, ונתבטל הגט. ויש לומר, שהיה מתנה אם לא יחזור בסוף המלחמה, והרי לא חזר לבסוף. [] וניחא לפירוש זה, הא דאמרין בפרק הזהב, נוה לו לאדם שיבעול ספק אשת איש, ואל ילבין פני חבירו ברבים, ומפיק ליה מהאי מעשה דבת שבע, דספק אשת איש הוא, דדלמא יחזור מן המלחמה. [] ולפירוש הקונטרס קשה קצת, איך בא עליה, למה לא היה ירא שמא יחזור. [תוס'].

^א תימה דרבי מאיר אית ליה לקמן בפרק אף על פי, דכתובה דאורייתא, ובפרק הניזקין אמרינן, דקסבר רבי מאיר דכתובת אשה בנינונית משום חניא, וכיון דהויא דאורייתא, דינה בעידית, כדנפקא לן בריש בבא קמא, וכולן כאבות לשלם ממיטב, דאתיא תחת נתינה ישלם כסף, ואמאי הפקיעו דינה. ועוד דלא מישתמיט תנא בשום מקום דאית ליה כתובת אשה ממטלטלי, אלא לרבי מאיר כדאמרין בכל דוכתין, הא מני רבי מאיר היא דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה, ולמאן דאמר דאורייתא, אמאי לא גבי ממטלטלי כמו ניזקין, כיון דמהתם ילפינן. ויש לומר, דטעמא שלא ימרו מהן בני אדם אם יצטרכו למכור עידיה או מטלטלים, וחשו כדי שיקפצו עליהן בני אדם. [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

ותירצו שני תירוצים.

א. לפי התירוץ הראשון, אמנם רוב בני אדם אינם בקיאים בדבר זה, ורק מי שהזונות מצויות אצלו בקי בדבר. ומכל מקום, כל הטוען פתח פתוח מצאתי, נאמן, כי אנו אומרים, הוא מאותם שהזונות מצויות אצלו, ובקי בדבר, אמנם, מאחר שבכך הודיע שזונות מצויות אצלו, יש להלקותו על כך.

ב. ורב אחאי מתרץ, שיש חילוק בדבר זה, הנשואים בקיאים בדבר, [ולא משום משכב זונות אלא משום משכב נשותיהם], והבחורים אינם בקיאים בדבר, [כי אין להם נשים להיות בקיאים על ידם במשכב, ואפילו שכבו עם הזונות, לא נעשו בקיאים בכך]. ולפיכך כשנשוי בא ואומר פתח פתוח מצאתי [באשה בתולה שנשאתי אחר אשתי הראשונה] הוא נאמן, כי הוא בקי בדבר, ואין מלקים אותו. אבל כשבחור בא ואומר פתח פתוח מצאתי, אינו נאמן שאינו בקי בדבר, ועל שמעיז פניו מלקים אותו.

בדיקת רבן גמליאל בטענת פתח פתוח

מעשה באחד שבא לפני רבן גמליאל, ואמר, פתח פתוח מצאתי, וחקר אותו רבן גמליאל, שמא לא דקדק בדבר היטב.

ללשון ראשון בגמרא, כך אמר לו רבן גמליאל, **שמא הטייתה**, ולכן היה נראה לה פתח פתוח, אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה, היטה מצאו פתוח [=כשהגיע לפתח ביתו הסגור, ויש בו דבר מעכבו מלפתוח, וכשמיים אותו לצדדים נפתח], לא היטה, מצאו נעול.

וללשון שני בגמרא, הטיה באופן הנ"ל בלא כוונה אינה שכיחה, ולא כך אמר לו רבן גמליאל, אלא כדברים הבאים, **שמא במזיד הטייתה**, ועקרת לדשא ועברא [=הדלת ובריח], אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שהוא מהלך באישון לילה ואפילה, היטה במזיד [=במתכוין ובכח], מצאו פתוח, לא היטה במזיד, מצאו נעול.

בדיקות בטענת דמים

כבר נתבאר, שהבועל את הבתולה מוציא דם, ולפיכך, אם לא מצא דם, יש לו לטעון טענת בתולים. והובאו בגמרא מעשים, שבאו וטענו טענת בתולים מחמת שלא מצאו דם, ונדרחו טענותיהם על ידי בדיקות.

א. על ידי כיבוס.

מעשה בחתן וכלה שבאו לפני רבן גמליאל בר רבי. החתן אמר, רבי, בעלתי ולא מצאתי דם. והכלה אמרה, רבי בתולה הייתי.

אמר להם, הביאו לי אותו סודר, הביאו לו הסודר, ושראו במים, וכבסו, ומצא עליו כמה טיפי דמים, שהיו מכוסים בשכבת זרע ועל ידי הכיבוס נתגלו. אמר לו רבן גמליאל לחתן, לך, זכה במקחך.

שאל רב הונא מר בנו של רבא מפרזקיא את רב אשי למה לא נעשה גם אנחנו בדיקה כזו. והשיב לו, מים שלהם או סממנים שלהם היו יפים, ומכבסים היטב, ומים שלנו וסממנים שלנו אינם מכבסים כן, ואם כן, על ידי כיבוס

ומכאן, שבשני המקומות יתן חמישים, כמבואר באונס "חמשים קָסָף", ובשני המקומות יתן שקלים [ולא מעות] כמבואר במפתח "ישקל", ואם כן בשני המקומות יתן חמישים שקלים.

טעם האומרים כתובת אשה מהתורה

מבואר בברייתא, שלדעת האומרים, שהכתובה היא דבר תורה, ענין זה למד, **מתוך כך שנקרא קנס מפתח בשם מוהר**, שמתוך כך סמכו חכמים לכתובת אשה, **שהיא מהתורה**.

דעת רבן שמעון בן גמליאל

בסיום הברייתא הנ"ל, בה מבואר טעמם של חכמים, האומרים, שכתובת אשה מהתורה, שנינו, רבן שמעון בן גמליאל אומר, כתובת אשה אינה מדברי תורה, אלא מדברי סופרים.

אכן, על כרחך דעת רבן גמליאל, שכתובת אשה מהתורה, שכן נתבאר לעיל. וכן שנינו בפרק האחרון של המסכת, שהנושא אשה במקום אחד, ומגרשה במקום אחר, נותן המנין הכתוב בכתובה מהמעות של המקום שבו הן קלות יותר, והסיבה לכך, כי חיוב זה מדברי חכמים, והקלו בו, ורבן גמליאל חולק, ואומר, שנותן לה המנין הכתוב בכתובה מהמעות של המקום שבו נכתבה הכתובה, שאותן נשתעבד לה, כשאר מלווה, שלדעתו הכתובה חיובה מהתורה^א.

ולפיכך אמרו, שהברייתא בה נתבאר טעם האומרים כתובה מהתורה שנויה בהיפוך, ורבן שמעון בן גמליאל הוא האומר בה שהכתובה מהתורה.

א"נ אינה שנויה בהיפוך, אבל יש בה חסרון דברים, שכל הברייתא היא מדברי רבן שמעון בן גמליאל, ומחלק בין כתובת בתולה לכתובת אלמנה, וכך יש לשנותה: "קָסָף יִשְׁקַל קָמָהָ הַתּוֹלָת", מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה, כתובת אלמנה אינה מדברי תורה, אלא מדברי סופרים, שרבן שמעון בן גמליאל אומר, כתובת אלמנה אינה מדברי תורה, אלא מדברי סופרים.

הלקאת האומר פתח פתוח מצאתי

מעשה באחד שנשא אשה, ובא לפני רב נחמן ואמר, פתח פתוח מצאתי.

אמר על כך רב נחמן, אסבוהו כופרי [=הלקו אותו מלקיות, במקלות הקרויות כופרי, הן חריות של דקל שיש בהם עוקצים], מברכתא חביטא ליה [=זונות העיר הזאת ששמה מברכתא, חבוטות ושוכבות תמיד לפניו לזנות, מאחר שהוא בקי בפתח פתוח].

והקשו על כך, הלא רב נחמן עצמו אמר, שהאומר פתח פתוח מצאתי, נאמן.

^א כן פירש רש"י. ותוס' כתבו, תימה לר"י, מה ריוח הוא לה שנותן לה מאותם המעות, מכל מקום אינו נותן לה אלא שוה חמישים שקלים. ואם היינו אומרים דלעולם צריך ליתן לה שקלים שעומדין שם בקפוטקיא חמישים שקלי קפוטקיא, ובארץ ישראל חמישים שקלים של ארץ ישראל, הוה ניחא ... מיהו אין נראה ... ומיהו בירושלמי דפירקין גרסינן אמתניתין דכתובה מאתים, רבי מונא בשם שמואל אמר בשקל הקדש, רבי אבא בר בונא אמר מטבע יוצא, וכן מסקי התם כמה אמוראי. [תוס'].

^ב כן פירש רש"י, והוא מתאים כפי התירוץ הראשון בגמרא. ועיי' בתוס'.

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

שלנו, לא נוכל לבדוק, כמו על ידי כיבוס שלהם.

ואף שיש אופן שאנו מנקים הבגדים כמו כיבוס שלהם, והוא על ידי גיהוץ, שמשפשים הבגדים באבן שמנקה אותם, דבר זה מועיל לנקות הבגדים כמו כיבוס שלהם, אבל אינו מועיל לבדיקה הנ"ל, כי על ידי השפשוף, גם הדמים יסורו מהבגד.

ב. על ידי הושבה על חבית של יין.

מעשה בחתן וכלה שבאו לפני רבן גמליאל בר רבי. החתן אמר, רבי, בעלתי ולא מצאתי דם. והכלה אמרה, רבי עדיין בתולה אני.

אמר להם, הביאו לי שתי שפחות, אחת בתולה ואחת בעולה, הביאו לו, והושיבו על פי חבית של יין, בעולה, ריחה נודף מפיה שהריח נכנס דרך פתחה הפתוח ויוצא מפיה, ובתולה, אין ריחה נודף. אף זו הושיבה, ולא היה ריחה נודף. אמר לו רבן גמליאל לחתן, לך, זכה במקחך.

והסיבה שבדק תחילה בשפחות, ולא בכלה הבאה לפניו, כי בדיקה זו לא ניסה אותה קודם לכן מעולם, אלא קיבל מרבתי, שכך בדקו את בנות יבש גלעד, וחשש, שמא אינו בקי בדבר, ולא רצה לזלזל בבת ישראל לבדוקה בכך, עד שיתברר לו שידוע לעשות את הבדיקה הזו.

ג. ממשפחת דורקטי.

מעשה בחתן וכלה שבאו לפני רבן גמליאל הזקן. החתן אמר, רבי, בעלתי ולא מצאתי דם. והכלה אמרה, רבי, ממשפחת דורקטי אני, שאין להן לא דם נדה, ולא דם בתולים.

בדק רבן גמליאל בקרובותיה, ומצא כדבריה, אמר לו, לך זכה במקחך, אשריך שזכית למשפחת דורקטי.

ד. על ידי אכילה ושתייה.

מעשה בחתן וכלה שבאו לפני רבי. החתן אמר, רבי, בעלתי ולא מצאתי דם. והכלה אמרה, רבי עדיין בתולה הייתי.

ואותו הזמן שנות בצורת היו וראה רבי שפניהם שחורים מחמת רעבון. צוה עליהם, והכניסום למרחץ, והאכילום, והשקום, והכניסום לחדר. בעל ומצא דם. אמר לו, לך זכה במקחך.

וקרא עליהם רבי את הפסוק, "חֲשֵׁךְ מִשְׁחֹר תֵּאָרָם לֹא נִקְרוּ בְּחֻצוֹת צִפּוֹד" עוֹרָם עַל עֲצָמָם יִבֶּשׂ הִנֵּה קָעָץ" (איכה ד' ח').

אשה ממשפחת דורקטי

נתבאר שמשפחת דורקטי לא היו לבנותיהם לא דם נידה ולא דם בתולים וביארו שעל שם זה נקראו בשם משפחת דורקטי, מלשון דור קטוע.

והנה לעיל נתבאר שאותו שבעל באשתו ולא מצא דם ונתברר שהיא ממשפחת דורקטי לא היה לו עליה טענת בתולים כי אין לה דם בתולים ולפיכך אמר לו

רבן גמליאל שאין כאן מקח טעות אכן נחלקו חכמים היאך אמר לו רבן גמליאל דבר זה.

לעיל נתבאר, שכך אמר לו, "לך זכה במקחך, אשריך שזכית למשפחת דורקטי", וכן נראה מדברי רבי חנינא, אלא שאמר על כך רבי חנינא, **תנחומים של הבל** ניחמו רבן גמליאל לאותו האיש, שהרי כך שנה רבי חייא, **כשם שהשאור יפה לעיסה, כך דמים יפים לאשה** למהר לה הריון. ושנינו משמו של רבי מאיר, **כל אשה שדמיה מרובים בניה מרובים**.

ורבי יוסי בר אבין אמר, שמחמת הטעמים הללו, לא אמר לו כלל "זכה במקחך", אלא "נתחייב במקחך", כלומר אף על פי שאינה טובה, על כרחך תקבל חובה הבאה לך במקחך, כי אין כאן מקח טעות.

ורבי ירמיה בר אבא אמר, שרבן גמליאל אמר לו, "זכה במקחך", כפי שנתבאר לעיל, ואין זה ניחומים של הבל, כי יש בדבר זה גם טובה, והיא, **שלעולם לא יבוא בה לידי ספק נידה**.

כתובת בתולה וכתובת בעולה

יש חילוק בין הנישאת כשהיא בתולה, שכתובתה מאתים וזו, לבין הנישאת אחר שנתאלמנה או נתגרשה מנישואין ראשונים, ששוב אינה בחזקת בתולה אלא **בחזקת בעולה**, שכתובתה מנה.

אכן כל שהיא בחזקת בתולה, אף על פי שנתאלמנה או נתגרשה, כתובתה מאתים, ולכן בתולה שנתקדשה בלבד, ועדיין לא נישאת, ונתאלמנה או נתגרשה מהקידושין הללו ואפילו היתה זקוקה מהן ליבם וחלצה לו², מאחר שעודה בחזקת בתולה, כשתינשא לאיש אחר, כתובתה מאתים.

וכל אלו שהן בחזקת בתולות, יש להן טענת בתולים, שאם כשתינשא לשני לא ימצא אותה בתולה, אבדה כל כתובתה, כי מקח טעות היא לו.

לשון "אלמנה"

אמר רב חנא בגדתא (=מעיר בגדת), אלמנה קרויה כן **על שם מנה**, שמעתה אם תינשא שיעור כתובתה מנה.

ואף שאלמנה מן האירוסין, כשתינשא, תהא כתובתה מאתים, מתוך שאלמנה מן הנישואין קרויה אלמנה, גם אלמנה מן האירוסין קרויה אלמנה.

ואף שחכמים הם שתקנו את הכתובה לאלמנה, גם בתורה היא קרויה אלמנה, על שם העתיד, שעתידים חכמים לתקן לה כתובה מנה.

הכתוב קורא לדבר על שם העתיד

נתבאר שהכתוב קורא לאלמנה בשם זה על שם העתיד שעתידים חכמים לתקן

² נראה לפרש דלרבנותא נקט חלוצה, דסלקא דעתך אמינא, כיון דשומרת יבם לא מיחסרא כניסה לחופה, שהרי יבמה יבא עליה בעל כרחו, והוא אמינא דכנשואה דמאי, קא משמע לך. [תוס'].

² דונש פירש דבק, ומנחם פירש השחיר. [רש"י].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

לה כתובה מנה.

וכן מצינו בעוד מקומות, שהכתוב קורא לדבר על שם העתיד, כמו שנאמר,
"וְשֵׁם הַנֶּהָר הַשְּׁלִישִׁי חֶדְקָל הוּא הַהֶלֶף קָדְמַת אֲשׁוּר וְהַנֶּהָר הַרְבִּיעִי הוּא פְרָת"
(בראשית ב' י"ד), ושנה רב יוסף, שאשור זו היא העיר סליקא, ועדיין לא היתה
בנויה באותו זמן, ואמר הכתוב שהנהר הולך ממזרחה, הרי שכתב כן על שם
העתיד^א.

דברים שמטר עושה

אמר רב חנא בגדתאה, המטר^ב (א) משקה, (ב) מרוה, (ג) ומזבל [את הארץ], (ד)
ומעדן [נותן עדנה וזיו בפירות], (ה) וממשיך [את הפירות].

ואמר רבא בר רבי ישמעאל או רב יימר בר שלמיא, שענין זה למד מהכתוב,
"וְתִלְמִיָּהּ [של ארץ ישראל] רְוָה [=משקה ומרוה] נַחַת גְּדוּדֶיהָ בְּרִבְבֵימָם תִּמְלַגְגֶּנָּה
[=מזבל ומעדן] צְמִיחָהּ תִּבְרַךְ" [=ממשיך את הפירות] (תהלים ס"ה י"א)

דברים שמזבח עושה

אמר רבי אלעזר, מזבח, (א) מזיח. [מתחילה היו סבורים, שהכוונה לכך שהוא
מזיח עונות. אולם לא יתכן שזו הכוונה, כי כבר אמר להלן שהוא מכפר, והיינו
הך. ולכן אמרו, שהכוונה לכך שהוא מזיח גזרות רעות מעל ישראל]. (ב) ומזין
[בזכות הקרבנות העולם נזון, שהקרבנות באין מן המזון, וגורמים לו ברכה]. (ג) מחבב
[את ישראל אל אביהם]. (ד) מכפר עונות.

דברים שהתמרים עושים

אמר רב חנא בגדתאה, תמרי (א) משחנן [=מחממות], (ב) משביעות, (ג)
משלשלות, (ד) מאשרות [=מחזיקות כח], (ה) ולא מפנקן [אינן מרבות אסטניסות
על הלב]. וכל הדברים הללו לשבח.

ואמר רב, אכל תמרים, אל יורה שום הוראה^א, לפי שטורדות דעתו כשיכור.

ועוד שנינו, שטוב לאכול תמרים אחר אכילה, ולא קודם אכילה. ולפיכך,
האוכל תמרים אחר פת שחרית, וכן אחר סעודת ערבית, יפות לו, והאוכל
במנחה אחר שינת הצהרים, וקודם אכילה, רעות לו. אבל האוכל בצהרים
לאחר ששבע, אין כמותן, ומבטלות שלשה דברים, (א) מחשבה רעה [=דאגה,
לפי שמשמחות את הלב, וצהרים שעת אורה וצהלה היא]. (ב) וחולי מעים. (ג)

^א ובלא רב יוסף, מאשור וכן מכוש לא מצי למיפרך, דמצינן למימר דאשור וכוש שם המחוז ולא
שם העיר, ומימות עולם היה שמש כך. אבל קשה דמאי מייתי מאשור, דאשור אף על גב דלא הוה
בבריא עולם, כיון דהוה בימי משה, שפיר הוה ליה למכתב, אבל מנה לא היה לו לכתוב, כיון
שעדיין לא היה בדורו. ונראה לר"י לפרש דסליקא בימי משה מי הוא, דקים ליה דסליקא לא היה
בימי משה, וסביב סליקא הולך חדקל, ולא אצל אשור שהיה בימי משה. [תוס'].
^ב לא מאותיות דריש הכי, אלא לפום סברא. [רש"י].
^ג ואם תאמר, דבפרק שלישי דכריתות, אמר רב הלכה כרבי אלעזר, דאינו מחייב על שאר משכרין
אלא על היין בלבד. ויש לומר אף על גב דלא מחייב על ביאת מקדש, אסור להורות. והכי נמי
משמע בסוף פרק אלו מומין, דפסול לעבודה למאן דלא מחייב אשאר משכרין אף על גב דעבודה
לא אחיל הוא הדין נמי דאל יורה. [תוס'].
^ד לא מאותיות דריש הכי, אלא לפום סברא. [רש"י].

ותחתוניות. והסיבה שבצהרים הן טובות לו יותר מערבית, לפי שאינו מעוכב
ביום מליך לשדות לבית הכסא בכל עת שירצה, אבל בלילה טורח הוא לו.

- יש אומרים, שבאמת בכל הזמנים הם מועילים לכל הדברים שאמר רב חנא,
אלא שלאחר אכילה זמן מה הם טורדים דעתו, כמו שתית יין, שהיא טובה,
ומכל מקום טורדת הדעת, כמו שאמרו, השותה רביעית אל יורה.

- ויש אומרים, שאינם מועילים לכל הדברים שאמר רב חנא, אלא אחר אכילת
לחם, שכך אמרה לו אומנתו של אביי לאביי, תמרים קודם הלחם, משברות
כגרזן לדקל, לאחר אכילה, מחזקות כבריח לדלת.

ביאור מספר מילים

לדברי רבא, הדלת קרויה "דשא" לשון נוטריקון, "דרך שם".

לדברי רבא, המדרגות קרויות "דרגא" לשון נוטריקון, "דרך גג".

לדברי רב פפא, המטה קרויה "פוריא" על שם שפרים ורבים עליה.

לדברי רב נחמן בר יצחק, האשה שאינה יולדת קרויה "איילונית", משום
שהיא דומה לזכר שאינה יולדת, והזכר קרוי אייל, ואם כן איילונית הרי היא
זכרית שאינה יולדת.

דף י"א

כתובת גיורת או שבויה שנפדית או שפחה שנשתחררה

כבר נתבאר בדף י', שיש חילוק בין כתובת הנישאת כשהיא בתולה, לבין
כתובת הנישאת כשהיא בעולה.

והנה סתם גיורת, הרי היא בחזקת שנבעלה בגיותה. וכמו כן, סתם שבויה
שנשתחררה, הרי היא בחזקת שנבעלה בשביה. וכמו כן, סתם שפחה
שנשתחררה, הרי היא בחזקת שנבעלה בהיותה שפחה. ולכן כשהן באות
להינשא, כתובתן מנה, כדון בעולה, ואין החתן יכול לטעון טענת בתולים, כי
נישאו בחזקת שאינן בתולות.

אמנם כל זה, כשהיו ראויות לביאה באותו הזמן שהן בחזקת שנבעלו, אבל אם
נפדו או נתגיירו או נשתחררו קודם שהיו בנות שלוש שנים ויום אחד, מאחר
שכשהיו ראויות לביאה לא נבעלו, הרי הן בחזקת בתולות, וכשהן באות
להינשא כתובתן מאתים, ואם לא נמצאו להן בתולים, יש לבעל לטעון טענת
בתולים.

גיור של קטן

הגיור אינו מועיל אלא מדעתו של המתגייר, וקטן שאין לו דעת, אם הגיור
הוא זכות עבורו, מתגייר אף שלא מדעתו, שכן כלל בידינו, זכין לאדם שלא
בפניו, אבל אם הגיור הוא חובה עבורו, אינו מתגייר עד שיגדל ויאמר רוצה

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

מתגייר על דעת ביי"ד הזוכים לו את הגירות.

אני, שהרי אין חבין לאדם שלא בפניו.

והנה, קטן המתגייר עם אביו, דין פשוט הוא שנח לו במה שאביו עושה עבורו, ולפיכך הגירות היא זכות עבורו, ואף על פי שאין לו דעת, זכין לו את הגירות שלא מדעתו.

נתגייר בקטנות והגדיל יכול למחות

נתבאר, שנוכרי קטן שנתגייר עם אביו, וכן נוכרי קטן שאין לו אב ואם ונתגייר על דעת ביי"ד, גירותם גירות גמורה, ומגעם ביין, כשר.

ואמר רב יוסף, שאותם שנתגיירו בקטנות, בשעה שהם נעשים גדולים, יכולים למחות, ולומר, "אי אפשי להיות גר", וחוזרים להתנהג כנוכרים גמורים לכל דבר, ואין עונשים אותם ביי"ד על כך, [אפילו ידו תקיפה], ואם קידשו אשה [אחר שמיחו], אינה צריכה מהם גט, שאינם נחשבים כישראל מומר, אלא כנוכרים גמורים.

אכן לא לעולם הם יכולים למחות, אלא בשעה שהגדילו בלבד, אז הם יכולים למחות, אבל אם כשהגדילו נהגו שעה אחת כישראל [מנהג יהודית], ולא מחו בגירותם, שוב אינם יכולים למחות, ומעתה הם גרים גמורים, ואם יחזרו לסורם, הרי הם כישראל מומר, ולא כנוכרי, ולפיכך אם ידו תקיפה, עונשים אותם ביי"ד, ואם קידש אשה, קידושו קידושין.

זמן גביית כתובה של גירות שנתגיירה בקטנות

לעיל נתבאר, שגירות שנתגיירה בקטנות, קודם היותה בת שלוש שנים, כתובתה מאתים, ונחלקו חכמים מה הדין כשנתגרשה בעודה קטנה, האם בעלה נותן לה כתובתה מיד, או רק אחר שתגדל.

ולדעת אביו – כשגרשה בעלה קודם שגדלה, אינו נותן לה כתובה מיד, שמא כשתגדל תמחה בגרותה, ותחזור להיות נוכרית, ואין לתת לה כתובה אלא אם היא ישראלית. ולפיכך, ממתניים לה **עד שתגדל, ותנהג מנהג יהודית שעה אחת, ששוב אינה יכולה למחות בגירותה**, ורק אז נותנים לה כתובתה.

ולדעת רבא – אף כשגרשה בעלה קודם שגדלה, נותן לה כתובה מיד, שכן חכמים תיקנו כתובה לאשה, כדי שלא תהא קלה בעיני בעלה להוציאה. ולפיכך כל זמן שלא מיחתה, יש לעשות לה גם כן תקנה זו, שלא תהא קלה בעיני בעלה להוציאה, שידע, שאם מגרשה, יתחייב לתת לה כתובה מיד.

זמן תשלום קנס אונס של גירות שנתגיירה בקטנות

האונס נערה בתולה, משלם קנס, שנאמר, "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבֵי הַנְּעִרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לָא יוֹכַל שְׁלָחָה כֹּל יָמָיו" (דברים כ"ב טו). ובפרק שלישי יתבאר בעזה"י אלו נערות בכלל הפרשה הזו ואחת מהן היא נערה שנתגיירה קודם שהיתה בת שלוש שנים ויום אחד שהיא בחזקת בתולה.

לדעת רבא – אין האונס משלם לה את הקנס אלא אחר שגדלה ונהגה מנהג ישראל, ששוב אינה יכולה לחזור לנוכריותה אבל כשעדיין לא נהגה מנהג ישראל, אינו משלם לה הקנס, שמא תמחה בגרותה, ותחזור להיות נוכרית, ואין לתת לה קנס אלא אם היא ישראלית.

ואמר רב הונא, שכן הדין, לא רק כשהוא מתגייר עם אביו, אלא אף כשאין לו אב ואם, והוא בא להתגייר לבדו¹, מטבילים אותו על דעת ביי"ד [ככל גירות, שיש בה מילה, וטבילה בפני שלושה], ובי"ד זוכים לו הגירות, להיות גר גמור, ומגעו ביין כשר, כי כל גירות היא זכות לקטן, וזכין לאדם שלא בפניו².

ואף שלענין עבדים, מבואר במסכת גיטין, שלדעת רבי מאיר השחרור הוא חובה להם, שבעבדותם הם מותרים בזימת השפחות, ועל ידי השחרור הם נעשים כגרים, ונאסרים בה, וטוב להם בעבדותם, לחיות חיי הפקר, להיות מותרים בהפקר זימת השפחות, מהיות בני חורין, להיות מותרים בבת ישראל, שאינה מצויה לו לזנות עמה, והוא הדין לנוכרים, שטוב להם חיי הפקר³, כל זה לאחר שגדלו במידת הפקרות, וטעמו טעם האיסור, אבל הקטן, שלא טעם טעם האיסור, ודאי זכות היא לו להתגייר, וזכין לו את הגירות שלא מדעתו⁴.

ואמרו להביא ראיה לדברי רב הונא, ממשנתנו, בה מבואר, שיתכן שתהא גירות פחותה מבת שלוש שנים ויום אחד הרי שניתן לגיירה משום שזכותה היא לה.

ודחו ראיה זו, ואמרו, שאפשר שמשנתנו מדברת בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, שלהם ודאי נח במה שעושה אביהם, אבל גר שאין לו אב ואם, אינו

¹ רש"י מפרש, שדברי רב הונא נאמרו לענין גר קטן שאין לו אב, ואמו הביאתו להתגייר. ותוסי רי"ד פירשו, שדברי רב הונא נאמרו לענין גר קטן שאין לו אב ואם, כגון נמצא מושלך, או נשבה על ידי ישראל. ובתוס' בדף מ"ד משמע, שגר קטן שתבע לגיירו, מקבלים אותו אף על פי שיש לו אב ואם.

² ותימה, דהא זכייה הוי מטעם שליחות, דכיון דזכות הוא לו, אגן סהדי דעביד ליה שליח ... ואם כן היאך זכין לקטן, והלא אין שליחות לקטן ... ועוד דאכתי עובד כוכבים הוא, ואמרין התם, דקטן דאתי לכלל שליחות, אית ליה זכייה מדרבנן, עובד כוכבים דלא אתי לכלל שליחות, אפילו זכייה מדרבנן לית ליה. (א) ונראה לר"י, דהכא נמי דזכין לו, מדרבנן, כדאמרין התם, דקטן אית ליה זכייה מדרבנן, ואף על גב דאכתי עובד כוכבים הוא, הא אתי לכלל שליחות. א"נ כיון דבהך זכייה נעשה ישראל, הוה ליה כישראל גמור לענין זכייה. [ואם תאמר היכי הוה גר מדרבנן, ושרינן ליה בבת ישראל, וקידושו קידושין, הא מן התורה עובד כוכבים הוא. ויש לומר דקסבר כמאן דאמר בהאשה רבה, דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום ועשה [וכי פריך מאי קא משמע לך, הוה מצי לשנויי, קא משמע לך דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום ועשה, וחד מתרי טעמי נקט]. והא ... דמשכחת לה גר קטן מן התורה, במעוברת שנתגיירה ...]. ולפי ספרים דגרסינן בבבא מציעא, זכייה מיהא אית ליה, ולא גרס מדרבנן, ניחא, דמצוי למימר, דאית ליה זכייה מן התורה, ועובד כוכבים קטן, כיון דבא להתגייר, חשבינן ליה כישראל קטן, ואף על גב דזכייה הוי מטעם שליחות, ואין לו שליחות מן התורה, הני מילי דבבר שיש בו קצת חובה, כגון להפריש תרומתו, דשמא היה רוצה לפטורה בחטה אחת, או שמא היה רוצה להעדיף, אבל הכא שזכות גמור הוא לו, יש לו שליחות. [תוס'].

³ ואף חכמים, החולקים על רבי מאיר, ואומרים, שהשחרור הוא זכות לעבד, מודים הם, שדווקא לעבד הוא זכות, שבכך יוצא לחירות, אבל הגירות לנוכרי, אין בה זכות שחרור, אלא חובה בלבד, של הפסד חיי הפקרות, ומודים הם, שהגירות היא חובה להם. [תוס'].

⁴ והא דתנן בפרק קמא דגיטין, האומר תנו גט זה לאשתי, ושחרור זה לעבדי, רצה לחזור, בשניהם יחזור, דברי רבי מאיר, היינו בעבד גדול, דבקטן מודה רבי מאיר דזכות הוא לו, דלא ניחא ליה בהפקיאה, כדאמרין הכא, משום דלא טעים טעמא דאיסורא. א"נ איירי אף בעבד קטן, וכגון שהוא של כהן, דחוב הוא לו שיצא לחירות, לפי שמפסידו מלאכול בתרומה. [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת **אלישבע שולביץ** ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

ולדעת אביי – האונס משלם לה את הקנס מיד, אף קודם שנהגה מנהג ישראל בגדלות, והטעם לכך, כי הקנס בא לענוש את האונס, **ואין לעכב את הקנס מספק, שמא תמחה, כדי שלא יהא חוטא נשכר**^א.

גדול שבא על הקטנה

קטנה **שהיא פחות משלוש שנים**, אין ביאתה ביאה, שהרי בתוליה חוזרים, ואין הבעילה בה אלא כנותן אצבע בעין, שכשם שהדמעה היוצאת מהעין על ידי אצבע, באה אחרת תחתיה, כך בתולים של פחותה מבת שלוש, באים אחרים תחתיהם, ומהטעם הזה, קטנה פחותה מבת שלוש שנים, אף אם נבעלה, עדיין **דינה כבתולה**, וכשהיא נישאת אחר אותה בעילה, **כתובתה מאתים**.

קטן שבא על הגדולה

קטן פחות מתשע שנים ויום אחד אין ביאתו ביאה, ונחלקו אמוראים בדין אשה שבא עליה הקטן הזה, ולא השיר בתוליה^ב.

לדברי רב יהודה אמר רב – קטן זה, אף שאין ביאתו באשה נחשבת ביאה גמורה, מכל מקום אינה גרועה מעץ הנתקע באשה, ולפיכך, האשה שבא עליה הקטן הזה, **נחשבת כמוכת עץ**, שנחלקו בה רבי מאיר וחכמים, אם כתובתה מנה או מאתים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן. וכן לדברי הכל אסורה לכהן גדול, שהוא אסור במוכת עץ, כמבואר במסכת יבמות.

ולדברי רב יהודה אמר שמואל – אין מוכת עץ בבשר אדם, כלומר, ביאת קטן, לא זו בלבד שאינה נחשבת ביאה גמורה, גם כעץ הנתקע אינה נחשבת, ולפיכך, האשה שבא עליה הקטן הזה, **נחשבת כבתולה** ואם נישאת אחרי כן, כתובתה מאתים.

מוכת עץ

אשה שלא נבעלה לאיש, אבל נתקע לה עץ באותו מקום, ונכנס בה, נחלקו חכמים אם דינה כבתולה או כבעולה.

לדעת רבי מאיר – מוכת עץ דינה **כבתולה**, [שהרי לא נבעלה מעולם בידי אדם, ואף שאין לה בתולים, הרי היא כבוגרת שכלו בתוליה, ובכל זאת דינה כבתולה], ולפיכך, כל הנישאת כשהיא מוכת עץ, כתובתה מאתים.

ולדעת חכמים – מוכת עץ דינה **כבעולה**, [שהרי על ידי עץ כלו בתוליה, והדבר

^א משמע, דרבא לית ליה טעמא דשלא יהא חוטא נשכר. וקשה, דאמרינן בפרק שור שנגח ארבעה וחמישה, קסבר רבי מאיר כותים גירי אמת הן, וקנס הוא דקניס רבי מאיר בממונם לענין שור שנגח שלא יטמעו בהן, ופריך אלו נערות שיש להן קנס הבא על הכותית, ואי קניס רבי מאיר בממונם, הכי נמי ניקנסו. ומשני, דהכא לא בעי למקנס, שלא יהא חוטא נשכר, והשתא לרבא דלית ליה הכא טעם דחוטא נשכר, היכי מצי משני התם. ויש לומר דהתם אית ליה שפיר האי טעמא, כיון דבדין יש להן קנס, דגרי אמת הן, אלא דבעינן למקנס להו, סברא הוא, דמשום טעמא שלא יהא חוטא נשכר, מוקמינן לה אדינא. אבל הכא, סבירא ליה לרבא דמשום טעמא שלא יהא חוטא נשכר אין ליתן לה, כיון דמן הדין לית לה, שהרי עובדת כוכבים גמורה היא אם תמחה. ובפרק אלו נערות, דאית ליה לרבא שלא יהא חוטא נשכר גבי שבויה, משום דמוקמינן לה בקדושתה. [תוס'].

^ב דאי בהשיר, למה יש לה להיות פחותה ממוכת עץ. [תוס'].

דומה לבעילה, ואינה כבוגרת, שמעצמם כלו הבתולים], ולפיכך, כל הנישאת כשהיא מוכת עץ, כתובתה מנה.

- **לדברי רבי בר חמא**, החכמים הללו נחלקו בדין מוכת עץ, **שידע בעלה קודם נישואיה שהיא מוכת עץ**, ובשעה שנתחייב לה כתובה נתחייב לה על דעת שהיא מוכת עץ, **שלדעת רבי מאיר** היא נחשבת כבתולה, ולכן **כתובתה מאתים**, **ולדעת חכמים** היא נחשבת כבעולה, ולכן **כתובתה מנה**. אבל **מוכת עץ שלא ידע בעלה קודם נישואיה שהיא מוכת עץ**, מאחר שהיה סבור שנושא בתולה, ובאמת היתה מוכת עץ, **מקח טעות הוא, ולא נתחייב לה דבר**, ואין לה לא מנה ולא מאתים.

ורב נחמן דחה את דברי רבי בר חמא, מהמשנה בדף י"ג, **שם מבואר**, שאם נמצאת האשה שאינה בתולה, והיא אומרת מוכת עץ אני, והאיש אומר, לא, כי, אלא דרוסת איש את, רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת, ומשמע מדבריהם, שמאחר שהיא נאמנת, אם בא בעלה להוציאה, **יש לה כתובה** [או מנה או מאתים], **אף על פי שלא ידע בעלה שהיא מוכת עץ**, שאם לא כן, מה תועלת יש לה בנאמנותה.

- **ומתחילה אמר רבא**, **שלא נדחו דברי רבי בר חמא לגמרי**, אלא, **לדעת רבי מאיר**, האומר, **שמוכת עץ דינה כבתולה**, אכן **יש לה מאתים**, **בין אם הכיר בה בעלה שהיא מוכת עץ**, **ובין אם לא הכיר בה**, כמבואר מהמשנה בדף י"ג, שהרי לדעתו מוכת עץ בתולה גמורה היא, ואם כן, גם כשלא ידע בעלה שהיא מוכת עץ, אין לו לטעון עליה דבר [וזה **שלא כדברי רבי בר חמא**]. אבל **לדעת חכמים**, האומרים, שמוכת עץ נחשבת כבעולה, דווקא **כשהכיר בה בעלה**, **יש לה כתובה מנה כבעולה**, אבל **אם לא הכיר בה**, והיה סבור שהיא בתולה, יש כאן **מקח טעות**, ואין לה **ולא כלום**. [וזה כדברי רבי בר חמא].

- **ולאחר מכן חזר רבא ואמר**, שנדחו דברי רבי בר חמא לגמרי, וגם **לדעת חכמים**, אף על פי שמוכת עץ דינה כבעולה, וכתובתה מנה, **יש לה מנה בין אם הכיר בה קודם נישואיה שהיא מוכת עץ**, **ובין אם לא הכיר בה**, ואין להחשיב זאת כמקח טעות, לבטל הנישואין ולפוטרו בלא כלום, שאין אדם מקפיד כל כך במוכת עץ.

	רבי מאיר		חכמים	
	הכיר בה	לא הכיר בה	הכיר בה	לא הכיר בה
רבי בר חמא	מאתים	כלום	מנה	כלום
רבא א	מאתים	מאתים	מנה	כלום
רבא ב	מאתים	מאתים	מנה	מנה

כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה

לדעת רבי חייא בר אבין אמר רב ששת – הנושא אשה בחזקת שהיא בתולה ונמצאת בעולה, **אין זה מקח טעות לגמרי**, ואינה נשואה כלל, ומוציאה בלא כתובה, **אלא נשואה היא לו**, אבל **כתובתה מנה**, כדין בעולה.

ולדעת רבא – הנושא אשה בחזקת שהיא בתולה, ונמצאת בעולה, **הרי זה מקח טעות לגמרי**, ואינה נשואה לו כלל, ומוציאה [בגט] **בלא כתובה**.

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

דפים י"א-י"ב

דין מוציא שם רע

בתולה מהנישואין

כבר נתבאר, שהנישאת כשהיא בתולה, כתובתה מאתים, והנישאת כשהיא בעולה, כתובתה מנה.

אכן מבואר במשנתנו, שמי שכבר היתה נשואה, ונתאלמנה או נתגרשה מאותם נישואין, אף על פי שהכל סבורים שעדיין היא בתולה, כגון שנתאלמנה או גירשה בעלה הראשון קודם הלילה של כניסתה לחופה, אינה בחזקת בתולה, אלא בחזקת בעולה, ולכן אם נישאת אחרי כן לאיש אחר, כתובתה מהשני מנה, ואינו יכול לטעון טענת בתולים.

ויתרה מזו אמרו בברייתא, אפילו העידו עדים שלא נסתרה עם בעלה הראשון, או נסתרה עמו ולא שהתה כדי ביאה, אף על פי כן בחזקת בעולה היא, וכשנישאת לאחר, אינו יכול לטעון טענת בתולים.

ורבה רצה ללמוד מהדינים הללו, שהכונס אשה בחזקת בתולה, ונמצאת בעולה, אין זה מקח טעות לגמרי, ויש לה כתובה מנה, כבעולה, שהרי הכונס היה סבור שכונס בתולה, ובכל זאת, כשנתברר לו שהיא בעולה, יש לה כתובה מנה.

אולם רב אשי דחה ראיה זו, ואמר, שאפשר שדווקא באופנים הללו, שכבר היתה נשואה לראשון, כשנמצאת בעולה אין כאן מקח טעות, אף על פי שהיא סבור שהיא בתולה, אבל כשלא היתה נשואה כלל, ונמצאת בעולה, הרי זה מקח טעות.

- ללשון ראשון בגמרא, אפילו את הראיה מהברייתא דחה רב אשי, כי מאחר שנישאת לראשון, אף על פי שיש עדים שלא נסתרה עמו, אינה בחזקת בתולה², ואין ללמוד מכאן, שהנושא בתולה פנויה, ונמצאת בעולה, יש לה מנה.

- וללשון שני בגמרא, רק את הראיה מהמשנה דחה רב אשי, כי מאחר שנישאת לראשון, יש לשני לחשוב, שמה נבעלה לראשון, אף על פי שהכל סבורים שלא נבעלה, ואין זה דומה לנושא בתולה פנויה, שברור לו לגמרי שעדיין היא בתולה, ואם תימצא בעולה הרי זה מקח טעות. אבל את הראיה מהברייתא אין לדחות, כי כשיש עדים שלא נסתרה עם בעלה, היא דומה לגמרי לבתולה פנויה, ואם זו שיש לה עדים שלא נסתרה לא אבדה כתובתה מהשני, גם בתולה פנויה שנמצאת בעולה, לא תאבד כתובתה מהשני.

הנושא אשה בחזקת בתולה, ולא מצא לה בתולים, בא לבי"ד ואומר, פלוני, לא מצאתי לבתך בתולים, כמו שנאמר, "וְאָמַר אֶת הָאִשָּׁה הַזֹּאת לְקַחְתִּי וְאָקְרַב אֵלַי וְלֹא מִצְאֵתִי לְהַבְתּוּלִים" (דברים כ"ב י"ד).

אם שקר היה הדבר, הרי זה נידון בדין מוציא שם רע, לוקה, ומשלם קנס מאה כסף, כמו שנאמר, "וְשֵׁם לָהּ עָלִילַת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עֲלֶיהָ שֵׁם רָע ... וְלָקַחוּ זָקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת הָאִישׁ וְיִסְרוּ אֹתוֹ. וְעָנְשׂוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף וְנָתְנוּ לְאָבִי הַנְּעֻרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יְמֵי"ו" (דברים כ"ב י"ד-י"ח).¹

ואם יש עדים שזנתה תחתיו, הרי זו נסקלת, כמו שנאמר, "וְאִם אָמַת הָיְתָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא נִמְצְאוּ בְּתוּלִים לְנַעֲרָה. וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנְּעֻרָה אֶל פֶּתַח בַּיִת אֲבִיהָ וְסָקְלוּהָ אֲנָשֵׁי עִירָהּ בְּאֲבָנִים וּמָתָה כִּי עָשִׂתָה נְבִלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזָנוּת בַּיִת אֲבִיהָ וּבַעֲרַת הָרַע מִקְרָב" (דברים כ"ב י"ג-יא).

ואם יש עדים שזנתה קודם שנתקדשה לו, אינה נסקלת, כי באותה שעה לא היתה אשת איש. ונחלקו חכמים אם יש לה כתובה.

לדברי רבי חייא בר אבין אמר רב ששת – כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה, אין זה מקח טעות לגמרי, אלא שיש לה כתובה מנה בלבד ולא מאתים.

ולדברי רבא – כנסה בחזקת בתולה, ונמצאת בעולה, הרי זה מקח טעות, ואינה נשואה לו כלל, ויוצאת [בגט] בלא כתובה.

ואם נמצאת מוכת עץ, לדברי רבא, דעת חכמים שאין זה מקח טעות לגמרי, אלא יש לה כתובה מנה בלבד ולא מאתים. [ומכאן למדנו, שחזר רבא ואמר, שלדברי חכמים, מוכת עץ יש לה מנה, גם כשלא הכיר בה].

מקח טעות

במשנה בדף י"ב מבואר שנחלקו חכמים בדין הנושא את האשה ולא מצא בתולים, והיא אומרת, לאחר אירוסין נאנסתי, ונסתחפה שדהו, כלומר מזלך גרם, שנבעלתי לאחר שכבר הייתי אשתך, ולא זנית, אלא באונס ארע לי הדבר, ואם כן הפסד שלך הוא, [כאדם שהמטר בא, וסוחף את זרעו ועוקרה], ועליך לתת לי כתובה כדין בתולה. והוא אומר, לא כי אלא קודם אירוסין נבעלת, והיה המקח מקח טעות. ושם יתבאר בעזה"י דעות החכמים בדין זה.

אכן לדברי רב נחמן, ממשנה זו יש ללמוד, שהנושא את האשה בחזקת בתולה, ונמצאת בעולה, אין לה כתובה כלל, שהרי זה שטוען שנבעלה קודם אירוסין, אומר, "והיה המקח מקח טעות", הרי שענין זה נחשב מקח טעות.

ורב חייא בר אבין אמר, שכשהקשו רב עמרם וכל גדולי הדור קושיה זו לרב אשי, תירץ להם, שאין הכוונה שהיה המקח טעות לגמרי, אלא מקח טעות ממאתים, כי נמצא שאינה בתולה, אבל מנה יש לה.

¹ יל"ע אם גם זו בחזקת בעולה לגמרי, ואין לה אלא מנה, או שזו בחזקת בתולה, ויש לה מאתים, אלא שאם נמצאת בעולה, אין לו טענת בתולים, ואז יש לה מנה.

² ועל דעת שהיא בעולה נשאה, ואף על גב דעדים מעידים שלא נבעלה, אינו סומך על זה, מאחר שהיו נישואין, וסבר דלשבחא אומרם כן. [תוס'].

דף י"ב

נמצאת בעולה יש לה כתובה כשאינו חשש זנות תחתיו

נתבאר, שמי שהיתה נשואה פעם אחת, אף על פי שהכל סבורים שעודה בתולה, כגון שמת בעלה הראשון או גירשה מיד אחר שנשאה, או אפילו יש עדים המעידים שלא נסתרה עם בעלה הראשון, מאחר שכבר היתה נשואה לראשון, הרי זו בחזקת בעולה, ויש לה כתובה מנה, ואין בעלה השני יכול לטעון טענת בתולים.

אכן כל זה כשאין להסתפק שמא נבעלה אחר קידושיה לשני, כגון שהשני קידש ומיד בעל, ומצאה שהיתה בעולה קודם קידושיה שלו, ואין הנידון אלא אם היה המקח מקח טעות או לא.

אבל אם קידש ובעל לאחר זמן, ואז מצאה בעולה, יש להסתפק שמא תחתיו נבעלה, ונאסרה לו, ולפיכך עליו לבוא לבי"ד, לברר הדבר.¹

דין גירות ופדויה ומשחררת נתבאר לעיל בתחילת דף י"א.

מנהגים שהיו בארץ יהודה בהנהגת חתן וכלה

יש מקומות בארץ יהודה, שבראשונה היו מייחדים את החתן ואת הכלה, שעה אחת², קודם כניסתם לחופה, כדי שיהא לבו גס בה. [ובגליל לא היו עושים כן]. ועל מקומות אלו שביהודה שנינו במשנתנו, שהאוכל אצל חמיו ביהודה שלא בעדים, כשיכנוס אינו יכול לטעון טענת בתולים, מפני שמתייחד עמה, ואם כן, אומרים לו, אתה בעלת.

- ולדברי אב"י, גם בברייתא מבואר, שכל שנהג מנהג זה, אינו יכול לטעון טענת בתולים.

- ולדברי רבא כך אמרו בברייתא שכל שלא נהג בגליל מנהג גליל אלא מנהג יהודה, גם בגליל אינו יכול לטעון טענת בתולים.

יש מקומות בארץ יהודה שלא היו מייחדים את החתן ואת הכלה קודם כניסתן לחופה, ובמקומות אלו, אם לא נמצאת הכלה בתולה, יש לחתן טענת בתולים. ובראשונה היו נוהגים במקומות אלו להעמיד להם שני שושבינים, אחד לו ואחד לה, כדי למשמש את החתן ואת הכלה בשעת כניסתם לחופה, כלומר לפשפש ולמשמש במעשיהם באותו הלילה, שלא יקלקלו זה את זה במעשיהם, בתרמית, שלא יראה זה דם בתולים ויאבד, וזו לא תביא מפה שיש עליה טיפי דמים. [ובגליל לא היו עושים כן].

¹ ונראה לר"י דלרב אשי פריך, כיון דבעלמא אית ליה דאין לה כלום, והכא יש לה לפי שכנסה ראשון, אם כן יבא לידי איסור, שזה האיש סבור כיון שזו יש לה אף על גב דבעלמא לית לה, אם כן מחזיקין אותה ודאי בעולה מבעל ראשון, ואדעת כן רוצים לומר שנשאתי, ובחנם אטרח לבית דין, שודאי לא יאסרוה עלי, ולכן היה לנו להפסיד כתובתה, שיבא לבי"ד ולא יטעה לומר שמותרת לו, ואפילו באשת ישראל יש לנו להפסידה, גזירה שיראה כהן שזו לא תאבד כתובתה, ויסבור אף בשלו כן, ולא יבא לבי"ד, אבל לרבה לא פריך מידי, כיון דבעלמא נמי יש לה ליכא למיטעי. [תוס'].

² י"לע"א אם שעה אחת היא זמן הייחוד, ופעמים היה הייחוד של אותה שעה זמן מרובה קודם כניסתם לחופה, או שהיו מייחדים בשעה הסמוכה לכניסתם לחופה.

- ולדברי רב אשי, אמרו על כך בברייתא, שכל בעל שלא מושמש על ידי שושבינים, אינו יכול לטעון טענת בתולים, שמא ראה דם ואיבדו.

ויש מקומות בארץ יהודה, שהיו מדקדקים בהם יותר בבדיקת השושבינים, ובראשונה היו השושבינים ישנים שם בבית שחתן וכלה ישנים בה. [ובגליל לא היו עושים כן].

כתובת בנות כהנים

כבר נתבאר שהנישאת כשהיא בתולה כתובתה מאתים והנישאת כשהיא אלמנה כתובתה מנה.

ובי"ד של כהנים תקנו, שבתולה בת כהן, כתובתה תהא ארבע מאות זוז¹, ולא מיחו בהם חכמים. אף על פי שלא כתב בלשון תוספת, אלא "ארבע מאות דחזו ליכיי", והיה מקום לומר שלא תגבה, כי לא חזו, ובלשון תוספת לא כתב, קא משמע לן דמנהג טוב מאד הוא, וראוי להיות בכהונה ובמשפחות המיוחסות, ושייך בהו למימר "דחזו ליכיי", ואפילו לא כתב לה כתובה, גובה ארבע מאות בתנאי בי"ד, כמו בבנות ישראל מאתים, דתקנה גמורה היא. [תוס'].

ומתחילה לא תיקנו לכפול הכתובה אלא לבתולות, אבל אלמנות בנות כהנים היו כתובותיהן מנה, כאלמנות בנות ישראל.

לאחר זמן ראו, שמאחר שהיו הכתובות של האלמנות מנה בלבד, היו קלות בעיני בעליהן להוציאן, ולפיכך תקנו לאלמנות, שיהיו כתובותיהן מאתים². כן פירש רש"י³. ור"י פירש, שמאחר שהיו כתובות האלמנות הכהנות מנה בלבד, מקצת בני אדם היו נמנעים מלנושאם, לפי שהיו קלות בעיניהן, שאין לה כתובה אלא רביע ממה שיש לה לבתולה, ולכן תיקנו להן מאתים.

לאחר זמן ראו, שמאחר שהיתה כתובת אלמנה כהנת ככתובת בתולה ישראלית, היו הכל מעדיפים את הבתולות הישראליות, ולא היו נושאים את האלמנות הכהנות, ולפיכך החזירו הדבר לקדמותו, שכתובת אלמנה כהנת תהא מנה בלבד.

ואמר רב יהודה אמר שמואל, לא בי"ד של כהנים בלבד אמרו, אלא אפילו משפחות המיוחסות בישראל, אם רצו לעשות כדרך שהכהנים עושים, עושים. ואפילו בת ישראל לכהן שהיא משתבחת בכך יכולים לתקן לה כתובה ארבע מאות זוז.

¹ י"לע"א אם התקנה היתה משום חשיבות בנות כהנים, שתיבתן מרובה, [ואם כן, הוא הדין כשנישאות לישראל]. או שסיבת התקנה מחמת הכהן, שהוא אסור בגרושה, ולכן תיקנו לאשתו כתובה מרובה, שלא ימהר לגרשה, שאם יגרשנה תאסר לו, ולא יוכל להחזירה, [ואם כן, הוא הדין לישראלית הנישאת לכהן]. אכן מלשון רש"י במשנה משמע שעיקר התקנה היתה בבנות כהנים, ואם כן משום חשיבותן הוא, וכן משמע ממה שתקנו תקנה שניה של אלמנה, כי פרשו מהן, וכן ממה שאמרו בסיום הסוגיה שיכולים לתקן כן אפילו בבת ישראל לכהן. אמנם ממה שתקנו תקנה ראשונה, כי היו קלות לגרשן, משמע שהתקנה היתה מחמת הבעל הכהן. וי"לע"א בדבר.

² ואף על פי שאלמנות ישראל נמי כתובותן מנה, מיהו כהנים חשיבי טפי, וגנאי להם גירושי בנותיהן יותר מישראל. [רש"י].

³ שהיו קלות בעיניהן להוציאן, לפי שהיתה כתובתן מועטת. וקשה, דמעיקרא נמי הו ידעי שקלות בעיניהן להוציאן, כיון דמנה חשיב דבר מועט. [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

מנה לי בידך והלה אומר איני יודע

היה זה תובע את חברו מנה כגון שאומר לו, הלוייך מנה, ועליך לשלמו לי
[=טענת ודאי (=ברי)]. והנתבע אומר איני יודע^א [=טענת שמא].

לדעת רב יהודה ורב הונא – מאחר שזה טוען טענת ודאי [=ברי], וזה טוען
טענת שמא, הדין עם זה שטוען טענת ודאי [=ברי ושמא ברי עדיף], ולכן הנתבע
חייב לשלם.^ב

ואמר אביי לרב יוסף, שדברי רב הונא ורב יהודה משמואל רבם למדום. שכן
בהמשך יתבאר בעזה"י, שנחלקו חכמים בדין פנויה מעוברת, שאמרה,
מעוברת אני מפלוני כהן, שרבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת, ורבי
יהושע אומר אינה נאמנת, והולך ספק ממזר. ואמר רב יהודה אמר שמואל,
הלכה כרבן גמליאל. ואמר לו רב שמואל בר יהודה לרב יהודה, שינא
[=מחודד] אמרת לנו משמו של רב יהודה, שהלכה כרבן גמליאל אף בראשונה,
לענין תביעת כתובה, שהאשה אומרת משארסתני נאנסתי, והוא אומר קודם
נישואין, אף על פי שהיה מקום לומר העמד ממון בחזקתך, ולא תגבה כתובתה,
טענת ברי שלה עדיפה, והיא נאמנת וגובה כתובתה, והוא הדין לכל תביעת
ממון, טענת ברי עדיפה אף כנגד חזקת ממון.

ולדעת רב נחמן ורבי יוחנן – מאחר שהנתבע מוחזק בממון, ואינו מודה לטענת
התובע, מספק אין מוציאים ממנו ממון [=אוקי ממונא בחזקת מריה], ולכן
הנתבע פטור מלשלם.^ג

דף י"ג

היא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר דרוסת איש

נחלקו חכמים במשנתנו, בדין הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים. היא
אומרת, מוכת עץ אני ולא בעולה. והוא אומר, לא כי אלא דרוסת איש את
קודם נישואין. **שדברי רבן גמליאל ורבי אליעזר היא נאמנת** [מהטעמים
שנתבאר לעיל. (א) ברי ושמא ברי עדיף. (ב) יש לה מיגו שהיתה אומרת מוכת עץ אני
תחתיד. (ג) העמד אותה בחזקת שלא נבעלה]. **ורבי יהושע אומר** לא מפיה אנו
חיים, אלא הרי זו בחזקת דרוסת איש, עד שתביא ראיה לדבריה.

ונאמרו שני אופנים להעמיד בהם את המחלוקת הזו.

א. היא תובעת מאתים והוא אומר מנה.

לדברי רבי יוחנן, הנושא את האשה בחזקת שהיא בתולה, ונמצאת בעולה,
אין זה מקח טעות לגמרי, ויש לה כתובה מנה.

ואם כן, כשהאיש אומר דרוסת איש את, אינו בא לומר שאינו חייב לה כלום,
אלא רצונו לומר שחייב לה מנה בלבד ולא מאתים.

ואם כן, על כרחך כשהיא טוענת מוכת עץ אני, רצונה לומר שחייב לה
מאתים, שאם לא כן אין בין טענותיה לטענותיו כלום.

ואם כן על כרחך משנתנו כדעת רבי מאיר, האומר, שמוכת עץ דינה כבתולה

^א האי שנויא לא אתיא אלא לרב נחמן, דלרבי יוחנן, בההיא דמוכת עץ ליכא מגו, כדמוכח לקמן.
[תוס'].

^א פירוש, איני יודע אם הלוייני מעולם, אבל הלוייני ואיני יודע אם פרעתיך, תנן בהדיא בהגוזל
בתרא, דחייב. [תוס'].

^ב תימה דרב יהודה גופיה אית ליה בריש הפרה, אפילו ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא, המוציא
מחבירו עליו הראיה. ואין לומר דרב יהודה כסומכוס, דאמר ממון המוטל בספק חולקין, ולא
אזיל בתר חזקת ממון, ולהכי כי איכא ברי ושמא נוטל הכל ... דהתם משמע דסבר כרבנן ... ויש
לומר, דהתם ברי גרוע ושמא טוב, דלפי שהמזיק לא היה שם, טוען זה ברי, ושמא דמזיק טוב,
דלא הוה ליה למידע, אבל מנה לי בידך, הברי טוב והשמא גרוע, דהוה ליה לידע אם חייב אם
לא. [תוס'].

^ג לכאורה נראה, דלית להו דרבי אבא, דאמר, מתוך שאינו יכול לישבע משלם, דטעמיה דרבי אבא
משום דדריש, שבועת ה' תהיה בין שניהם, ולא בין שני היורשין, כגון אמר מנה לאבא ביד אביך,
ואמר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא, ואבא כי האי גוונא, מתוך שאין יכול לישבע משלם, ואי
מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב, אין כאן שבועה, דאפילו הוא אומר אין יודע בכל, חייב.
ותימה דבפרק יש נחלין, גבי האומר זה אחי, משמע דאבי אית ליה מנה לי בידך והלה אומר איני
יודע חייב, ובפרק חזקת הבתים משמע, דאית ליה לדברי אבא. ויש לומר דאפילו למאן דאמר
חייב, איכא למידרש שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין, דשניהם לא ידעי, אלא שעד
אחד מעיד שאחד חייב לחבירו מנה, דבאבוא מתוך שאינו יכול לישבע משלם. [תוס'].

^ד ומכל מקום משבעתו ליה שבועת היסט, שכן הוא כדבריו, שאינו יודע שהוא חייב לו. [רש"י].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 20ח
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

כלל דבר, ובין אם הכיר בה בעלה שהיא מוכת עץ, ובין אם לא הכיר בה, אין כאן מקח טעות, וכתובתה מאתים.

ב. היא תובעת מנה והוא אומר לא כלום.

לדברי רבי אלעזר, הנושא את האשה בחזקת שהיא בתולה, ונמצאת בעולה, הרי זה מקח טעות לגמרי, ואין לה ולא כלום.

ואם כן, כשהאיש אומר דרוסת איש את, רצונו לומר שאינו חייב לה כלום.

ואם כן, ניתן לומר שכשהיא טוענת מוכת עץ אני, רצונה לומר שחייב לה מנה, כדעת חכמים, האומרים, שמוכת עץ, בין אם הכיר בה בעלה שהיא מוכת עץ, ובין אם לא הכיר בה, כתובתה מנה.

שתי מחלוקות לענין ממון

בשני אופנים שנינו, שנחלקו רבן גמליאל ורבי אליעזר עם רבי יהושע, בתביעת ממון הכתובה, שהאשה תובעת מהבעל, והוא טוען כנגדה.

א. כשהיא אומרת משארסתני נאנסתי [ויש לי מאתים], והוא אומר קודם לכן, [ויש לך מנה או כלום].

ב. כשהיא אומרת מוכת עץ אני, [ויש לי מאתים או מנה], והוא אומר דרוסת איש את, [ויש לך מנה או לא כלום].

לדברי רבי אלעזר, המשנה הראשונה באה ללמד, שהכונס אשה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה, אין לה ולא כלום, שכן משמע מלשון המשנה, "והוא אומר נבעלת עד שלא ארסתיך, והיה מקחי מקח טעות", ומשמע שרוצה לומר מקח טעות לגמרי, ואינו חייב לה כלום. [שלא כדברי רב חייא בר אבין אמר רב ששת, שאמר יש לה מנה]. והמשנה השנייה באה ללמד, שהנושא אשה בחזקת בתולה ונמצאת מוכת עץ, יש לה כתובה מנה, שכן משמע מלשון המשנה, "היא אומרת מוכת עץ אני", ותובעת כתובתה, [שלא כדברי רמי בר חמא, שאמר, אם לא הכיר בה, אין לה כלום].

ולדברי רבי יוחנן, המשנה הראשונה באה ללמד, שגם במקום שיש לה מיגו לחזק טענתה [שאמרה משארסתני נאנסתי, והיתה יכולה לומר מוכת עץ אני], אף על פי כן אמר רבי יהושע שאינה נאמנת. והמשנה השנייה באה ללמד, שגם במקום שאין לה מיגו לחזק טענתה, [שאמרה מוכת עץ אני, ויש לי מאתים, ואין לה טענה אחרת טובה יותר שהיתה יכולה לטעון^א], אף על פי כן אמרו רבן גמליאל ורבי אלעזר שהיא נאמנת.

ראו פנויה מדברת עם פלוני

ראו פנויה מדברת עם אחד, ואין אנו יודעים אם הוא ישראל כשר, או ממזר או נתין, ושמה נבעלה לו ונפסלה לכהונה, ושאלו אותה, מה טיבו של איש זה, ואמרה איש פלוני וכהן הוא.

^א דמוקי מתניתין כרבי מאיר, דאמר מוכת עץ שלא הכיר בה כתובתה מאתים, וליכא שום מגו, דמה לי אומרת מוכת עץ אני תחתין, מה לי אמרה מעיקרא. [רשי"י].

רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת, וכשרה לכהונה, ואין לאוסרה מספק, שמא נבעלה לפסול.

ורבי יהושע אומר, לא מפיה אנו חיים, אלא הרי זו בחזקת בעולה לנתין ולממזר, עד שתביא ראיה לדבריה.

- לדברי זעירי, דעת רבי יהושע, שהאשה נפסלת לכהונה בסתירה עם אותו האיש בלבד, אף על פי שלא ראו אם נבעלה לו, שכן משמעות "מדברת" הוא מתייחדת². ודווקא לענין יוחסין, כלומר להינשא לכהונה, עשו מעלה, והחמירו לאסור את האשה, משום יחוד בלבד, אבל אשת איש המתייחדת עם אחר, לא חששו לה שנבעלה לו, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, ומודה בה רבי יהושע, שלא נאסרה בכך לבעלה.

- ולדברי רב אסי, דעת רבי יהושע, שאין האשה נפסלת לכהונה, אלא כשראו שנבעלה לאותו איש, אבל בסתירה בלבד אינה נאסרת³, שכן משמעות "מדברת" הוא משמשת, והוא לינשא מעליא וכן מצינו בכתובים שנקרא תשמיש בלינשא מעליא בלשון אכילה "כִּי דָּרַךְ אִשָּׁה מִנְּאֻפֵּת אֶכְלָה וּמִחֲתָה פִּיקָה וְאִמְרָה לֹא פְעַלְתִּי אֲנִי" (משלי ל"ב).

ובהמשך יתבאר בעזה"י, שדברי רב אסי נדחו מברייתא, ואם כן, פסל אותה רבי יהושע לכהונה, אפילו על ידי ייחוד בלבד.

היתה פנויה מעוברת

היתה פנויה מעוברת, ואין אנו יודעים ממי נתעברה, אם מישראל כשר, או מממזר או מנתין, ושאלו אותה, מה טיבו של עובר זה, ואמרה מאיש פלוני וכהן הוא.

רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת, וכשרה לכהונה, ואין לאוסרה מספק, שמא נתעברה לפסול.

ורבי יהושע אומר, לא מפיה אנו חיים, אלא הרי זו בחזקת מעוברת לנתין ולממזר, עד שתביא ראיה לדבריה.

שתי מחלוקות לענין איסור

בשני אופנים שנינו, שנחלקו רבן גמליאל ורבי אליעזר עם רבי יהושע, בחזקת איסור של פנויה.

א. כשנתייחדה או נבעלה לאיש ואין יודעים מי הוא.

ב. כשנתעברה מאיש ואין יודעים ממי נתעברה.

² לכאורה איירי כגון דמודה היא שנבעלה, דאי אמרה לא נבעלתי, אם כן הוי ספק ספיקא, דמכשיר רבי יהושע... ויש לומר, דלעולם איירי דקאמרה לא נבעלה, וחשיב ליה חזא ספיקא, משום דאין אפטרופוס לעריות. אבל קשה דבהדיא משמע בריש פרק שני דאיירי בנבעלת... [תוס'].

³ דנאמנת לומר לכשר נבעלתי, במגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי. ואם תאמר, והא רבי יהושע לית ליה מגו גבי משארסתני נאנסתי. ויש לומר דהתם לא הוי מגו גמור, דהא אפילו אמרה מוכת עץ אני, אינה נאמנת לרבי יהושע, כדתנן במתניתין, ולא קרי ליה מגו אלא לפי שהיא טענה מעולה ביותר. [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

נכנסה עם אחד לסתר או לחורבה

נתבאר, שנחלקו רבן גמליאל ורבי אליעזר עם רבי יהושע, בדין פנויה שראו אותה מדברת עם איש אחר, ואמרה איש פלוני וכחן הוא, אם היא נאמנת או לא. ונחלקו זעירי ורב אסי, האם הכוונה שראו אותה מתייחדת עמו, או שראו שנבעלה לו.

והנה בברייתא גם כן הובאת מחלוקת התנאים הללו שכך שנינו בברייתא, ראוה שנכנסה עם אחד למקום סתר, או לחורבה, ואמרו לה, מה טיבו של איש זה, והשיבה, כחן הוא, ובן אחי אבא הוא. רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים, נאמנת. רבי יהושע אומר, לא מפיה אנו חיים, אלא הרי זו בחזקת בעולה לנתין ולממזר, עד שתביא ראיה לדבריה.

ולכאורה, מברייתא זו משמע כדברי זעירי, שכן בפשטות, הכניסה למקום סתר היא הייחוד, והכניסה לחורבה היא הבעילה, ולכן שנו את שני האופנים הללו, ללמד, שגם כשנתייחדה בלבד, אוסר אותה רבי יהושע, וגם כשנבעלה, מכשירים אותה רבן גמליאל ורבי אליעזר.

ויישבו ברייתא זו גם כדברי רב אסי, ואמרו, שלא אסר רבי יהושע אלא כשנבעלה, ושני האופנים שהוזכרו בברייתא הם אופנים שראו אותה שנבעלה, הכניסה למקום הסתר, היא הבעילה שראו אותה נבעלת בחורבה שבעיר, והכניסה לחורבה, היא הבעילה שראו אותה נבעלת בחורבה שבשדה. ולכך נשנו שני האופנים הללו, ללמד, שגם כשנבעלה בחורבה שבעיר שרובה ישראל, פוסל אותה רבי יהושע, ואינו מכשיר, אף על פי שרוב בני העיר כשרים הם, ויש לתלות שנבעלה לכשר. וגם כשנבעלה בחורבה שבשדה מחוץ לעיר, מכשירים אותה רבן גמליאל ורבי אליעזר, ואינם פוסלים, אף על פי שרוב בני אדם שמחוץ לעיר פסולים הם, ויש לתלות שנבעלה לאחד מהפסולים שמחוץ לעיר.

ויכוח רבי יהושע ובני מחלוקתו

נתבאר, שנחלקו חכמים ורבי יהושע, אם האשה נאמנת לומר שנבעלה לכשר לה, או שאינה נאמנת, והיא בחזקת פסולה לכהונה, עד שתביא ראיה לדבריה.

ובברייתא הובא הויכוח, שהתווכח רבי יהושע עם בני מחלוקתו בדין זה. אמר להם רבי יהושע, וכי אין אתם מודים לי בשבויה שנשבת בין הנוכרים, ויש עדים שנשבת, והיא אומרת טהורה אני, שאינה נאמנת.

אמרו לו, אבל^א, כלומר אמת הוא כדברך, שבאופן הזה אין האשה נאמנת. אמר להם, ומה הפרש בין זו לזו, כלומר מדוע אתם מחלקים בין שבויה, שגם לדעתכם אינה נאמנת לומר טהורה אני, לבין פנויה שנתייחדה עם איש שאינו ידוע, שלדעתכם נאמנת לומר לכשר נבעלתי.

והשיבו לו, זו שנשבת לבין הנוכרים, הרי היא כמי שיש לה עדים שנבעלה להם, כי הנוכרים פרוצים בעריות, ובוודאי בעלו אותה, אבל זו שנתייחדה עם

לדברי זעירי, האופן הראשון נצרך ללמד, שרבי יהושע אוסר אותה מספק אף על פי שאין עדות שנבעלה, ואין כאן אלא ייחוד בלבד. והאופן השני נצרך ללמד, שרבן גמליאל ורבי אליעזר מתירים, אף על פי שהיא מעוברת, ובוודאי נבעלה.

ולדברי רב אסי, לא אסר רבי יהושע מספק, אלא כשוודאי נבעלה, שכן גם באופן הראשון, יש עדות שנבעלה, אבל משום ייחוד בלבד אינה נאסרת. והאופן הראשון נצרך ללמד, שלדעת רבי יהושע, אפילו על עצמה, שיש לה חזקת כשרות, אינה נאמנת, ונאסרת מספק. והאופן השני נצרך ללמד, שלדעת רבן גמליאל ורבי אליעזר, אפילו על העובר, שאין לו חזקת כשרות, היא נאמנת, ואם תלד בת, הבת גם כן כשרה לכהונה^א.

מלקין על הייחוד

אמר רב, מלקין על הייחוד, כלומר אשה המתייחד עם איש, מלקים אותם על כך מכת מרדות.

וכתבו התוס', שבסוף מסכת קידושין מבואר, שלא אמר רב כן אלא בפנויה המתייחדת עם איש, אבל נשואה המתייחדת עם איש, אין מלקים אותה על כך, שאם כן, יהיו סבורים שנתברר לבי"ד שזנתה, והרי אתה מוציא לעז על בניה שהם ממזרים.

ולדעת מר זוטרא, לא רק את הפנויה מלקים על הייחוד, אלא אף נשואה, וכדי שלא יצא לעז על בניה, מכריזים עליה שלוקה משום ייחוד בלבד ולא משום שזנתה.

אין אוסרים על הייחוד

אמר רב, אין אוסרים אשה לבעלה מחמת שנתייחדה עם איש אחר, שכל שלא נתברר שזנתה, אין לחוש שזנתה, ולא נאסרה לבעלה.

ומכאן אמרו שגם לדברי זעירי לא פסל רבי יהושע מחמת ייחוד אלא לענין יוחסין שעשו בהם מעלה כפי שנתבאר לעיל אבל לאסור אשה לבעלה לא אסרו^ב.

כן פירש רש"י, וכן פירש רבינו תם, שאף על פי שדין מלקין על הייחוד, מדבר בפנויה, אין אוסרין על הייחוד, לא מדבר אלא באשת איש^ב.

וה"ר יוסף דשליטן פירש, שדין אין אוסרים על הייחוד מדבר בפנויה, כמו מלקין על הייחוד, ולא איירי לכהונה, אלא אין אוסרין אותה לבנו, כשתתייחד עם אביו, לרבי יהודה דאסר באנוסת אביו.

^א ולדברי האומר שהמכשיר בה פוסל בבתה, מעוברת דנקט, משום לישנא מעליא. [תוס']

^ב תימה לרשב"א, דלזעירי דאמר נסתרה, איירי כגון דמודה היא שנבעלה, דאי אמרה לא נבעלתי, אם כן הוי ספק ספיקא, דמכשיר רבי יהושע [ואם כן מדוע הוצרכו לומר שמשום מעלה הוא פוסל שמה כשמודה שנבעלה יש לפסול אבל כשאינה מודה אינה נאסרת] ... לכך נראה, דפריך לזעירי, דבספיקא חדא אסרינן לה, [כשמודה שנבעלה ואין ידוע אם לכשר או לפסול], והא ייחוד דאשת איש, דספיקא חדא היא [אם נבעלה או לא], ואין אוסרים על הייחוד. וקצת קשה, דלכאורה נראה דייחוד איחוד פריך, מדפריך לזעירי ולא לרב אסי. [תוס']

^ג ואם תאמר והא אמרינן בפרק בתרא דנדרים, גבי ההוא נואף דעייל לגבה דההיא איתתא, אמר ליה נואף לא תיכול מינהון, דטעמינהו חויה, אמר רבא, איתתא שריא, אם איתא דעבד איסורא, ניחא ליה דלימות, משמע דאי לאו האי טעמא, היתה נאסרת על ידי ייחוד. ויש לומר, דנואף שאני. [תוס']

^א כמו "אָבֵל שָׂרָה אֶשְׁתֵּךְ יִלְדֶת לְךָ בֵן" (בראשית י"ז י"ט), ומתרגמינן "בקושטא שרה אתתך תליד לך בר" [רש"י].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 20ח
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

ואף שלכאורה היה מקום לחלק בין הדברים, שכן השבויה, רוב הנמצאים אצלה פסולים, ולכן מאחר שנבעלה להם, נפסלה, אבל המתייחדת עם מי שאינו ידוע לנו, אף אם נבעלה לו, אפשר שלא נפסלה, שהרי רוב ישראל כשרים הם.

ומתוך כך שלא חילקו כן, יש להביא ראיה לדברי רבי יהושע בן לוי, שאמר, שלדעת האומר שהיא כשרה, כי מעמידים אותה על חזקת כשרות שלה, כשרה היא אף כשהרוב פסולים אצלה, ולדעת האומר שהיא פסולה, ואינו מעמידה על חזקתה, פסולה היא גם כשרוב כשרים אצלה.²

נאמנות האשה על בתה

נתבאר, שנחלקו רבן גמליאל ורבי אליעזר עם רבי יהושע, באשה שנתייחדה או נתעברה, ואין ידוע ממי, והיא אומרת מאיש כשר.

שלדעת רבי יהושע, לענין יוחסין החמירו, ואמרו, שאף על פי שיש לה חזקת כשרות, אינה נאמנת, והרי היא ספק פסולה, עד שתביא ראיה לדבריה. [וכל שכן שהבת הנוולדת לה פסולה שאין לה כלל חזקת כשרות].

ולדעת רבן גמליאל ורבי אליעזר, לא החמירו בה, ומאחר שיש לה חזקת כשרות, היא נאמנת לומר לכשר נבעלתי, וכשרה היא.

- **לדברי רבי אלעזר**, לא הכשירו רבן גמליאל ורבי אליעזר אלא את האשה עצמה, משום חזקת כשרות שלה, אבל הבת הנוולדת לה, שאין לה חזקת כשרות, מודים הם שהיא פסולה. [=המכשיר בה פוסל בבתה]. ולכאורה יש להביא ראיה לדבריו, מהמבואר בברייתא, שלא הכשירו רבן גמליאל אלא על פי עדות שמעידה על עצמה, אבל כשמעידה על בתה, הוולד שתוקי, כלומר ספק פסול.

- **ולדברי רבי יוחנן**, מאחר שלדעת רבן גמליאל ורבי אליעזר מעמידים את האשה בחזקת כשרות שלה, ואומרים שנבעלה לכשר, ממילא גם בתה כשרה. [=המכשיר בה מכשיר בבתה]. ומה ששינוי שכשמעידה על בתה הוולד שתוקי, אין הכוונה שהוא פסול, אלא כשר הוא, ולכן אם היתה בת, כשרה לכהונה, וכמו כן אם היה בן, בתו ואלמנתו כשרות לכהונה, ואינן נפסלות על ידו כאילו היה פסול, אלא שמשתיקים אותו מדין כהונה, כי אין ידוע מי אביו, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ולד כהן שאינו יודע מי אביו

אמר שמואל, עשרה כהנים עומדים, ופירש אחד מהם ובעל אשה, ואין יודעים מי הוא, הוולד שתוקי.

ואין לומר, שכוונת שמואל, שהוולד שתוקי ופסול, שהרי ידוע שאביו ואמו

איש שאינו ידוע, אין לה עדים על כך שנבעלה לו, שהרי לא ראו שנבעלה, אלא שנתייחדה, ומתוך שיכולה לומר לא נבעלתי, נאמנת לומר, נבעלתי, ולכשר נבעלתי.

אמר להם, אף זו יש לה עדים שנבעלה, שהרי כרסה בין שיניה, כלומר הלא אתם חולקים עלי גם במעוברת, ואומרים שהיא נאמנת לומר לכשר נבעלתי, והלא מעוברת יש לה עדות ברורה שנבעלה, והיא ההריון, ואם כן, מדוע לדעתכם היא נאמנת לומר לכשר נבעלתי.

אמרו לו, השבתנו תשובה נצחת על המעוברת, לומר שהדין עמך, ואינה נאמנת לומר שנתעברה מהכשר, כי יש עדות שנבעלה והרי היא כשבויה^א, אבל מה אתה משיב לנו על המדברת, שאין עדות שנבעלה, ולמה לא תהא נאמנת לומר לכשר נבעלתי.

אמר להם, גם המדברת דומה לשבויה, שכן השבויה אין עדים שנבעלה אלא שנשבית, ובכל זאת היא בחזקת שנבעלה להם, וכמו כן המדברת, אף שאין עדים שנבעלה, מאחר שנסתרה, הרי היא בחזקת שנבעלה.

אמרו לו, אין הדבר כן, השבויה, מאחר שיש עדות שנשבית, והיא ביד הנוכרים, קרוב לודאי שנבעלה להם, כי הם פרוצים בעריות, אבל זו שנסתרה, אין ודאות שנבעלה.

והשיב להם, גם זו שנסתרה, קרוב לודאי שנבעלה, כי אין אפוטרופוס לעריות.

עד כאן הויכוח המובא בברייתא. ומתוך ברייתא זו נידחו דברי רב אסי, שאמר, שמודה רבי יהושע בזו שיש עדים שנסתרה ואין עדים שנבעלה, שהיא נאמנת, שכן בברייתא זו מבואר, שנחלק רבי יהושע גם בזו, ואמר שאינה נאמנת לומר לכשר נבעלתי.

דבר נוסף שמבואר בברייתא הנ"ל הוא, שגם רבן גמליאל ורבי אליעזר לא האמינו לאשה, אלא להכשיר את עצמה, כי יש לה חזקת כשרות, אבל לא האמינו לה להכשיר את בתה הנוולדת לה, כי לה אין לה חזקת כשרות, והרי הבת ספק כשרה ספק פסולה. ולכאורה גם מדברים אלו יש ראיה, לדחות דברי רב אסי, שאמר, שרבן גמליאל הכשיר גם את הבת כפי שנתבאר לעיל. ובהמשך יתבאר בעזה"י, כיצד העמידו הברייתא גם לדעת האומרים שהבת כשרה.

אין חילוק בין רוב כשרים לרוב פסולים

נתבאר שרבי יהושע הוכיח ממה שהשבויה בין הנוכרים פסולה, ואינה נאמנת לומר טהורה אני, שגם המתייחדת עם מי שאינו ידוע לנו, פסולה ואינה נאמנת לומר לכשר נבעלתי.

^א כן משמע מפירושו רש"י. אולם התוס' פירשו, שכך אמרו לו, לדין ניחא, דאשה מזנה בודקת ומזנה, ולא דמיא לשבויה, אלא לדידך, דלית לך הך סברא, תינח מעוברת, אבל מדברת, אפילו לפי דבריך יש הפרש, דלזו יש עדים, ולזו אין עדים, ואיכא מינו. [] אמר להם מדברת היינו שבויה, וכמו ששבויה אין נאמנת לומר לא נבעלתי, הכי נמי מדברת, כדמסיק, לפי שאין אפוטרופוס לעריות. [] ומיהו פירוש זה לא יתכן, למאי דפרישית לעיל, דלרבי יהושע נאמנת לומר לא נבעלתי. [] ופירש ר"י בדוחק, מדברת היינו שבויה, דכמו ששבויה בחזקת בעולה, כך מדברת בחזקת בעולה, לענין שאם אמרה לכשר נבעלתי, שאינה נאמנת במיגו, לפי שיראה לומר לא נבעלתי, ולהכי אהני דאין אפוטרופוס לעריות, דלא חשבינן ליה מיגו. [תוס']

² **הקשה רבינו תם, אכתי תיפוק ליה דהתם בשבויה כל פסולים, והכא בחורבה דדברא רוב. ותייר, דרוב ככל.** וליכא למימר במדברת דליכא אלא רוב, איכא למימר סמוך מיעוטא לחזקה, ואיתרע לה רובא, דאפילו אית להו סמוך מיעוטא לחזקה, לרבן גמליאל ורבי יהושע, מכל מקום לא הוי אלא פלגא ופלגא, ודין הוא שתאסר מספק, דספק איסורא לחומרא. ולא דמי לתינוק שנמצא בצד העישה בפרק עשרה יוחסין, דמטהרין, מטעם סמוך מיעוטא לחזקה, דאם אמרו ספק טומאה לטהר, יאמרו ספק איסור להתיר ... [תוס']

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

כשרים, ואם כן גם הוא כשר, ולפיכך אם היה הולד נקיבה, ראוייה היא לכהן, ואם
היה זכר, אלמנתו ובתו ראוייה לכהן].

וכמו כן אין לומר שכוונת שמואל שמשתיקים הוולד מנכסי אביו, שלא יירש
אותם, כי דין זה פשוט הוא, שהרי אין אנו יודעים מי אביו, ואיך יירש את
אביו, ואין שמואל צריך ללמד דין זה.^א

אבל שמואל בא ללמד, שאף על פי שבוודאי נולד הוולד מכהן כשר, משתיקים
אותו מדין כהונה, שלא יעבוד עבודה, ולא יאכל תרומה, והטעם לכך, כי נאמר,
וְהִיָּתָה לוֹ וּלְזָרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית קְהֵנֶת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָה לְאֶלְקָיו וַיִּכְפַּר עַל כְּנֵי
יִשְׂרָאֵל (במדבר כ"ה י"ג), אין הכתוב מדבר אלא במי שזרעו מיוחס אחריו, שאנו
יודעים מי אביו, יצא זה, שאין זרעו מיוחס אחריו.^ב

דף י"ד

ההוא ארוס וארוסתו

מעשה בארוס וארוסה שבאו לפני רב יוסף, והיתה הארוסה מעוברת, ואמרה,
מהארוס נתעברתי, ואף הארוס אומר כדבריה, ומודה שממנו נתעברה.

אמר על כך רב יוסף, אין כאן שום חשש, ובוודאי יש להאמין לה שמהארוס
היא מעוברת, ולא נבעלה לאחר, וזאת מהטעמים הבאים. (א) הארוס מודה לה
שבא עליה, ולפיכך אין לנו לחשוש שמא בא עליה גם אחר. (ב) הלא אמר רב יהודה
אמר שמואל שהלכה כרבן גמליאל, שיש להאמין לאשה כשאומרת לכשר
נבעלת. (ג) נמשמע מהסוגיה, שכל אחד מטעמים עומד בפני עצמו, ולכן לפי הטעם
השני, מאחר שהלכה כרבן גמליאל, שהיא נאמנת, כן הדין גם כשאין הארוס מודה
שהעובר ממנו].

והקשה אביו על הטעם השני, הלא אף שאמר רב יהודה משמו של שמואל
שהלכה כרבן גמליאל, מכל מקום למעשה הורה שמואל לרב יהודה, [המכונה
אצל שמואל בשם שינא, כלומר מחודד], לא תעשה מעשה, עד שיהיו רוב כשרים
אצלה, וארוסה רוב פסולים אצלה.

והשיב לו רב יוסף, מאחר שאמר שמואל שני דברים סותרים. (א) הלכה כרבן

^א הכא לא בעי לשנויי לא צריכא דאי תפס, כדמשני בפרק עשרה יוחסין גבי ארוסה שעברה,
דהתם רגלים לדבר דמארוס נתעברה, ואיכא למיתלי ביה טפי מבאיניש דעלמא. [תוס'].

^ב ... זרעו מיוחס אחריו דרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא הוא, וכי גזור רבנן בזנות, בנישוואין לא
גזור. [תוס'].

^ג והא דאמר בעשרה יוחסין, איתמר, הבא על ארוסתו בבית חמיו, רב אמר הולד ממזר, ושמואל
אמר הולד שתוקי, כשלא בדקו את אמו ... ואם תאמר, אכתי לשמואל דהתם משמע דוקא בבא על
ארוסתו בבית חמיו מהני בדיקה, והכא משמע אפילו כי לא מודה אמר שמואל דנאמנת כרבן
גמליאל. ויש לומר, דהא דנקט בא, היינו משום רבותא דרב נקטיה, דאפילו הכי אמר הולד ממזר.
אי נמי התם הוא דבעינן בא, משום דאירי בדדימא מעלמא, כדאמר רבא ביבמות בשלהי אלמנה
לכהן גדול, מסתברא מילתא דרב בדדימא מעלמא, והכא בדלא דימא מעלמא מיירי. ועוד דבכל
הספרים גרס בקדושין ארוסה שעיברה, וההיא דוקא קאמר שבודקין, אבל בבא אין צריך בדיקה.
ומיהו קשה ... ושמא יש לחלק, דבא דהתם היינו שפעם אחת בא עליה, אבל מודה דהכא דקאמר
מיניה, היינו שבא עליה ביאות הרבה, והיה רגיל אצלה תמיד, וכדאמרין, רוב בעילות הלך אחר
הבעל. [תוס'].

דין אלמנת עיסה לכהונה

אלמנת עיסה, היא אשה שהיתה נשואה לאיש שהוא ספק חלל, ולפיכך יש
לחשטפק בה אם נעשית חללה. [ובהמשך יתבאר בעזה"י, היאך בא אותו ספק].
ונחלקו חכמים באשה זו, אם היא מותרת לכהונה.

**רבי יהושע ורבי יהודה בן בתירא העידו על אלמנת עיסה שהיא כשרה
לכהונה.**

ורבן גמליאל אמר להם, קבלנו עדותכם, כלומר, נאמנים אתם לנו שכן
שמעתם, אבל מה נעשה, שהרי גזר רבן יוחנן בן זכאי, שלא להושיב בית דין על
כך, להתירה לכהונה, אלא פסולה היא, שהכהנים שומעים לכם אם תאמרו
לרחק ולאסור, אבל לא לקרב ולהכשיר.

**ולכאורה סברותיהם בדין זה, הפוכות מסברותיהם בדין פנויה שנבעלה או
נתעברה ואין יודעים למי.**

שכן לענין פנויה שנבעלה או נתעברה ואמרה לכשר נבעלתי, רבן גמליאל
מאמינה, ומעמידה על חזקת כשרות שלה, ורבי יהושע אומר, שלענין יוחסין
עשו מעלה, והחמירו שלא להעמידה על חזקת כשרות שלה.

ואילו לענין אלמנת עיסה, רבי יהושע מכשירה משום חזקת כשרות שלה, ורבן
גמליאל אומר, שהחמירו שלא להעמידה על חזקת כשרות שלה.

**ואביו אמר ליישב את דברי רבי יהושע ולומר, שיש חילוק בין נשואה לבין
פנויה הנבעלת בזנות. שהנשואה בודקת קודם נישואיה למי נישאת, ומן
הסתם זו שנישאת לעיסה, ביררה שלא היה חלל, ולכן יש להעמידה על חזקת
כשרות שלה. אבל הפנויה המזנה, אינה בודקת עם מי מזנה, ולכן אין
להעמידה על חזקת כשרות שלה, שמא זינתה עם פסול.**

ורבא אמר, שלא בזה החילוק בין הדינים הללו, שכן העיסה הוא ספק שאין
דרך לבררו, ואם כן לא הכשיר רבי יהושע את אלמנתו משום שבדקה שהוא
כשר, שהרי ספק הוא לה כמו לנו. וחילוקים אחרים יש, בין דין אלמנת עיסה,
לבין דין פנויה שזנתה.

בדין פנויה שזנתה, מצד אחד יש להחמיר יותר, כי יש בו ספק אחד לאיסור,

¹ מציען לפרש דאירי לענין לאוסרה על הארוס ... על כן צריך לפרש דהכא לא איירי לאוסרה עליו
אלא לענין להכשיר את הולד ... [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 20ח
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

האם הבועל כשר או פסול, ומצד שני יש להקל בו יותר, כי האשה טוענת **טענת ודאי**, שאומרת ברור לי שהבועל כשר.

ובדין פנויה שזנתה, מצד אחד יש להקל יותר, כי יש בו **שתי ספיקות לאיסור** [כפי שיתבאר להלן בעזה"י], ומצד שני יש להחמיר בו יותר, כי האשה טוענת **טענת שמא**, שהרי גם היא אינה יודעת אם בעלה היה כשר או פסול.

- **ולדעת רבן גמליאל, יש משקל גדול לטענות שלה**, ולכן **כשטוענת טענת ברי**, כלומר ברור לה שהבועל כשר, היא **נאמנת, וכשטוענת טענת ספק**, שמא הוא כשר, יש להחמיר **שלא תינשא לכהונה**.

- **ולדעת רבי יהושע, יש משקל גדול לנידון עצמו**, ולכן **כשיש ספק אחד** לאיסור, מספק היא **אסורה לכהונה, וכשיש שתי ספיקות לאיסור**, היא **מותרת**.

אלמנת עיסה

נתבאר שאלמנת עיסה, היא זו שהיתה נשואה למי שיש להסתפק בו שמא הוא חלל, ויש בזה ספק ספיקא.

לפירוש ראשון של רש"י, האופן שבו היה בעלה ספק חלל, כגון, **כשמתחילה היתה אמו נשואה בנישואין ראשונים, וזרק לה בעלה הראשון גט, ספק קרוב לו, ספק קרוב לה**, ובכך נעשית ספק גרושה ספק נשואה, **ולאחר מכן מת בעלה הראשון, ובכך נעשית ספק גרושה ספק אלמנה, והלכה ונישאת לכהן**, האסור בגרושה ומותר באלמנה, והרי **הוולד ספק חלל ספק כהן כשר, ואלמנתו של וולד זה היא אלמנת עיסה** שכן בעלה ספק חלל, והיא באה מכוחו, שאם הוא חלל היא מתחללת בביאתו. **ונקרא ענין זה שתי ספיקות לאיסור, כי אמו של ספק חלל זה, בה נולד הספק, והיא עצמה לא נאסרה אלא מספק, וזו שבאה מחמת בנה, נקראת ספק ספיקא**.

ובפירושי רבי יוסף טוב עלם מצא רש"י ביאור אחר מהי אלמנת עיסה, והוא, **שמתחילה היתה אמו של העיסה נשואה בנישואין ראשונים לכהן, וזרק לה בעלה הראשון גט, ספק קרוב לו ספק קרוב לה**, ובכך נעשית ספק גרושה ספק נשואה, **ולאחר מכן מת בעלה הראשון, ובכך נעשית ספק גרושה ספק אלמנה, ובתוך שלושה חודשים הלכה ונישאת לכהן אחר, ונולד לה בן לאחר שבעה חודשים, הוולד הזה הוא ספק בנו של ראשון [הנולד לו לתשעה חודשים] ספק בנו של שני [הנולד לו לשבעה חודשים], אם הוא בנו של ראשון, הרי זה כהן כשר, שהרי נתעברה אמו מבעלה הראשון, קודם שנעשית ספק גרושה^א, ואם הוולד הוא בנו של שני, הרי זה ספק חלל, ספק כהן כשר, שכן אם אמו גרושה, בנה משני חלל, ואם אמו אלמנה, בנה משני כהן כשר, ואם כן, הבן הזה יש בו רק ספק ספיקא לאיסור. ולכן היא קרויה עיסה, שיש בה עירובי ספיקות הרבה, כעיסה זו שהיא בלוסה^ב.**

כתבו התוס', פירש בקונטרס שני פירושים, ושניהם דחוקים^ג.

^א שהרי קודם לגט נתעברה או אפילו אחר הגט והוא ישראל ולא כהן. [רש"י].

^ב והא דאמרין לקמן, כל שנטמא בה ספק חלל, היינו פירושה, כל שנטמאו בה ספק עירובי חלל. [רש"י].

^ג (א) דהא אמרין לקמן, איזו היא אלמנת עיסה, כל שנטמא בה ספק חלל, ומה טימוע שייך במה

ונראה לר"י ולרבי"א, שעיסה היא משפחה שנטמא [=נתערב] בהם ספק חלל אחד, או הרבה ספיקי חללים, ולכן אלמנת עיסה היא ספק ספיקא, שכל אחד מבני המשפחה ספק אם הוא אותו ספק שנתערב בהן אם לאו.

הברייתא בענין אלמנת עיסה

שנינו ברייתא בענין אלמנת עיסה, והיא תמוהה ביותר, כפי שיתבאר, ולכן ביארו אותה באופן שונה ממה שהיא שנויה. ולהלן נכתוב בעזה"י כיצד היא שנויה, ומה שקשה עליה, ולאחר מכן נכתוב בעזה"י את דיני הברייתא כפי שהעמידה למסקנה.

א. הברייתא כמו שהיא שנויה.

איזו היא **אלמנת עיסה**^א שהעידו עליה רבי יהושע ורבי יהודה בן בתירא **שהיא כשרה, כל שאין בעירובי ספקותיה, לא ספק ממזרות, ולא ספק נתינות**^ב, **ולא ספק עבדי מלכים**^ג, אלא ספק חלל לבדו.

ואמר רבי מאיר, שמעתי כל שאין בה אחד מכל אלו [ספק ממזרות ספק נתינות ספק עבדי מלכים], העידו עליה **שמשיאים אותה לכהונה**.

ורבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר דברים אחרים, וכן היה רבי שמעון בן מנסיא אומר כדבריו, איזוהי אלמנת עיסה, **כל שננטמא** [=נתערב] **בה ספק חלל. מכירים ישראל ממזרים שביניהם**, [ואם היה ממזר באותה משפחה, היו יודעים בוודאי, וכשאינו יודעים בוודאי, אין לחוש], **ואין מכירים חללים שביניהם**, [ולכן כשיש ספק אם נתערב בהם חלל, אף על פי שלא נודע בוודאי, יש לחוש לכך].

ב. הקושיות שיש להקשות על הברייתא.

(א) מתוך דברי תנא קמא מבואר, שאלמנת ספק חלל כשרה לכהונה, ואלמנת

שנישאת לספק חלל. (ב) ועוד דאין לשון עיסה נופל על אדם אחד, אלא על משפחה שייך לשון עיסה, כדאמרין, כל הארצות עיסה לארץ ישראל, וארץ ישראל עיסה לבלב. (ג) ובתוספתא תניא מפני מה אמרו עיסה פסולה, מפני ספיקי חללין, ומה ספיקי חללין שייך לאלו הפירושים. [תוס'].^א

^א **קשה לרבינו תם על גרסת הספרים דגרסי אלמנת עיסה**, דאם כן אית ליה לרבי יוסי דאלמנת עיסה כשרה, דהא מכשר לקמן שתוק ממזר, וכל שכן דמכשר באלמנת עיסה, כדמוכח בסוגיא, ובפרק עשרה יוחסין אמר בהדיא, דלרבי יוסי אלמנת עיסה פסולה. **לכן מוחק רבינו תם אלמנת, וגרסי איזוהי עיסה, ולענין בת העישה קתני**, וקאי אהאי דתנא בשילחי עדיות, העישה נאמנת לטהר ולטמא לרחק ולקרב לאסור ולהתיר, והכי פירושו, נאמנת לטהר עצמה בצויחה או בשתיקה, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, לטמא ולטהר שייך לענין ממזרות ונתינות ... לרחק ולקרב שייך אחללות ... ולאסור ולהתיר שייך אעבדים ... ונאמנת נקט משום לטהר לקרב ולהתיר, אף על גב דלטמא ולרחק ולאסור בצויחה או בשתיקה לא שייך נאמנות ... והשתא לא קשה דרבי יוסי אדרבי יוסי, דהא דאכשר רבי יוסי בשתוק ממזר, אגוף העישה קאי, להכשיר את הבת, אבל במקום שמזכיר אלמנת עיסה, להכשיר דוקא אלמנה ולא הבת ... וכדברי רבינו תם משמע בירושלמי ... ומיהו קשה לרשב"א, כיון דהך ברייתא קיימא לפרושי ההיא דסוף עדיות, אם כן רבי מאיר דסבר דחלל בין צווח בין שתק כשר, אם כן היכי מפרש הא דקתני לרחק. ואומר ר"י, הא דמכשר רבי מאיר חלל שותק, הני מילי כשאחרי כן שואלין ממנו אם הוא חלל אם לאו וצווח, אבל אם לעולם שותק, פשיטא דפסול, והא דקתני דנאמנת לרחק אם לעולם שותק. [תוס'].^א

^ב הא דלא חשיב עמוני ומואבי, משום דלא פסיקא, דזכרים אסורין ונקבות מותרות, ומצרי ואדומי לא חשיב, דאינון אסורין אלא עד דור שלישי. [תוס'].^א

^ג משום הכי נקט עבדי מלכים, משום עבדי שלמה, שהיו עשירים, ובעלי זרוע, ונשאו להם בנות ישראל, וכגון זרעו של הורדוס, שהיה עבד לבית חשמונאי, וגברה ידו ומלך. [רש"י].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

ספק ממזר, ואלמנת ספק נתין ואלמנת ספק עבדי מלכים פסולה לכהונה. **ויש לשאול מה נשתנית זו מזו**, הלא שתייהן שוות שהן ספק איסור תורה^א.

(ב) מתוך דברי רבי מאיר משמע, שגם לדעתו, כל מי שאין בה ספק ממזרות או נתינות או עבדי מלכים כשרה לכהונה, ואם כן, דברי רבי מאיר הם כדברי תנא קמא.

(ג) מתחילת דברי רבי שמעון בן אלעזר משמע, שאלמנת עיסה שנתערב בה ספק חלל כשרה, ומסיום דבריו משמע שהיא פסולה.

ולהלן יתבארו בעזה"י דיני הברייתא, כפי שהעמידם רבי יוחנן.

שתיקה ומחאה כשאומרים לו שהוא פסול

לדעת תנא קמא – כל מי שאומרים לו שיש בו פסול, ושותק, הרי זה כמודה בדבר, והוא בחזקת פסול, ובכלל זה כשאומרים לו שהוא ממזר או נתין או עבדי מלכים או חלל, אם שותק לאחד מהם, הרי זה כמודה, והוחזק פסול [ותוס' פירשו, שהסיבה שהוא פסול, לא משום ששתיקה כהודאה, אלא משום שאומר, טוב לי שאשתוק, שאם אכחיש, יבררו הדבר, ולא אהיה ספק פסול אלא ודאי פסול].

ואלמנת עיסה שהכשירו רבי יהושע, היא זו שאין באותה עיסה שתיקה על האמירות הללו, וכל שיאמרו לו, שיש בו פסול ממזרות או נתינות או עבדי מלכים, יכחיש הדבר, אלא שידועים אנו שהוא ספק חלל, מחמת אמו שנתגרשה בספק.

ולדעת רבי מאיר [וכן לדעת רבי יוסי בברייתא שניה] – אין השתיקה נחשבת כהודאה, אלא כשאומרים לו שהוא פסול לבוא בקהל, כגון שאומרים לו שהוא ממזר או נתין או עבדי מלכים, אבל מי שאומרים לו שהוא חלל, ושותק, אין השתיקה נחשבת כהודאה, כי מה שהוא שותק, לא משום שהוא מודה, אלא משום שלא אכפת לו שאומרים לו כן, כי אין זה פסול חמור.

ולדעת רבי שמעון בן אלעזר משמו של רבי מאיר וכן לדעת רבי שמעון בן מנסיא [וכן לדעת רבי יוסי בברייתא ראשונה] – אדרבה כשאומרים לו שהוא ממזר ושותק, אין השתיקה נחשבת כהודאה, כי סבור מכירים ישראל ממזרים שביניהם, ויודעים שאיני ממזר, ואיני צריך להכחיש דבריו. אכן יש אופן שבו דווקא ההכחשה מוכיחה עליו שהוא ממזר, והוא, אם כשאומרים לו שהוא חלל הוא שותק, וכשאומרים לו שהוא ממזר הוא מכחיש, שיש לנו לומר, הסיבה לכך ששתק כשאמרו לו שהוא חלל, כי אמר, טוב לי שיאמרו עלי כן, ואני מותר לבוא בקהל, ממה שאצווה, ויכריזו עלי, ויתברר שאני ממזר, אבל עכשיו שאני שותק, לא יתגלה הדבר, כי אין ישראל מכירים חללים שביניהם.

כן משמע מפירוש רש"י, ולא נתברר לדעה זו מה הדין כשאמרו לו שהוא חלל ושותק, ושוב אמרו לו שהוא ממזר ושותק, האם על מה שאמרו לו שהוא חלל ושותק נחשב שמודה או לא.

ומפירוש התוס' משמע, שלדעה זו, השותק כשאומרים לו שהוא חלל, פסול, ולא

משום ששתיקה כהודאה, אלא משום שאומר טוב לי שאשתוק, שאם אכחיש, יבררו הדבר, ולא אהיה ספק חלל אלא ודאי חלל. ורק כשהוא מכחיש הרי זה כשר. והשותק כשאומרים לו שהוא ממזר, הרי זה כשר, כי אומר איני צריך להכחיש שהרי מכירים ישראלים ממזרים שביניהם ויודעים שאיני ממזר. אבל המכחיש כשאומרים לו שהוא ממזר, הרי זה פסול. ואפשר שהטעם לכך, כי הלא מכירים ישראל ממזרים שביניהם, ואינו צריך להכחיש את האומר לו שהוא ממזר, ומתוך כך שמכחיש, משמע שירא שיפסלוהו, ומראה בכך שבאמת הוא ממזר.

אומרים לו חלל		אומרים לו ממזר	
ומכחיש	ושותק	ומכחיש	ושותק
כשר	פסול	כשר	פסול
כשר	כשר	כשר	כשר
כשר	לא	פסול לרש"י כששתק על טענת נתבאר חלל ולתוס' פסול בכל אופן	כשר

נאנסה ואין ידוע על ידי מי

אמר רבי יוסי, מעשה בתינוקת שירדה למלאות מים מן העין [=מעין] ונאנסה, ואמר רבי יוחנן בן נורי, אם רוב אנשי העיר כשרים להשיא בניהם ואלמנותיהם לכהונה, שאינם מהפוסלים את האשה בביאתם, הרי זו תינשא לכהונה, כי יש לתלות שהאונס היה מרוב כשרים שבעיר.

ומבואר מדברי רבא, שלדעת רבן גמליאל ורבי אליעזר, האומרים, שפנויה שנבעלה כשרה, גם כשהרוב פסולים, כי יש להעמידה בחזקת כשרות שלה, הוא הדין לנאנסה, אף על פי שהרוב פסולים, יש להעמידה בחזקת כשרות שלה, והיא כשרה.

וכמו כן מבואר מדברי רבא, שלדעת רבי יהושע, האומר, שפנויה שנבעלה נפסלת, גם כשהרוב כשרים, כי לענין יוחסין אין מעמידים אותה על חזקת כשרות שלה, הוא הדין לנאנסה, אף על פי שהרוב כשרים, אין להעמידה על חזקת כשרות, והיא פסולה.

ואמר רב יהודה אמר רב, שדעת רבי יוחנן בן נורי כדעת רבי יהושע, שגם כשהרוב כשרים היא פסולה, אלא שכל זה כשיש רוב אחד של כשרים, אבל כשיש שני רוב של כשרים, מעמידים אותה בחזקת כשרות שלה, והיא כשרה.

ואותו מעשה שהכשיר את הנאנסת, היו בו שני רוב של כשרים, שהיה ביום השוק של ציפורי, שבאו בו הרבה קרונות ממקומות אחרים, ומאחר שגם רוב העיר כשרים, וגם רוב הבאים ממקומות אחרים כשרים, הכשירה לכהונה.

כן משמע לכאורה מלשון הסוגיה ופירוש רש"י, שדין נאנסת כדין פנויה שנבעלה מרצונה. ולדעת רבן גמליאל שתיקה כשרות אף ברוב פסולים. ולדעת רבי יהושע שתיקה פסולות אף ברוב כשרים. אבל בשני רוב כשרים, הן כשרות.

ותוס' כתבו שאין הדבר כן שהרי יש חילוק גדול בין פנויה שנבעלה, וטוענת טענת ברי, לכשר נבעלתי, ופעמים אף יש לה מיגו לומר לא נבעלתי, לבין אנוסה, שאינה יודעת למי נבעלה, ואין לה מיגו.

ולפיכך פירשו, שגם לדעת רבן גמליאל, אין הנאנסת כשרה ברוב פסולים, אלא כשטוענת טענת ברי, שאומרת, יודעת מי אנסה, ולא ראו זאת, שבכך יש לה מיגו,

^א ממזר נתין ועבדי מלכים פוסלים אשה מהתורה, שנאמר, "כי תהיה לאיש זר", כיון שנבעלה לפסול לה פסלה, וכמו כן חלל פוסל אשה מהתורה, שנאמר, "לא יחלל זרעו", מקיש זרעו לו, מה הוא פוסל בביאתו, אף זרעו פוסל, והוא גופיה נפקא לך מ"לא יחלל", שני חילוקין במשמע, אחד לזרעו ואחד לאשתו. [רש"י].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

שנאמר לא נאנסתי, אבל כשאני יודעת, לא הכשיר רבן גמליאל ברוב פסולים. ורבי יהושע לא הכשיר אף ברוב כשרים. ורבי יוחנן בן נורי לימד, שאם יש שני רוב של כשרים, הכל מודים שמעמידים אותה על חזקתה, אף על פי שאינה טוענת טענת ברי^א.

דף ט"ו

ומבואר, שגם רב חייא בר אשי אמר משמו של רב כדברים הנ"ל, שלא הכשיר רבי יוחנן בן נורי אלא בשני רוב, ופסק רב הלכה כמותו.

ורב חנן בר רבא אמר משמו של רב, שאמנם דעת רבי יוחנן בן נורי, שברוב פעמים אין להכשיר אלא בשני רוב, ומכל מקום, באותו מעשה שהיה בציפורי, הכשיר רבי יוחנן בן נורי אף על פי שהיה שם רוב אחד, והוראת שעה היה הדבר מחמת איזה צורך, או שראו שם צדדים נוספים להתיר, אבל לדורות, מודה הוא שאין להתיר אלא בשני רוב.

כן פירש רש"י, שלא נחלקו בדין ולדברי הכל לדורות אין להכשיר אלא בשני רוב. ור"ח פירש, שרב חנן בר רבא נחלק עם רב חייא בר אשי בדין, ולדברי רב חנן בר רבא, לעולם די ברוב אחד להכשיר. ותוסי הקשו על פירושו.

מדוע צריך שני רוב להכשירה

נתבאר שלדעת רבי יוחנן בן נורי אין להכשיר תינוקת שנאנסה, אלא כשגם רוב אנשי העיר כשרים, וגם רוב הבאים מחוץ לעיר כשרים, ויש שני רוב להכשיר.

אמנם מעיקר הדין היה ראוי להכשיר גם אם יודעים אנו שהיה הבועל מאנשי העיר, ואין כאן אלא רוב אחד להכשיר, [כלומר רוב עיר, שהרי לא היה מסיעת הבאים חוץ לעיר].

והסיבה לכך שלא הכשירו ברוב עיר לבדו, כי היה מקום לחוש, שאם יכשירו ברוב עיר לבד, כשיודעים אנו שבא הבועל מהעיר, כמו כן נכשיר אותה, כשהלכה היא אצל הבועל לתוך ביתו^ב, ובאופן הזה אין להכשירה, כי כלל בדינו, שאין הולכים אחר הרוב, אלא בדבר שיצא ופרש מהתערובת, שאנו אומרים מהרוב פרש [=כל דפריש מרובא פריש], אבל כשהוא במקומו, לעולם הספק שקול [=כל קבוע כמחצה על מחצה דמי].

וכדי שלא יטעו בזה, אמרו, שאין להכשירה אלא כשיש שני רוב להכשירה, רוב עיר ורוב הבאים חוץ לעיר, שבאופן הזה לא יטעו להכשירה כשהלכה היא אצל הבועל, שהרי אם הלכה היא אצל הבועל, שהוא מהעיר הזו, אין כאן שני

^א אי נמי נוכל לפרש, דבשינויא נמי איירי בברי, ודאיכא מגו, ולא תקשי הלכתא אהלכתא, דדוקא דיעבד פסיק שמואל כרבן גמליאל, כדאמר לעיל, ואת לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרין, אף על גב דלעיל משמע דברוב אחד שרי לכתחלה, רב חייא בר אשי סבר דלכתחלה בעינן תרי רובי, ומתניתין קתני הרי זו תנשא דמשמע לכתחלה. [תוס'].

^ב דאפילו בתוך העיר לא חשיב קבוע, דדמי לנמצא בין החנויות, דלא חשיב קבוע. וכן גבי תינוק מושלך בעיר לא חשיב קבוע, הואיל ולא נמצא בבית. ולכך פירש בקונטרס שפירש בועל מביתו. ואם תאמר דבגויר פריך, אהא דאמר האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם, אסור בכל הנשים שבעולם, מקן סתומה, ומסיק אמינא לך אנה אשה, דלא ניידא, ואת אמרת לי איסורא, דנייד. וכי תימא הכי נמי בשוקא אשכחא וקדיש, התם הדרא לניחותא, משמע לגבי אדם לא שייך כל דפריש מרובא פריש, משום דהדר לניחותיה. ולא פירכא היא, דהתם בשעת האיסור, כשזה בא על שום אשה, הדרא לניחותא האשה שקידש השליח, אבל הכא כי אזלי אינהו לגבה בשעה שאוסרה, הרי הוא נייד. [תוס'].

רוב, אלא רוב עיר לבדו, ורק כשהבועל בא אצלה, יתכן שיהיו שני רוב, שאין אנו יודעים אם הוא מבני העיר או מהבאים חוץ לעיר, ובאופן הזה אכן יש ללכת אחר הרוב, כי הבועל פרש ממקום קביעותו, וכל דפריש מרובא פריש.

ומבואר, שדווקא לענין יוחסין חששו כן, ועשו מעלה, להחמיר ולהצריך שני רוב, אבל בשאר דברים, די ברוב אחד להכשיר, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, בדין תשע חנויות.

תשעה חנויות מוכרות שחוטה ואחת מוכרת נבילה

תשע חנויות, כולן מוכרות בשר שחוטה, ואחת מוכרת בשר נבילה, ולקח בשר מאחת מהן [במקום קביעות], ואינו יודע מאי זה מהן לקח, ספיקו אסור, שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי.

אבל מצא בשר בשוק, ואינו יודע מאיזה חנות הוא, הואיל ולא במקום קביעות לקחו, וכבר פירש על ידי אחר, כל דפריש מרובא פריש, והבשר מותר.

ואמר רבי זירא, שכן הדין, לא רק כשדלתות מדינה פתוחות, ויש שני רוב להכשיר, רוב חנויות העיר, ורוב בשר המדינה שחוץ לעיר, שהיו רוב השוחטים ישראלים, אלא אף כשדלתות מדינה נעולות, ואין כאן אלא רוב העיר, הולכים אחריו, והבשר הנמצא כשר.

כל קבוע כמחצה בין להחמיר ובין להקל

נתבאר, שלדברי רבי זירא, כל דבר שיש להסתפק בו אם הוא מהמיעוט או מהרוב, אם הוא במקום קביעותו, אין הולכים בו אחר הרוב, אלא נידון כאילו הספק שקול, מחצה על מחצה. ומבואר שכן הדין, בין להחמיר ובין להקל. ולהלן יתבאר בעזה"י, מנין למד זאת רבי זירא.

א. תשע חנויות.

נתבאר לעיל, שכשהיו תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה, ואחת מוכרת בשר נבילה, ולקח בשר מאחת מהן, ואינו יודע מאיזו לקח, אין הולכים אחר הרוב, לומר, כשר קנה, אלא הרי הוא כמי שיש מחצה על מחצה בשר כשר ומחצה בשר נבילה, ומספק הבשר שקנה אסור.

אכן מברייתא זו אין ללמוד אלא שלהחמיר אנו דנים את הקבוע כספק שקול, לומר לא תלך אחר הרוב להכשיר, אלא ספק הוא, אבל אין ללמוד מכאן, אם גם להקל אומרים כן.

ב. תשעה צפרדעים.

שינוי בתוספתא של טהרות, שכשהיו תשעה צפרדעים [שאין בהם טומאת שרצים], ושרץ אחד ביניהם, ונגע באחד מהם, ואינו יודע באיזה מהן נגע, אין הולכים אחר הרוב, לומר, ודאי בצפרדע נגע, ולא נטמא, אלא הספק שקול, כמי שהיו מחצה צפרדעים ומחצה שרצים, והרי זה נידון כדן ספק טומאה, אם היה הדבר ברשות היחיד טמא, ואם היה הדבר ברשות הרבים טהור. וגם מברייתא זו אין ללמוד אלא שלהחמיר אנו דנים את הקבוע כספק שקול, לומר לא תלך אחר הרוב לטהר, אלא ספק הוא, אבל אין ללמוד מכאן, אם גם להקל אומרים כן.

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

ג. תשעה שרצים.

עוד שנינו בתוספתא של טהרות, שכשהיו תשעה שרצים, וצפרדע אחד ביניהם, ונגע באחד מהם, ואינו יודע באיזה מהן נגע, אין הולכים אחר הרוב, לומר, ודאי בשרץ נגע, ונטמא, אלא הספק שקול, כמי שהיו מחצה צפרדעים ומחצה שרצים, והרי זה נידון כדין ספק טומאה, אם היה הדבר ברשות היחיד טמא, ואם היה הדבר ברשות הרבים טהור.

ומברייתא זו יש ללמוד שגם להקל אנו דנים את הקבוע כספק שקול, לומר לא תלך אחר הרוב לטמא בוודאי, אלא ספק הוא, וברשות הרבים טהור.

ובהמשך יתבאר בעזה"י, היכן מבואר ענין זה בתורה, שכל קבוע כמחצה על מחצה.

נתכון להרוג את זה והרג את זה

נחלקו חכמים בדין מי שנתכון להכות את זה מכה הראויה להרוג והלכה ידו על אחר והכהו ומת.

לדעת חכמים במסכת סנהדרין – המכה [בעדים והתראה] **חייב מיתה**, כי התכוון להכות מכה ההורגת, וגם הכה מכה ההורגת. וכן מבואר בכתוב, "וְכִי יִצְוֶנָה אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה חֵרָה ... וְאִם אֶסּוּן יִהְיֶה וְנִתְּתָה נַפְשׁ תַּחַת נַפְשׁ" (שמות כ"א כ"ב), שהכוונה לאנשים שרצו להכות זה את זה מכה של מיתה, וטעו, והכו את האשה, ומבואר בכתוב, שאם מתה, הם חייבים מיתה.

ולדעת רבי שמעון – המכה **פטור ממיתה**, כי נאמר בתורה, "וְכִי יִהְיֶה אִישׁ שֵׁנָא לְרַעְיוֹ וְאָרְבַּ לּוֹ וְקָם עָלָיו וְהִקְהוּ נַפְשׁ וְנָס אֶל אַחַת הָעֵרִים הָאֵלֶּ" (דברים י"ט א), ללמד, שאינו חייב מיתה, אלא אם כן הרג את האדם שהתכוון להרוג, אבל לא התכוון לו, אלא לאחר, פטור. [ואפילו היו שנים, והתכוון לאחד מהם ולא לשניהם, או שהיה אדם אחד, והתכוון לו, אבל היה סבור שהוא איש אחר, הרי זה פטור].

כל קבוע כמחצה על מחצה דמי מהתורה

לדעת חכמים, **הכתוב "וְאָרְבַּ לּוֹ", בא ללמד דין אחר, והוא שהזרק אבן לתוך קבוצה של בני אדם שחלקם ישראלים וחלקן כנענים, והרג אחד מהם, אף על פי שהיה טעם לחייבו, פטור ממיתה, כי לא זרק רק עליו, אלא על כל הקבוצה.**

והנה, כשהיו תשעה כנענים וישראל אחד, דין פשוט הוא, שהזרק את האבן פטור, כי הרוב הם כנענים, ואם כן הרי זה כמי שלא התכוון להרוג ישראל.

וכן כשהיו חמישה כנענים וחמישה ישראלים, דין פשוט הוא שהזרק את האבן פטור, כי כשמחצה כנענים, הרי זה ספק אם נתכוון לכנענים או לישראלים, וספק נפשות להקל^א.

^א תימה למאן דאמר התראת ספק לא שמה התראה, אפילו ספק נפשות להחמיר, פטור, משום דהתראת ספק היא. ואי למאן דאמר שמה התראה, היכי פטרינן ליה כשנמצא שישאל הרג, הא מיחייב בהכה את זה וחזר והכה את זה, ובנותר כשאמר לו אל תותיר אף על גב דספק הוא. ויש לומר דשאני התם, שידוע בודאי שיבא לידי איסור אם יותיר או יכה שניהם משום הכי שמה

אבל כשהיו **כנעני אחד ותשעה ישראלים**, הסברא אומרת, שאם הרג את אחד הישראלים, הוא חייב מיתה, שהרי כשהרוב ישראלים, הרי זה כמתכוון להרוג ישראל, והרג ישראל, ולדעת חכמים המתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב, ומכל מקום, בא הכתוב "וְאָרְבַּ לּוֹ", ללמד, שהוא **פטור, כי יש לנו לדון את הקבוצה כאילו מחצה כנענים ומחצה ישראלים.**

ומכאן יש ללמוד, שכל תערובת שהיא במקומה, אנו דנים אותה כמחצה על מחצה ואפילו להקל^ב.

תינוק הנמצא בעיר ישראלים ונוכרים דרים בה

מצאו תינוק מושלך בעיר שדרים בה ישראלים ונוכרים יש להסתפק אם הוא ישראל או נוכרי ולהלן יתבאר בעזה"י כיצד דנים אותו.

א. כשרוב העיר נוכרים.

כשרוב העיר נוכרים תינוק הנמצא בה נידון כנוכרי לענין זה **שמותר להאכילו נבילות בידים** [כן אמר רב פפא] **וכל שכן שאין מחזירים לו אבדתו ונזקיו.**

אמנם לענין הצלת נפשו בשבת, אמר שמואל, שאין דנים אותו כנוכרי בוודאי, אלא ספק נוכרי ספק ישראל, **ומחללים את השבת כדי להצילו**, שכן גם בשביל ספק פיקוח נפש של ישראל מחללים את השבת, וכמאמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.

ב. כשרוב העיר ישראלים.

כשרוב העיר ישראלים, תינוק הנמצא בה נידון כישראל, לדיני ממונות, ולא רק שאין מוציאים ממנו שלא כדיון, אלא אף מוציאים מאחרים את הראוי לו, ונותנים לו, **ומחזירים לו אבדתו**^א [כן אמר רב פפא].

ואמר רב, שהוא נידון כישראל **גם** לענין זה **שמצווה לפרנסו ולהחיותו** שהוא בכלל, "וְיָחִי אֶחָיִךְ עִמָּךְ" (ויקרא כ"ה ל"ו). **אבל ליוחסין אינו נידון כישראל**, ואם בת היא אסורה לכהן^א [עד שיהיו שני רוב להכשירה].

ג. כשישראלים ונוכרים מחצה על מחצה.

עיר שיש בה מחצה ישראל ומחצה נוכרים, תינוק הנמצא בה **אינו נידון לדיני ממונות כישראל ודאי, אלא כספק.**

ולפיכך, ישראל המוצא אבדתו, אינו צריך להחזיר לו, כי אומר לו, הבא ראיה שאתה ישראל, ואחזיר לך, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

התראה, אבל הכא אינו יודע שודאי יבוא לידי איסור, שאינו יודע את מי יכה. [תוס'].

^א ותימה רבי שמעון דלית ליה הך דרשא מנא ליה ... ויש לומר דיש לפרש לרבי שמעון בתשעה ישראלים וגוי אחד, ואמר הזורק לאותו שעומד שם אני מכוון, דמפטר מטעם כל קבוע מ"וארב לו", וכי האי גוונא, אם היו כולם ישראלים חייב. [תוס' במסכת סנהדרין].

^ב רבותא היא, דמוציאין מיד ישראל הזוכה בה. ועוד דאמור רבנן, המחזיר אבידה לכנעני, עליו הכתוב אומר "למען ספות הרוה את הצמאה", שהשוה מצרים לחשיבתן של ישראל, ונאמר "לא יאבה ה' סלוח לו". [רש"י].

^א ואפילו ליכא למיחש משום אסופי, כגון הנך דאמרינן בעשרה יוחסין, משלטי הדמיה, תלי פיתקא, תלי קמיעא, מיהו חיישינן שמא בת עובד כוכבים היא, ולמאן דאמר גיורת פסולה לכהונה, אפילו קטנה זו אסורה לכהן, דתרי רובי בעינן ליוחסין. [רש"י].

בקי צור

כלל גדול בלימוד שידע התלמיד
אחר ששנה מה שעלה בידו מכל
מה ששנה ויסמוך על הכללים
שיצאו לו משם (מאירי סוף הוריות)

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

לע"נ מרת **אלישבע שולביץ** ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

וכמו כן אם נגח שור של ישראל את שורו, הישראל פטור משלם לו נזק,
[כדין שור של ישראל שנגח שור של נוכרי שהוא פטור], כי אומר לו, הבא ראיה
שאתה ישראל, ואשלם לך, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

אבל כשנגח שורו שור של ישראל, אינו נידון כנוכרי וודאי לשלם נזק שלם
[כדין שור של נוכרי שנגח שור של ישראל שהוא חייב נזק שלם], אלא **משלם חצי נזק**
בלבד [כדין שור תם של ישראל שנגח שור של ישראל שהוא משלם חצי נזק], שהוא
אומר לתובע, ישראל אני, ואשלם חצי נזק, ואם אתה אומר שעלי לשלם נזק
שלם, כי אני נוכרי, הבא ראיה לכך, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

סליק פרק בתולה נישאת

מפתח העניינים

דף ב'

- 1.....
1..... יש השנויות בה"א ויש שאינן שנויות בה"א
1..... זמן שנותנים לאשה בין אירוסין לנישואין
1..... זמן ישיבת בתי דינים
1..... בתולה נישאת ליום הרביעי
2..... הזמן שיש לטרוח בהכנת סעודת נישואין
2..... הגיע זמן הנישואין באחד בשבת
2..... חיוב מזונות כשאינו יכול לכנוס מחמת אונס אחר

דפים ב'-ג'

- 3.....
3..... תנאי גט שנתקיים באונס
3..... הרי זה גיטך אם לא באתי ומת ולא בא
4..... הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי ומת ולא בא
4..... אונס שכיח
4..... סיכום דין נותן גט בתנאי שלא יחזור בתוך זמן מסוים
4..... סברת האומרים אין אונס בגיטין
4..... הפקעת הקידושין על ידי חכמים

דף ג'

- 5.....
5..... זמן הנישואין במקום שבת דינים קבועים בכל יום
5..... תקנת עזרא
5..... נישואין ביום ששי
5..... שקדו
5..... כשיש סכנת נפשות בנישואין ליום רביעי
5..... כשיש סכנת בעילת הגמון בנישואין ליום הרביעי
6..... מחמת אונס שר צבא מותר לכנוס בשני
6..... מחמת אונס מיתת אב חתן או אם כלה מותר לכנוס בשני
7..... מת אביו של חתן או אמה של כלה קודם החופה

דף ד'

- 7.....
7..... הנהגת החתן והכלה כל אותם הימים

- 7..... בעילת מצוה
8..... כלה שפירסה נידה
8..... איסור אבילות ואיסור נידות - איזה מהם קל יותר לבני אדם
8..... אבילות האיש עם אשתו והאשה עם בעלה
9..... מתי חלה האבילות
9..... נישואין במוצאי שבת
9..... **דף ה'**
9..... לא חששו שישחט עוף בשבת לצורך אכילת ערב יוה"כ
9..... נישואין בערב שבת
10..... צרכי מצווה של חול מותר לדבר בהם בשבת
10..... זמן בעילת מצווה בבתולה הנישאת ברביעי
10..... זמן נישואין ובעילה ראשונה באלמנה
10..... מעשה צדיקים ומעשה שמים וארץ
11..... תשמיש אצבעות האדם
11..... אצבעות האדם חלוקות זו מזו
11..... תשמיש האליה של האוזן
11..... אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים
11..... עשיית חבורה בשבת
11..... בעילת מצוה בשבת
12..... **דף ו'**
12..... מסקנת הדין הנ"ל
13..... סחיטת בגדים בשבת
13..... מסוכרייא דנזייתא
13..... פסיק רישא דלא ניהא ליה
13..... כמי ההלכה בדבר שאין מתכוון
14..... סברת רב המתיר לבעול בעילה ראשונה בשבת
14..... עד מתי תולה בדם בתולים
14..... -
14..... עד מתי החתן פטור מקריאת שמע
15..... הטרוד בצערו אינו פטור מקיום המצוות
15..... חיוב בקריאת שמע בליל שבת כשלא עשה מעשה
15..... מחלוקת תנאים בענין בעילה ראשונה בשבת

בקי צור

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

21.....	ברכות אבליים.....	15.....	שושבינים ומפה.....
22.....	לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן.....	15.....	המפיס מורסא בשבת.....
22.....	כוסות של בית האבל.....	16.....	דף ז'
22.....	תכריכי המת.....	16.....	בעילה כשלא כתב לה כתובה.....
22.....	דף ט'	16.....	דעת רב זביד.....
22.....	הנאסרת לבעלה משום שנמצאת בעולה.....	16.....	דעת רב יהודה.....
23.....	טענות בתולים.....	16.....	עשיית מלאכה ביום טוב לדברים הנצרכים לכל נפש.....
23.....	נאמנות האומר פתח פתוח מצאתי.....	16.....	דעת רבי יוחנן.....
24.....	אופנים שעל ידם האשה נאסרת לבעלה.....	16.....	מסקנת הסוגיה בענין בעילה ראשונה בשבת.....
25.....	מדוע לא נאסרה בת שבע לדוד.....	16.....	הוראה לאיסור.....
25.....	דף י'	17.....	ימים שמברכים ברכת חתנים.....
25.....	גביית כתובה מהיכן.....	17.....	זמן שמחה בנישואי אלמנה.....
25.....	שיעור קנס אונס ומפתח.....	17.....	ברכת חתנים בעשרה.....
26.....	טעם האומרים כתובת אשה מהתורה.....	18.....	המזכה לעובר.....
26.....	דעת רבן שמעון בן גמליאל.....	18.....	היכן מברכים ברכת חתנים וברכת אירוסין.....
26.....	הלקאת האומר פתח פתוח מצאתי.....	18.....	נוסח ברכת האירוסין.....
26.....	בדיקת רבן גמליאל בטענת פתח פתוח.....	18.....	אין מברכים בשאר ימים אלא כשבאו פנים חדשות.....
26.....	בדיקות בטענת דמים.....	18.....	דף ח'
27.....	אשה ממשפחת דורקטי.....	18.....	נוסח ברכות חתנים.....
27.....	כתובת בתולה וכתובת בעולה.....	19.....	להאריך בברכות אלו.....
27.....	לשון "אלמנה".....	19.....	האם מברכים ברכת "יוצר האדם".....
27.....	הכתוב קורא לדבר על שם העתיד.....	20.....	דברים שמוסיפים גם בלא פנים חדשות.....
28.....	דברים שמטר עושה.....	20.....	עד מתי אומרים "שהשמחה במעונו".....
28.....	דברים שמזבח עושה.....	20.....	מתי מתחילים לומר "שהשמחה במעונו".....
28.....	דברים שהתמרים עושים.....	20.....	"שהשמחה במעונו" בסעודת מילה.....
28.....	ביאור מספר מילים.....	20.....	אין שורה פחות מעשרה ואין אבל מהמנין.....
28.....	דף י"א	20.....	ברכת רחבה בעשרה ואין אבליים מהמנין.....
28.....	כתובת גיורת או שבויה שנפדית או שפחה שנשתחררה.....	20.....	אבליים מן המנין.....
28.....	גיור של קטן.....	21.....	רבי יוחנן אינו תנא.....
29.....	נתגייר בקטנות והגדיל יכול למחות.....	21.....	ברכת אבליים בשאר ימים.....
29.....	זמן גביית כתובה של גיורת שנתגיירה בקטנות.....	21.....	ניחום שניחמו את המלמד של בני ריש לקיש.....
29.....	זמן תשלום קנס אונס של גיורת שנתגיירה בקטנות.....	21.....	עונש ניבול פה.....

בקי צור

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 20
מסכת כתובות ב-טו
ט"ו שבט - כ"ח שבט

- גדול שבא על הקטנה..... 30
- קטן שבא על הגדולה..... 30
- מוכת עץ..... 30
- כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה..... 30
- דין מוציא שם רע..... 31
- מקח טעות..... 31
- דפים י"א-י"ב**
- בתולה מהנישואין..... 31
- דף י"ב**
- נמצאת בעולה יש לה כתובה כשאין חשש זנות תחתיו..... 32
- מנהגים שהיו בארץ יהודה בהנהגת חתן וכלה..... 32
- כתובת בנות כהנים..... 32
- מנה לי בידך והלה אומר איני יודע..... 33
- היא אומרת משארסתני נאנסתי והוא אומר קודם לכן..... 33
- דף י"ג**
- היא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר דרוסת איש..... 33
- שתי מחלוקות לענין ממון..... 34
- ראו פנויה מדברת עם פלוני..... 34
- היתה פנויה מעוברת..... 34
- שתי מחלוקות לענין איסור..... 34
- מלקין על הייחוד..... 35
- אין אוסרים על הייחוד..... 35
- נכנסה עם אחד לסתר או לחורבה..... 35
- ויכוח רבי יהושע ובני מחלוקתו..... 35
- אין חילוק בין רוב כשרים לרוב פסולים..... 36
- נאמנות האשה על בתה..... 36
- וולד כהן שאינו יודע מי אביו..... 36
- דף י"ד**
- הוא ארוס וארוסתו..... 37
- דין אלמנת עיסה לכהונה..... 37
- אלמנת עיסה..... 38
- הברייתא בענין אלמנת עיסה..... 38
- שתיקה ומחאה כשאומרים לו שהוא פסול..... 39
- נאנסה ואין ידוע על ידי מי..... 39
- דף ט"ו..... 40
- מדוע צריך שני רוב להכשירה..... 40
- תשעה חנויות מוכרות שחוטפה ואחת מוכרת נבילה..... 40
- כל קבוע כמחצה בין להחמיר ובין להקל..... 40
- נתכוון להרוג את זה והרג את זה..... 41
- כל קבוע כמחצה על מחצה דמי מהתורה..... 41
- תינוק הנמצא בעיר שישראלים ונוכרים דרים בה..... 41